

SIVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
İktisat Ana Bilim Dalı

**TÜRKİYE'DE KATILIM BANKACILIĞI: MEVCUT DURUM,
TARTIŞMALAR VE ÖNERİLER**

Yüksek Lisans Tezi

Turan ÇİDEM

Sivas
Ocak 2020

SİVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
İktisat Ana Bilim Dalı

**TÜRKİYE'DE KATILIM BANKACILIĞI: MEVCUT DURUM,
TARTIŞMALAR VE ÖNERİLER**

Yüksek Lisans Tezi

Turan ÇİDEM

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Yunus Emre BİROL

Sivas
Ocak 2020

KABUL VE ONAY

Üniversite: : Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ana Bilim Dalı : İktisat
Tezin Başlığı : Türkiye'de Katılım Bankacılığı: Mevcut Durum,
Tartışmalar ve Öneriler
Savunma Tarihi : 08.01.2020
Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Yunus Emre BİROL

Unvanı - Adı Soyadı

İmza

Jüri Başkanı : Dr. Öğr. Üyesi Veysel YILMAZ

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Yunus Emre BİROL

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Bünyamin DEMİRGİL

Oy Birliği

Oy Çokluğu

Turan ÇİDEM tarafından hazırlanan Türkiye'de Katılım Bankacılığı: Mevcut Durum, Tartışmalar ve Öneriler başlıklı tez, kabul edilmiştir./...../.....

Prof. Dr. Ahmet ŞENGÖNÜL
Enstitü Müdürü

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde hazırladığım bu Yüksek Yeterlik tezinin bizzat tarafımdan ve kendi sözcüklerimle yazılmış orijinal bir çalışma olduğunu ve bu tezde;

1-Çeşitli yazarların çalışmalarından faydalandığımda bu çalışmaların ilgili bölümlerini doğru ve net biçimde göstererek yazarlara açık biçimde atıfta bulunduğumu;

2-Yazdığım metinlerin tamamı ya da sadece bir kısmı, daha önce herhangi bir yerde yayımlanmışsa bunu da açıkça ifade ederek gösterdiğimi;

3-Başkalarına ait alıntılanan tüm verileri (tablo, grafik, şekil vb. de dahil olmak üzere) atıflarla belirttiğimi;

4- Başka yazarların kendi kelimeleriyle alıntıladığım metinlerini, tırnak içerisinde veya farklı dizerek verdiğim yine başka yazarlara ait olup fakat kendi sözcüklerimle ifade ettiğim hususları da istisnasız olarak kaynak göstererek belirttiğimi, beyan ve bu etik ilkeleri ihlal etmiş olmam halinde bütün sonuçlarına katlanacağımı kabul ederim.

12.12.2020

Turan ÇİDEM

TEŐEKKÜR

Bütün eğitim hayatım süresince maddi manevi her konuda bana destek olan Aileme sonsuz teőekkürlerimi sunarım. Ayrıca Yüksek lisans tez çalışmam boyunca bilgi ve fikirlerini hiçbir zaman benden esirgemeyerek, çalışmanın her aşamasında bana destek olan danışmam hocam sayın Dr. Öğr. Üyesi Yunus Emre BİROL'a teőekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
TABLolar LİSTESİ	v
ŞEKİLLER LİSTESİ	vii
ÖZET	viii
ABSTRACT	ix
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	3
1. BANKACILIK SİSTEMİ VE KATILIM BANKACILIĞI SİSTEMİ	3
1.1. Banka Kavramı	3
1.2. Bankacılığın Tarihsel Gelişimi.....	4
1.3. Türkiye’de Bankacılık Sektörü.....	6
1.3.1. Bankacılığın Türkiye’de Gelişimi	6
1.3.1.1. Cumhuriyet Öncesi Dönem.....	6
1.3.1.2. Cumhuriyet Sonrası Dönem.....	7
1.3.1.2.1. Milli Bankacılığın Geliştiği Dönem (1923-1933).....	7
1.3.1.2.2. Devletçilik Dönemi (1933-1945)	8
1.3.1.2.3. Özel Bankalar Dönemi (1945-1960).....	8
1.3.1.2.4. Planlı Dönem (1960-1980).....	8
1.3.1.2.5. Dışa Açılma ve Serbestleşme Dönemi (1980-2000)...	9
1.3.1.2.6. 2000 Yılı ve Sonrası Dönem	11
1.3.2. Türkiye’de Bankaların Sınıflandırılması.....	12
1.3.2.1. Mevduat (Ticari) Bankaları.....	12
1.3.2.2. Kalkınma ve Yatırım Bankaları	13
1.3.2.3. Katılım Bankaları.....	15
1.3.2.4. Merkez Bankası	16
1.4. Katılım Bankacılığı	17
1.4.1. Katılım Bankacılığının Tanımı.....	17
1.4.2. Katılım Bankacılığının Temel İlkeleri	18
1.4.3. Katılım Bankacılığında Fon Toplama ve Kullandırma Yöntemleri	19
1.4.3.1. Katılım Bankacılığında Fon Toplama Yöntemleri	19

1.4.3.1.1. Özel Cari Hesaplar	20
1.4.3.1.2. Katılım (Katılma) Hesapları.....	20
1.4.3.2. Katılım Bankacılığında Fon Kullanırma Yöntemleri	21
1.4.3.2.1. Mudaraba (Emek-Sermaye Ortaklığı).....	21
1.4.3.2.2. Murabaha (Sipariş Üzerine Kârlı Satım).....	23
1.4.3.2.3. Muşaraka (Ortaklık).....	24
1.4.3.2.4. İcara (Leasing, Kira finansmanı).....	25
1.4.3.2.5. Selem.....	26
1.4.3.2.6. İstisna (Eser Sözleşmesi)	27
1.4.3.2.7. Karz-ı Hasen (Tüketim Ödöncü).....	27
1.4.3.2.8. Teverruk (Vâdeli Alım Peşin Satım).....	27
1.4.3.2.9. Sukuk (Kira Sertifikası)	28
1.4.4. Katılım Bankalarının Güçlü ve Zayıf Yönleri.....	29
1.4.5. Katılım Bankacılığı İle Geleneksel Bankacılık Karşılaştırması.....	29
İKİNCİ BÖLÜM	32
2. KATILIM BANKACILIĞININ DÜNYADAKİ DURUMU	32
2.1. Katılım Bankacılığının Ortaya Çıkış Nedenleri	32
2.1.1. Dini Nedenler	32
2.1.2. Ekonomik Nedenler.....	33
2.1.3. Sosyal Nedenler.....	33
2.2. Katılım Bankacılığının Dünyada Tariheesi	33
2.3. Katılım Bankacılığının Dünyada Gelişimi	35
2.4. Uluslararası İslami Finans Kuruluşları	38
2.4.1. İslami Finansal Hizmetler Kurulu	38
2.4.2. İslami Finansal Kuruluşlar İçin Muhasebe ve Denetim Örgütü.....	39
2.4.3. İslam Kalkınma Bankası	40
2.4.4. Uluslararası İslami Finans Piyasası.....	42
2.4.5. İslami Araştırmalar ve Eğitim Enstitüsü	42
2.4.6. İslami Uluslararası Derecelendirme Ajansı.....	43
2.5. Dünyada Ülkeler Bazında Katılım Bankacılığı.....	44
2.5.1. Mısır	44
2.5.2. Malezya	44

2.5.3. İnan.....	46
2.5.4. Birleşik Arap Emirlikleri.....	46
2.5.5. Sudan.....	47
2.5.6. Suudi Arabistan.....	48
2.5.7. Pakistan.....	49
2.5.8. Katar.....	50
2.5.9. Bahreyn.....	51
2.5.10. İngiltere.....	52
2.5.11. Amerika Birleşik Devletleri.....	53
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	54
3. TÜRKİYE'DE KATILIM BANKACILIĞI VE BU ALANDA YAŞANAN	
TARTIŞMALAR.....	54
3.1. Türkiye’de Katılım Bankacılığının Gelişimi.....	54
3.2. Türkiye’de Faaliyet Gösteren Katılım Bankaları.....	58
3.2.1. Albaraka Türk Katılım Bankası.....	58
3.2.2. Kuveyt Türk Katılım Bankası.....	58
3.2.3. Türkiye Finans Katılım Bankası.....	59
3.2.4. Ziraat Katılım Bankası.....	59
3.2.5. Vakıf Katılım Bankası.....	60
3.2.6. Emlak Katılım Bankası.....	61
3.3. Türkiye’de Katılım Bankacılığının Türk Bankacılık Sektöründeki Yeri ve Ülke Ekonomisine Katkıları.....	62
3.3.1. Bankacılık Sektöründe Katılım Bankalarının Yeri.....	62
3.3.2. Aktif Büyüklük Açısından Değerlendirme.....	64
3.3.3. Fonların Gelişimi Açısından Değerlendirme.....	65
3.3.4. Kullanılan Fon Açısından Değerlendirme.....	66
3.3.5. Şube ve Personel Sayıları Açısından Değerlendirme.....	67
3.3.6. Kârlılık Oranları Açısından Değerlendirme.....	68
3.3.7. Özkaynak Büyüklüğü Açısından Değerlendirme.....	69
3.3.8. Türkiye Ekonomisine Katkıları Açısından Değerlendirilme.....	69
3.4. Katılım Bankacılığı Alanında Yaşanan Tartışmalar İle İlgili Bir Literatür Taraması.....	71

3.5. Türkiye’de Katılım Bankacılığı Alanında Yaşanan Tartışmalar.....	74
3.5.1. Kâr Payı Oranları ile Faiz Oranlarının Birbirlerine Yakın Ya da Eşit Olması Tartışması.....	74
3.5.2. Katılım Bankalarının Sürekli Kâr Dağıtıp, Hiç Zarar Dağıtmaması Tartışması.....	76
3.5.3. Katılım Bankacılığı Sistemine Farklı Açılardan Bakılması İle İlgili Tartışmalar.....	77
3.5.4. Geleneksel Bankacılık Yapısına Benzerlik Tartışmaları.....	78
3.5.5. Katılım Bankacılığı Sistemi İçinde Katılım Sigortacılığına Olan İhtiyaç.....	79
3.5.5.1. Katılım Sigortacılığı Modelleri.....	83
3.5.5.1.1. Mudarebe (Kâr Paylaşımı) Modeli.....	83
3.5.5.1.2. Vekâlet (Wakalah) Modeli.....	84
3.5.5.1.3. Hibrid (Karma) Modeli.....	84
SONUÇ.....	86
KAYNAKÇA.....	92
ÖZ GEÇMİŞ.....	102

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1: Bankacılığın Tarihsel Gelişimi	5
Tablo 2: Planlı Dönemde Banka ve Şube Sayıları (1960-1980)	9
Tablo 3: Türkiye’de Faaliyet Alanlarına Göre Banka Sayıları (2019).....	12
Tablo 4: Kalkınma Bankaları ve Yatırım Bankaları Arasındaki Farklar	15
Tablo 5: Katılım Bankaları ve Geleneksel Bankalar Arasındaki Temel Farklılıklar	30
Tablo 6: İslami Finans Bileşenlerinin Bölgesel Dağılımı (Milyar Dolar) (2017).....	35
Tablo 7: İslami Bankacılık Aktif Büyüklükleri Ülke Sıralaması (2017)	38
Tablo 8: İslam Kalkınma Bankası’na Üye Ülkeler (2019)	41
Tablo 9: İslam Kalkınma Bankası’na Üye Ülkelerin Banka Sermayesinden Aldığı Paylar (2019).....	41
Tablo 10: Mısır’da Bulunan Katılım Bankası, Şube ve Personel Sayıları	44
Tablo 11: Malezya’da Bulunan Katılım Bankası, Şube ve Personel Sayıları	45
Tablo 12: İran’da Bulunan Katılım Bankası, Şube ve Personel Sayıları	46
Tablo 13: Birleşik Arap Emirlikleri’nde Bulunan Katılım Bankası, Şube ve Personel Sayıları	47
Tablo 14: Sudan’da Bulunan Katılım Bankası ve Şube Sayıları	48
Tablo 15: Suudi Arabistan’da Bulunan Katılım Bankası, Şube ve Personel Sayıları	49
Tablo 16: Pakistan’da Bulunan Katılım Bankası, Şube ve Personel Sayıları	50
Tablo 17: Katar’da Bulunan Katılım Bankası, Şube ve Personel Sayıları.....	51
Tablo 18: Bahreyn’de Bulunan Katılım Bankası, Şube ve Personel Sayıları	52
Tablo 19: Türkiye’de Katılım Bankacılığının Tarihsel Gelişimi	57
Tablo 20: Ziraat Katılım Bankası’nın 2017 ve 2018 Yıllarına Ait Finansal Göstergeleri (Milyon TL).....	60
Tablo 21: Vakıf Katılım Bankası’nın 2017 ve 2018 Yılına Ait Bazı Finansal Göstergeleri.....	61
Tablo 22: Emlak Katılım Bankası’nın 2017 ve 2018 Yılına Ait Bazı Finansal Göstergeleri.....	62
Tablo 23: Türk Bankacılık Sektörünün Finansal Büyüklüğü (Eylül 2019)	63
Tablo 24: Katılım Bankalarının ve Bankacılık Sektörünün Yıllara Göre Aktif Gelişimi (Milyon TL)	64

Tablo 25: Katılım Bankalarının ve Bankacılık Sektörünün Yıllara Göre Topladığı Fonların Gelişimi (Milyon TL).....	65
Tablo 26: Katılım Bankalarının ve Bankacılık Sektörünün Yıllara Göre Kullandığı Fonların Gelişimi (Milyon TL)	66
Tablo 27: Katılım Bankalarının ve Bankacılık Sektörünün Yıllara Göre Şube ve Personel Sayısındaki Gelişimi	67
Tablo 28: Katılım Bankalarına ve Bankacılık Sektörüne Ait Net Kâr Bilgileri (Bin TL)	68
Tablo 29: Katılım Bankalarının ve Bankacılık Sektörünün Özkaynak Gelişimi (Milyon TL)	69

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Mudaraba Mekanizması	22
Şekil 2: Genel Olarak Murabahanın İşleyişi.....	23
Şekil 3: Müşaraka Sözleşme Örneği.....	25
Şekil 4: İcara Mekanizması	26
Şekil 5: Faizsiz Finans Sektöründe Kurum, Hizmet ve Ürün Dağılımı (2017).....	36
Şekil 6: Ülke Bazında Faizsiz Bankaların Toplam Bankacılık Sisteminden Aldıkları Oranlar (2017).....	37
Şekil 7: Konvansiyonel Sigorta Sisteminin Çalışma Şeması	80
Şekil 8: Mudarebe Tekafül Yapısının İşleyişi	83
Şekil 9: Vekâlet Modelinin İşleyişi	84
Şekil 10: Hibrid Modelinin İşleyişi	85

ÖZET

İslam dininde faizin yasak olması; Müslüman ülkelerde geleneksel bankacılık sistemine alternatif bir bankacılık sisteminin geliştirilmesini zorunlu kılmıştır. Geleneksel bankacılık sistemine alternatif bir sistemin olmaması, faiz hassasiyeti olan kesimin sahip olduğu kaynakların ekonomiye kazandırılmamasına yani atıl kalmasına neden olmaktadır. Bu kapsamda, söz konusu kaynakları ekonomiye kazandırılması amacıyla faizsiz prensiplere göre işleyen finans kurumları Türkiye’de ve dünyanın birçok ülkesinde yaygınlaşmaya başlanmıştır. Faizsiz bankacılık sistemi, günümüzde hem Müslüman nüfusun ağırlıkta olduğu ülkelerde hem de ekonomik çıkar elde etmek isteyen birçok ülkede yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Fakat sistemin dünyada ve Türkiye’de tam oturmaması, işleyişindeki bir takım belirsizlikler, uzman personel ve şube eksikliği, yetersiz tanıtım yapılması ve disiplinler arası çalışmaların yetersiz olması gibi nedenlerle bu alanda açıklık getirilmesi gereken bir takım tartışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmanın konusu, katılım bankacılığının dünyada ve Türkiye’deki gelişimi, sektörde yaşanan tartışmalar ve bu tartışmalara çözümü için yapılması gerekenler şeklinde ifade edilebilir. Sonuç olarak yapılan bu çalışmada katılım bankacılığının dünyada ve Türkiye’de ki gelişiminin göz ardı edilemeyecek boyuta ulaştığı ve katılım bankacılığı alanında yaşanan tartışmaların daha çok sistemin işleyişi ve meşruiyeti ile ilgili olduğu tespit edilmiş, yaşanan tartışmaları açıklığa kavuşturmak ve sektörün gelişimine ivme kazandırmak adına öneriler sunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Banka, Bankacılık Sektörü, Katılım Bankacılığı, Katılım Sigortacılığı, Türkiye.

ABSTRACT

The fact that interest is forbidden in the Islamic religion necessitates the development of an alternative banking model to the traditional banking model in countries that have adopted the Islamic religion. The lack of an alternative model to the traditional banking model causes the resources of people who have adopted the religion of Islam not to be brought into the economy. In this context, in order to bring these inert resources to the economy, interest-free financial institutions began to develop in Turkey and many countries worldwide. The interest-free banking system is now widely used both in Islamic countries and in many countries seeking economic interest. However, there have been discussions to be clarified in this area because the system has not fully rooted both in Turkey and the rest of the world and there are some problems such as uncertainties in the operations, lack of branch and specialized staff, inadequate promotion and lack of interdisciplinary studies. The subject of this study is the development of participation banking in Turkey and the world, discussions in the sector and suggestions offered as a solution to these discussions. In this context, the aim of this study is to study the models and development process of participation banking that are implemented in Turkey and the world, to identify the discussions taking place in Turkey and to submit proposals to clarify these discussions. In this context, it is determined in this study that participation banking has reached a size that cannot be ignored both in the World and Turkey, and the debate in the participation banking sector is about the system's functioning and its legitimacy. Suggestions are made to clarify the debates and accelerate the development of the sector.

Keywords: Bank, Banking Sector, Participation Banking, Participation Insurance, Turkey

GİRİŞ

Katılım bankacılığı sistemi, dini hassasiyetleri gereği faizli işlemlerden uzak duran kesimin, geleneksel bankalarda değerlendirmek istemedikleri fonların katılım bankaları tarafından faizsiz yöntemlerle toplanması ve faizsiz yöntemlerle kullandırılması esasına dayanan finansal sisteme denir. Atıl kalan ve ekonomiye kazandırılmayan bu fonların ekonomiye kazandırılması katılım bankalarının en önemli işlevlerinden birisidir.

Katılım bankalarında, fon toplama ve kullandırma faaliyetleri İslami prensiplere uygun bir şekilde yapılmakta ve fon sahiplerine ticari bankalardaki gibi önceden miktarı belirlenen sabit bir faiz ödemesi yapılmamaktadır. Bunun yerine, ortaklığın sona ermesi sonucunda veya vade sonunda kesinleşen kâr veya zararın taraflarca belirlenen oranlar üzerinden paylaşımı yapılmaktadır. Çünkü katılım bankacılığı sisteminde fon sahibine herhangi bir getiri garantisi sunulmamakta, ortaya çıkan kâr veya zarar fon sahibiyle paylaşılmaktadır.

Dünyada, faizsiz bankacılığın modern anlamdaki ilk uygulamaları 1963 yılında Mısır'da başlamıştır. Türkiye'deki ilk uygulamalar ise, 1980'li yıllarda "Özel Finans Kurumları" ile başlamış ve 2005 yılında 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu'nun düzenlenmesi ile isimleri "Katılım Bankaları" olarak değiştirilmiştir. 30 yılı aşkın süredir Türkiye'de faaliyet gösteren katılım bankaları, kuruldukları ilk günden bugüne ülke ekonomisine katkı sağlamış ve sağlamaya devam etmektedirler.

Faizsiz bankacılık sistemi, özellikle 2008 krizi sonrası krize karşı gösterdiği direnç ile dikkatleri üzerine çekmeyi başarmıştır. Bu nedenle dini gerekçeleri olsun veya olmasın birçok ülkenin sisteme olan ilgisi gittikçe artmaktadır. İngiltere, ABD, Hong Kong ve Almanya gibi birçok ülkeler de dâhil olmak üzere çoğu ülke, sektöre merkez olmak amacıyla rekabete girmiş durumdadır. Türkiye'de özellikle dış ülkelerden sermaye çekmek ve atıl fonları harekete geçirmek adına bu alandaki girişimleri desteklemektedir. Bu hususta Türkiye'de devlet girişimiyle üç katılım bankası faaliyetlerde bulunmaktadır. Aynı şekilde özel sermaye ile kurulan üç katılım bankası da Türkiye'de faaliyetlerde bulunarak katılım bankacılığı sistemine ve ülke ekonomisine katkıda bulunmaktadır. Bu yönleriyle katılım bankaları atıl kaynakları

harekete geçirmek, ülke ekonomisine katkıda bulunmak ve dışarıdan sermaye çekebilmek adına son derece önem arz etmektedirler.

Katılım bankacılığı ile ilgili yapılan bu çalışmanın kapsamı dünyada ve Türkiye’de katılım bankacılığının gelişimini incelemek, bunların Türkiye uygulamalarına ilişkin tartışmaları tespit etmek, bu tartışmalara ve sistemin daha iyi gelişmesine yönelik neler yapılabileceğine dair çözüm önerileri sunmaktır. Ayrıca çalışmada katılım bankalarının geleneksel bankalara alternatif finans kurumları olduğu varsayılmıştır.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde geleneksel bankacılığın dünyada ve Türkiye’deki tarihsel gelişimi ele alındıktan sonra kavramsal olarak katılım bankacılığı açıklanmış ve katılım bankacılığı sisteminde fon toplama ve fon kullandırma yöntemlerine değinilmiştir. İkinci bölümde katılım bankacılığı sisteminin tarihsel olarak dünyadaki gelişimi, bu alanda ortaya çıkan uluslararası organizasyonlar ve seçilmiş bazı ülkelerdeki durumu hakkında bilgi verilmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde ise katılım bankacılığının Türkiye’deki gelişimi, Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankaları, rakamlarla sistemin Türkiye’deki mevcut durumu ve bu alanda yaşanan tartışmalara değinilmiştir. Çalışmanın sonucunda ise bu tartışmaları en aza indirmek adına ve sistemin nasıl daha da geliştirilebileceği adına bir dizi önerilerde bulunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. BANKACILIK SİSTEMİ VE KATILIM BANKACILIĞI SİSTEMİ

Bu bölümde dünyada ve Türkiye’de bankacılığın tarihsel gelişimi, Türkiye’de bankaların sınıflandırılması, katılım bankacılığında fon toplama ve fon kullandırma yöntemleri, katılım bankacılığı ile geleneksel bankacılık arasındaki temel farklılıklar ve benzerlikler ve katılım bankalarının güçlü ve zayıf yönleri anlatılmıştır.

1.1. Banka Kavramı

“Banka” sözcüğü İtalyanca “Banco” kelimesi kökünden gelmektedir. İlerleyen zamanda bu sözcük “Banca” olarak kullanılmaya başlanmıştır. “Banco” sözcüğü İtalyancada sıra, masa ya da tezgâh anlamlarında kullanılmaktadır. İlk bankerlik uygulamasını başlattıkları düşünülen Lombardiyalı Yahudilerin bankacılık işlemlerini yapmak amacıyla pazarlara kurdukları tezgâhlar nedeniyle bu terimin kullanılmaya başlandığı düşünülmektedir (Yazıcı 2015:1).

Banka kavramı geniş kitlelerden mevduat ve başka isimler adı altında kaynak toplayan, bu mevduat ve kaynakları kredilendirme ve diğer mali faaliyetlerde kullandırarak gelir elde eden finansal kurumlar şeklinde tanımlanmaktadır (Akgüç 1987: 7). Bankalar, çeşitli kesimlerden belirli bir karşılık ödeyerek topladıkları mevduatları fon talep eden kişi ya da kuruluşlara belirli bir gelir elde etmek suretiyle kredi olarak kullandıran ve bu sayede para akışına aracılık eden iktisadi kuruluşlardır (Battal 2004: 15).

Bankalar günümüzde mevduat toplama ve kredi kullandırma işlemleri dışında farklı faaliyetlerde de bulunurlar. Bunlar kısaca (Yetiz 2016: 107):

- Ülkede kredi ve para politikalarının uygulanmasına destek olmak,
- Menkul kıymet alım satım faaliyetlerinde bulunmak,
- Kiralık kasalar vasıtasıyla kıymetli varlıkların korunmasını sağlamak,
- Banka ve kredi kartı gibi ödeme kolaylıklarının kullanımını sağlamak,

- İ ve dış ticari işlemlerinde aracılık görevi üstlenmek,
- Finansal kiralama işlemleri yapmak,
- Faktöring ve forfaiting işlemleri yapmak,
- Yatırım danışmanlığı işlemleri yapmak,
- Bankalar arası piyasada para alım satım faaliyetlerinde aracılık görevi üstlenmektir.

1.2. Bankacılığın Tarihsel Gelişimi

Tarihe bakıldığında, ticaret kadar bankacılığın da eski olduğu görülmektedir. Paranın bir değişim aracı olarak alışverişte kullanılması parayla ilgili kurumların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Diğer taraftan, insanların emanet ve borç ihtiyaçlarını gidermesi, paranın bölgeler ve şahışlar arası transferi gibi talepler de bu kurumların ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Milattan önce 3500 yılında Sümer ve Babil’de bulunan din adamlarının halkın manevi sıkıntılılarıyla ilgilenmelerinin yanı sıra ekonomik sıkıntılı olan insanlara kurulan mabetlerde borç verdiklerine dair belgelerin yapılan kazılarda bulunması, bu din adamlarının bankacılık işleriyle uğraştıklarının somut bir örneğidir. Babil’in 6. Kralı Hammurabi’nin kanunlarında mabetlerdeki din adamlarının işlemlerini nasıl yöneteceği, borç vermenin ne şekilde olacağı ve borcun borçludan vadesinde nasıl tahsil edileceği belirtilmiştir. Dolayısıyla mabetlerdeki din adamları ilk borç verenler, mabetler ise ilk banka kurumları olarak kabul edilebilir (Albayrak 2018: 4-5). Bankacılığın yıllar veya dönemler itibariyle tarihsel gelişimi aşağıda tabloda gösterilmiştir.

Tablo 1: Bankacılığın Tarihsel Gelişimi

Dönem veya Yıl	Olay
Milattan Önce 9000-6000	Hayvanlar ve bitkiler bu dönemde paranın ilk formu olarak ticarete değişim aracı olmaya başlamıştır.
Milattan Önce 3500	Sümer ve Babil’de mabetlerdeki din adamlarının borç verdiği dair belgeler bulunmuştur.
Milattan Önce 2000	Eshunanca Krallığı ilk bankacılık kanunlarını düzenlemiş ve faiz oranını ise %20 olarak belirlemiştir. Hammurabi kanunları, mevduat toplama, kredi verme ve komisyon işlemlerini hükme bağlamış, kredi senetleri ise killer üzerine iki nüsha şeklinde yazılmıştır.
Milattan Önce 640-630	İlk madeni para Lidyalılar tarafından keşfedilmiş ve kullanılmaya başlanmıştır.
Milattan Önce 1000	İlk ve Orta Çağ’da Roma, Eski Yunan ve Eski Mısır’da bankacılık faaliyetleri geliştirilmiş, eski Yunan’da bankacılık denetimlerine başlanırken eski Mısır’da faiz sınırlandırılmıştır.
1609	İlk merkez bankası niteliğinde olan Amsterdam Bankası Hollanda’da kurulmuştur.
1637	Çek ve banknot kullanımı Venedik Bankası’nın kurulmasıyla başlamıştır.
1694	İngiltere’de İngiltere Bankası kurulmuştur.
1781	Amerika’nın ilk bankası niteliğinde olan Bank of North America kurulmuştur.
1800	Fransa Bankası, Napoleon tarafından kurulmuştur.
1907	Amerika Birleşik Devletleri Merkez Bankası kurulmuştur. Bu kuruluş modern bankacılık anlayışının temelini oluşturmaktadır.
1929	Kara Perşembe olarak anılan Büyük Buhran 1930’lu yıllar boyunca devam eden ekonomik krizdir. Bu buhranla dünyada bankacılık sistemi büyük değişim geçirmiştir.
1930	Bank for International Settlements, merkez bankalarının bankası olarak uluslararası bankacılık faaliyetlerini düzenlemek amacıyla kurulmuştur.
1944	Amerika News Hampshire - Bretton Woods kasabasında yapılan toplantılarda uluslararası mali ilişkileri düzenlemek amacıyla Uluslararası Para Fonu’nun ve II. Dünya Savaşında büyük hasar alan Avrupa ekonomilerini onarmak amacıyla Dünya Bankası’nın kurulmasına karar verilmiştir.

Kaynak: Yazıcı (2017: 2-4).

1.3. Türkiye’de Bankacılık Sektörü

Türkiye’de bankacılık sektörü diğer ülkelere nazaran geç başlamıştır. Fakat çok kısa zamanda Türk finans sisteminin vazgeçilmezi haline gelmiş ve ekonominin canlanmasında kilit rol oynamıştır.

1.3.1. Bankacılığın Türkiye’de Gelişimi

Türkiye’de bankacılık tarihi “Cumhuriyet Öncesi Dönem” ve “Cumhuriyet Sonrası Dönem” olmak üzere iki başlık altında ele alınmıştır.

1.3.1.1. Cumhuriyet Öncesi Dönem

Türkiye’de bankacılığın başlangıcı ve gelişimi Batı ülkeleriyle karşılaştırıldığında oldukça geç denebilecek bir dönemde gerçekleşmiştir. Bankacılık sektörü Osmanlı Devleti’nin son dönemlerine kadar ekonomik yaşam içerisinde sürekliliğini sağlayabilecek kendine uygun bir ortam bulamamıştır. Osmanlı Devleti’nde Batı ülkelerinde yaşanan sanayileşme, dışa açılım ve özellikle de finans alanındaki gelişmeler takip edilmediği için Avrupa ülkelerine benzer bir bankacılık sistemi gelişmemiş ayrıca böyle bir sistem teşvik edilmemiştir. Bu bağlamda 19. yüzyılın ortasına kadar Osmanlı Devleti’nde herhangi bir banka kurumuna rastlanmamaktadır. Osmanlı’da sadece Hazine’nin iç ve dış borçlanmasını kolaylaştırmak için yabancı bankalara ihtiyaç duyulmuştur. Bu doğrultuda hükümetinde desteğiyle 1847 yılında iki Galata bankeri tarafından “İstanbul Bankası” ismiyle ilk banka kurulmuş fakat banka ödeme yeteneğini tehlikeye düşüren işlemler ve spekülasyon yapması sebebiyle 1852 yılında kapanmak zorunda kalmıştır. Bu tecrübeye rağmen Osmanlı Devleti’nde gerçek bankacılığın 1863 yılında yabancı iştiraki ile kurulan “Osmanlı Bankası” ile başladığı düşünülmektedir (Coşkun, Mardor 2012:3). 1856-1875 yılları arasında, Osmanlı Devlet’ine borç vererek faiz geliri elde etmek için 11 tane yabancı sermayeli banka kurulmuştur. Daha sonra bu bankalardan bir kısmı Osmanlı Bankası’na katılırken, bir kısmı da 1876 Osmanlı-Rus Savaşı’ndan sonra kapatılmıştır (Parasız 1998: 109).

1863 yılında, çiftçilere tarımsal alanda kredi sağlamak için Memleket Sandıkları adında bir banka kurulmuştur. Bu banka Osmanlı Devleti’nde kurulan ilk milli sermayeli bankadır. Mithat Paşa’nın kurduğu ve bugünkü tarım ve kredi

kooperatiflerinin işlevlerini yerine getirmesi beklenen bu banka, kuruluşundan yaklaşık 20 yıl sonra sermaye toplamakta zorluklar yaşaması ve kredinin kullandırılmasında çeşitli usulsüzlüklerin yapılması nedeniyle Menafi Sandıkları adıyla yeniden düzenlenmiştir. Bu bankanın da üzerine düşen görevleri şeffaf bir şekilde yerine getirmemesi nedeniyle şüpheler oluşmuş ve 1888 yılında Ziraat Bankası kurulmuştur (Yetiz 2016: 110).

1856-1923 yılları arasında kurulan yabancı sermayeli bankalar milli sermayeli bankalardan fazlaydı. 1908 yılında İkinci Meşrutiyet'in ilan edilmesi ve milliyetçilik akımlarının artmasıyla çoğu yerel ve tek şubeden oluşan milli sermayeli bankaların kurulma süreci başlamıştır. İkinci Meşrutiyet'in ilan edildiği 1908-1923 yılları arasında 13'ü Anadolu şehirlerinde ve 11'i de İstanbul'da olmak üzere toplam 24 milli banka kurulmuş, bu bankalardan 14'ü Cumhuriyet'in ilanından sonra da faaliyetlerini sürdürebilmiştir, diğerleri ise kapatılmıştır (Akgüç 1987:16-17).

1.3.1.2. Cumhuriyet Sonrası Dönem

Türk Bankacılık tarihinde bankacılığın Cumhuriyet sonrası gelişimi Milli Bankacılığın Geliştiği Dönem (1923-1933), Devletçilik Dönemi (1933-1945), Özel Bankalar Dönemi (1945-1960), Planlı Dönem (1960-1980), Dışa Açılma ve Serbestleşme Dönemi (1980-2000) ve 2000 ve Sonrası Dönem olmak üzere 6 alt dönem olarak incelenecektir.

1.3.1.2.1. Milli Bankacılığın Geliştiği Dönem (1923-1933)

Cumhuriyet döneminde ekonominin alacağı pozisyon 1923 yılında İzmir İktisat Kongresi'nde esas nitelikleriyle beraber belirlenmiştir. Bu kongrede alınan kararlarla, ekonomik kalkınmanın ancak milli bankalarla mümkün olabileceği kanaati oluşmuştur. Milli bankacılığın kurulması ve geliştirilmesi ihtiyacı tüm katılımcılar tarafından kongrede dile getirilmiştir. Bu bağlamda milli bankacılığın geliştirilmesi için çeşitli teşebbüslerde bulunulmuştur. 1924 yılında ilk özel sektör bankası olan Türkiye İş Bankası'nın, 1925 yılında ilk kalkınma bankası olan Türkiye Sanayi ve Bankası'nın, 1927 yılında Emlak ve Eytam Bankası'nın ve 1930 yılında ise Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın kurulması bu teşebbüslerden bazılarıdır. Bu milli bankalardan ayrı olarak, 1924 ve 1932 yılları arasında 29 adet tek şubeli yerel bankalar

kurulmuştur ve bu bankaların çoğu 1929 yılında gerçekleşen Dünya Ekonomik Bunalımı ile kapanmak zorunda kalmıştır (Coşkun, Mardor 2012: 5-6).

1.3.1.2.2. Devletçilik Dönemi (1933-1945)

Bu dönemin Türk bankacılık tarihi açısından en kayda değer özelliği, önemli ve büyük devlet bankalarının kurulmasıdır. 1934 yılında uygulamasına başlanılan I. Sanayi ve Kalkınma Planı'nın yürürlüğe konmasıyla, devlet sermayesi ile veya devlet sermayesinin öncülüğünde kurulan bu bankalar önemli görevler üstlenmişlerdir. 1933 yılında Sümerbank ve İller Bankası, 1935 yılında Etibank ve 1937 yılında Denizbank sanayi planlarında yer alan işletmeleri kurmak, bu işletmelerin işletilmesini sağlamak ve kaynak ihtiyaçlarını gidermek amacıyla devlet tarafından özel amaçlı olarak kurulmuşlardır. 1938 yılında ise küçük esnaf ve zanaatkarların kredi ihtiyacını gidermek amacıyla Halk Bankası kurulmuştur (Yetiz 2016: 111).

1.3.1.2.3. Özel Bankalar Dönemi (1945-1960)

Bu dönemde ekonomideki canlanma, para ve kredi ihtiyacının artmasına neden olmuştur. Dolayısıyla ülkede bankacılık hızla önem kazanmaya başlamıştır. Türk bankacılık sektöründe bu dönemde Garanti Bankası (1946), Yapı ve Kredi Bankası (1946), Akbank (1948), Türkiye Sınai Kalkınma Bankası (1950) ve Pamukbank (1955) gibi 30 banka kurulmuştur. Yine bu dönemde, özel kanunlarla Denizcilik Bankası (1952), Türkiye Vakıflar Bankası (1954) ve Türkiye Öğretmenler Bankası (1959) kurulmuştur. Bu dönemin diğer bir özelliği ise banka sayısı ile beraber şube sayısının da artmasıdır. Zira 1923-1945 yılları arası banka şube sayısında kayda değer bir ilerleme görülmezken, 1945 yılından itibaren banka şube sayısında önemli bir artış olmuş ve 1944 yılında ülke geneli toplam şube sayısı 405 iken, bu sayı 1959 yılı sonunda 1759'a çıkmıştır. 1958 yılında yaşanan ve 1960 yıllarda da etkisini gösteren ekonomik kriz ise birçok bankanın iflasına neden olmuştur (Coşkun, Mardor 2012: 9-10).

1.3.1.2.4. Planlı Dönem (1960-1980)

Bu dönemde bankacılık sektörü önemli ölçüde devlet kontrolü ve etkisi altına alınmış, yerel ve küçük bankalar azalmış, büyük sermayeli bankacılık ve holding bankacılığı yaygınlaşmış ve yeni bankaların kurulması kısıtlanmıştır. Yine bu

dönemde şube bankacılığı gelişmeye başlamış, özel ticari bankaların birçoğu holding bankası haline getirilmiştir. Planlı dönemde 2'si ticari banka ve 5'i kalkınma bankası olmak üzere toplam 7 yeni banka kurulmuştur. Bu bankalardan ticari olanlar Amerikan-Türk Dış Ticaret Bankası (1964) ve Arap-Türk Bankası (1977)'dir. Kalkınma Bankaları ise T.C. Turizm Bankası (1962), Sınai Yatırım ve Kredi Bankası (1963), Devlet Yatırım Bankası (1964), Türkiye Maden Bankası (1968), Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası (1976)'dir (Aydın 2006: 30). Aşağıda bu dönemdeki banka ve şube sayıları yıllar itibarıyla gösterilmektedir.

Tablo 2: Planlı Dönemde Banka ve Şube Sayıları (1960-1980)

Yıl	Banka Sayısı			Şube Sayısı		
	Ulusal	Yabancı	Toplam	Ulusal	Yabancı	Toplam
1960	53	6	59	1699	60	1759
1961	48	5	53	1675	61	1736
1962	47	5	52	1697	62	1759
1963	47	5	52	1776	64	1840
1964	44	5	49	1841	68	1909
1965	44	5	49	1841	68	1909
1966	42	5	47	1990	68	2058
1967	42	5	47	2155	68	2223
1968	43	5	48	2465	86	2551
1969	43	5	48	2846	102	2948
1970	43	5	48	3099	111	3210
1971	42	5	47	3314	113	3427
1972	41	5	46	3568	114	3682
1973	39	5	44	3909	114	4023
1974	39	5	44	4311	114	4425
1975	38	5	43	4491	114	4605
1976	39	5	44	4721	114	4835
1977	40	4	44	5129	109	5238
1978	40	4	44	5381	104	5485
1979	40	4	44	5665	104	5769
1980	40	4	44	5870	105	5975

Kaynak: TBB (2008).

1.3.1.2.5. Dışa Açılma ve Serbestleşme Dönemi (1980-2000)

1980 yılına kadar devlet denetiminde ve sınırlı mali araçlar ile faaliyetlerini sürdüren bankacılık sektöründe 24 Ocak 1980 tarihinde alınan kararlarla ve serbestleşme yönünde atılan önemli adımlarla yepyeni bir dönüşüm başlamıştır. İthal

ikameci politikaların yerine ihracata yönelik politikaların benimsenmesi, bankacılık sektörüne girişlerin kolaylaştırılması, serbest piyasa ekonomisine dayalı dışa açılma politikaları, esnek döviz kuru gibi uygulamaların başlatılması bu dönüşümlerden bazılarıdır. 22 Temmuz 1983 tarihinde Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu, 1984 yılında İstanbul Menkul Kıymetler Borsası kurulmuştur. 1987 yılında Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası açık piyasa işlemlerine başlamıştır. 1989 yılında sermaye ve döviz hareketleri serbest bırakılmıştır. 1990'lı yıllarda ise, sektöre yeni banka girişlerine izin verilmiş dolayısıyla küçük ve büyük ölçekli yabancı ve yerli banka sayısı artmıştır (Albayrak 2018: 16).

1994 yılında patlak veren kriz nedeniyle bankacılık sektörü açısından büyük ölçüde zararların oluştuğu, sürdürülemez bütçe açıklarının ve yapısal dengesizliklerin ortaya çıktığı bir yıl olmuştur. 1994 yılında Merkez Bankası rezervleri ciddi oranda erimiş, yatırımcılar TL cinsinden araçlardan uzaklaşmış, faiz oranları rekor seviyelere çıkmış ve TL'nin dolar karşısındaki değeri düşürülmüştür. Bankacılık sisteminin toplam aktifleri 68,6 milyar dolardan 51,6 milyar dolara inmiş böylelikle toplam aktifler 16 milyar dolar değer kaybetmiştir. 1995 yılında ise ekonomideki hızlı iyileşme bankacılık sektörünü pozitif yönde etkilemiştir. Yüksek reel faizler TL cinsinden yatırım araçlarını cazip hale getirmiş, kapanan döviz pozisyonları tekrardan açılmış, ülke dışından sağlanan borçlanmaya vergi konulmuş, TL ve yabancı borçlanma üzerindeki parasal yükler arttırılmıştır (Keskin 2008:16).

1996-1998 döneminde ekonomik belirsizlik ve kısa süreli hükümetlerin iktidarda olması nedeniyle bankacılık sektörü bu gelişmelerden olumsuz etkilenmiştir. Ekonomide yapısal tedbirlerin alınmaması ve buna bağlı olarak büyüyen kamu açıklarının finansmanı, bankaların açık pozisyonlarını tekrar artırarak kamu kâğıtlarını almalarını ve kolay kazanç elde etmelerini teşvik etmiştir (Yurtsever 1998: 139).

1999 yılında ülkede ekonomik faaliyetlerde daralma olmuştur. Rusya kriziyle bağlantılı olarak 1998 yılından itibaren ülkeden sermaye çıkışı, Düzce ve Adapazarı'nda yaşanan depremler, erken genel seçim ve hükümetin değişimi gibi etkenler bu daralmada etkili olmuştur. 1999 yılının Haziran ayında göreve gelen yeni hükümet, ekonomik problemlere yönelik olarak bir takım düzenleme ve iyileştirmeleri hayata geçirmiştir (Keskin ve diğerleri. 2008: 17). Bu bağlamda 18 Haziran 1999

tarihinde 4389 sayılı Avrupa Birliği ve Uluslararası Ödemeler Bankası kriterlerine uygun 4389 sayılı Bankalar Yasası çıkarılmış ve bu yasa kapsamında bankaların faaliyete başlamaları, faaliyetlerinin izlenmesi ve denetlenmesi amacıyla 30 Haziran 2000 tarihinde Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu kurulmuştur (Parasız 2000: 113-114).

1.3.1.2.6. 2000 Yılı ve Sonrası Dönem

Türk bankacılık sektörü, 2000’li yıllara geldiğinde tarihinin belki de en büyük finansal krizleri olan Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizleriyle karşılaşmıştır. Bu krizlerde faiz oranları ve döviz kurları hızla yükselmiş, bankacılık sektörü zayıflamıştır. Bu krizlerin ardından ekonomideki yapısal problemleri gidermek, finansal sistemi güçlendirmek, enflasyonu tek haneli seviyelere çekmek, kamu borçlarının azaltmak, bankacılık sisteminin güçlendirmek ve ekonominin dış şoklara karşı direncinin artırmak amacıyla “Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı” Nisan 2001’de uygulanmaya başlamıştır (Keskin 2008: 20).

2002-2007 döneminde, uygulanan programın ve bazı olumlu dış koşulların da etkisiyle ekonomide enflasyon düşmüş, faizler inmiş, dalgalanmalar azalmış, bankalara olan güven artmış, bankalar kâr eder duruma gelmiş, kamu borçları ve bütçe açıkları ise ciddi oranda düşmüştür (Özatay 2015: 11). 2008 yılında meydana gelen finans krizi küresel olarak dünya bankacılık sistemiyle beraber Türk bankacılık sektörünü de olumsuz olarak etkilemesine rağmen Türk bankacılık sektörü yüksek kârlılık oranları ve güçlü sermaye yapısıyla günümüze kadar büyümeye devam etmiştir (Yazıcı 2015: 8).

Tablo 3'te Türk bankacılık sektöründe faaliyet alanlarına göre bankaların sayısı, yurt içi ve yurt dışı şube sayıları gösterilmiştir. Türk Bankacılık sektöründe Ağustos 2019 yılı itibarıyla 53 banka faaliyetlerini sürdürmektedir.

Tablo 3: Türkiye’de Faaliyet Alanlarına Göre Banka Sayıları (2019)

Bankalar	Sayı	Yurt İçi Şube Sayısı	Yurt Dışı Şube Sayısı
Kamu Sermayeli Mevduat Bankaları	3	3678	32
Özel Sermayeli Mevduat Bankaları	9	3853	28
Yabancı Sermayeli Mevduat Bankaları	21	2683	10
Tasarruf Mevduat ve Sigorta Fonu’na Devredilen Banka	1	1	0
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	13	58	0
Katılım Bankaları	6	1142	

Kaynak: TBB (2019a)

1.3.2. Türkiye’de Bankaların Sınıflandırılması

Türk bankacılık sisteminde faaliyet alanlarına göre mevduat bankaları, kalkınma ve yatırım bankaları, merkez bankası ve katılım bankaları olarak 4 çeşit banka bulunmaktadır (Güney 2012: 4). Aşağıdaki başlıklarda bu bankalar incelenecektir.

1.3.2.1. Mevduat (Ticari) Bankaları

Mevduat bankaları, mevduat kabul eden veya toplayan kredi kurumları olarak isimlendirilir. Bu bankalar, topladıkları mevduatı kredi talep eden kişi veya kuruluşlara faiz geliri elde etmek amacıyla kullandırarak onların finansman ihtiyacını karşılayan bankalardır (Tolon 2004: 64).

Mevduat bankalarının belli başlı fon kaynakları; mevduatlar (vadeli veya vadesiz), öz kaynaklar ve kullanılan kredilerdir. Bu bankalar elde etmiş oldukları kaynakları kredi talep edenlere kredi vererek, sabit kıymet ve menkul kıymet satın alarak veya iştirakte bulunarak değerlendirirler. Mevduat bankaları kaynak talep eden

müşterilerine kredi verir ve bu krediyi müşterilerden toplamış oldukları mevduat ile karşılar dolayısıyla mevduat bankaları krediyi satan ve satın alan kurum ve kuruluşlar olarak nitelendirilebilir (Özaydın 1998: 1).

Türkiye’de 2019 yılı rakamlarıyla faaliyet gösteren 34 mevduat bankası bulunmaktadır. Bu bankalardan bir tanesi Tasarruf Mevduat ve Sigorta Fonu kapsamında yer alırken, 3 tanesi kamu sermayeli, 9 tanesi özel sermayeli ve 21 tanesi yabancı sermayeli bankalardan meydana gelmektedir. 21 tane yabancı sermayeli mevduat bankasının 16 tanesi Türkiye’de kurulmuş yabancı sermayeli banka durumundayken 5 tanesi Türkiye’de şube açan yabancı sermayeli banka durumundadır (TBB, 2019a).

1.3.2.2. Kalkınma ve Yatırım Bankaları

Kalkınma ve yatırım bankalarının en temel amacı az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde proje ve yatırım desteği sağlamak ve bu proje ve yatırımlar için gereken teknik ve finansal destek açığını kapatmaktır. Sanayi ve ekonomi alanındaki faaliyetleri teknik ve finansal konularda destekleyen bu kurumlar, stratejik yatırım alanlarını belirler ve bu alanlarda faaliyet gösteren kuruluşların mevcut kapasitelerini artırmalarına ve yenilikçi projelerini hayata geçirmelerine katkıda bulunurlar. Bu bankalar hem ulusal kaynaklardan hem de uluslararası kaynaklardan elde ettikleri fonları en verimli biçimde kullanarak ülke ekonomisine katkıda bulunmayı amaç edinmektedirler (Karahanoğlu 2015: 1239).

Kalkınma bankaları, genellikle az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde müteşebbislere uzun vadeli finansal destek vererek ve teknik yardım sağlayarak ülkeye yatırım yapılmasına aracılık eden ve bu sayede ülke ekonomisine katkıda bulunan finansman kurumlarıdır. Başka bir ifadeyle az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerin kalkınma hamlelerini destekleyerek özellikle gelişmiş dış ülkelere sermaye ve teknoloji transferlerinde yerli müteşebbislere ve yabancı finansman kuruluşlarına yardımcı olmak amacıyla kurulmuş finans kurumlarıdır. En önemli amaçları ise firma veya işletmelerin yatırım sermayesi açığını kapatmak ve teknik yardım sağlamak yoluyla müteşebbislerin yatırım ile ilgili kuşklarını yok etmek ve endüstrileşme sürecini hızlandırmaktır. Böylece ekonomiyi harekete geçirerek girişimlere ve

projelere büyük anlamda katkıda bulunmaktadır (Dağlı, Demir 1994: 42). Kalkınma bankalarının işlevleri şu şekilde sıralanabilir (Kaya 2012: 83):

- Sermaye piyasasının gelişmesine yardımcı olmak,
- İç kaynakları harekete geçirerek gelen fonları sanayi sektörüne aktarmak,
- Yatırımlara uzun vadeli kaynak sağlamak,
- Kârlı yatırım alanlarını tespit etmek için araştırmalar yapmak,
- Yatırımcılara teknik ve idari konularda yardımcı olmak,
- Dış ülkelere ve uluslararası finans kurumlarından sağlanan kredi, döviz gibi kaynakları ülke içi sanayiye aktarmak.

Yatırım bankaları ise özel şirketler ve devlet kuruluşlarının orta ve uzun vadeli fon ihtiyaçlarını tahvil ve hisse senedi ihraç ederek karşılayabilen bankalardır. Bu bankalar, fonlarını mevduat dışı kaynaklardan temin ederler ve mevduat bankaları gibi fon toplama yetkileri bulunmamaktadır. Yaygın şube ağlarının olmaması sebebiyle de bankacılık hizmet ürünlerinin hepsini sunamazlar ve mevduat bankalarına kıyasla ticari faaliyetleri daha sınırlı düzeydedir. Yine bu bankalar, yurtiçi ve yurtdışı bankalardan kredi alarak ve borçlanma tahvili ihraç ederek fon sağlarlar ve sağlamış oldukları bu fonları da kendi nam ve hesaplarına menkul değer portföylerinin finansmanı, finansal kiralama işlemlerinin fonlanması, firmalara orta ve uzun vadeli yatırım ve proje kredisi kullandırma gibi araçlarla değerlendirirler (Kaya 2012: 82). Yatırım bankalarının işlevleri şu şekilde sıralanabilir (Takan 2001: 78-85):

- Firmaların ihraç edeceği tahvil ve hisse senetlerini gerekirse satın alınacağına dair taahhüt vermek,
- Tasarrufların yatırımlara dönüştürülmesini sağlamak,
- Firmaların ihraç edeceği tahvil ve hisse senetlerini satın alarak kendi nam ve hesaplarına satış yapmak,
- Risk almadan yatırımcıların tahvil ve hisse senetlerinin satışını yapmak,
- Tasarruf sahiplerine danışmanlık hizmeti vermek,
- Tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerini korumak.

Kalkınma bankaları ve yatırım bankaları arasındaki farklar aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 4: Kalkınma Bankaları ve Yatırım Bankaları Arasındaki Farklar

Kalkınma Bankaları	Yatırım Bankaları
Devlet desteği ile devlet tarafından ve kurulurlar.	Çoğunlukla özel sektör tarafından kurulurlar.
Gelişmekte olan ülkelerde faaliyette bulunurlar.	Sermaye piyasasının gelişmiş olduğu ülkelerde faaliyette bulunurlar.
Kârlılık ikinci plandadır.	Kârlılık ilk plandadır.
İşletmelere uzun ve orta vadeli doğrudan kredi sağlarlar.	İşletmelere tahvil veya hisse senedi çıkarmak yoluyla sermaye piyasasından uzun vadeli fon sağlarlar.
Fonksiyonları teknoloji ve ekonomi üzerine yoğunlaşır.	Fonksiyonları temel olarak işletme üzerine yoğunlaşır.
Kaynaklarını; yönetimi kendilerine bırakılan fonlar, bankaların öz sermayeleri ve alınan iç ve dış kredilerden sağlarlar.	Kaynaklarını, çoğunlukla sermaye piyasasından elde ederler.
Özellikle imalat sanayisini finanse ederler.	Sermaye piyasasında aracılık görevi üstlenirler.

Kaynak: Arabacı (2018: 30).

Türkiye’de 2019 yılı rakamlarıyla 13 kalkınma ve yatırım bankası bulunmaktadır. Bu bankaların 3 tanesi kamu sermayeli, 6 tanesi yurtiçi özel sermayeli ve 4 tanesi de yabancı sermayelidir (TBB, 2019a).

1.3.2.3. Katılım Bankaları

Katılım bankacılığı, faizsizlik ilkelerine göre faaliyet gösteren, bu ilkelere uygun her türlü bankacılık faaliyetlerini uygulayan, kâr ve zarara katılma esasına göre fon toplayıp bu fonları mudaraba, murabaha ve finansal kiralama gibi kendine has yöntemlerle ticaret ve sanayi sektöründe kullandıran ve elde edilen kâr veya zararı tasarruf sahipleriyle paylaşan bankacılık modelidir (Lök 2018: 134).

Katılım bankacılığı uygulamalarının Türkiye’de resmi olarak başlamasını sağlayan ilk karar 16.12.1983 tarih ve 83/7506 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Özel Finans Kurumları’nın kurulması kararıdır. 1980 darbesi sonrası ekonomik sıkıntıları bertaraf etme ihtiyacı ve ekonomide atıl halde bulunan kaynakların Özel Finans Kurumları vasıtasıyla ekonomiye kazandırılması amaçlanmıştır. Buna ilaveten dini inançları gereği faiz hassasiyeti olan tasarruf sahipleri, Özel Finans Kurumları aracılığıyla tasarruflarını ekonomide değerlendirerek kazanç elde etme imkânı sağlamışlardır. Özel Finans Kurumları daha sonra yapılan yasal düzenlemelerden

sonra “Katılım Bankaları” adını almış ve bankacılık faaliyetlerine bu isim altında devam etmişlerdir. 2005 yılında ise 5411 sayılı Bankacılık Kanunu’nda yapılan birtakım değişikliklerle katılım bankalarına kredi verme yolu açılmıştır. 2005 yılından günümüze katılım bankaları ülke geneline yayılarak faaliyetlerini sürdürmektedir (Albayrak 2018: 65-66).

1.3.2.4. Merkez Bankası

Merkez bankaları, ülkelerin ekonomik hedeflerini yerine getirmek amacıyla para ve kredi politikalarını yürütmekle görevli olan ve banknot ihraç etme yetkisine sahip olan kuruluşlardır. Bu alandaki faaliyetler 18. ve 19. yüzyıllarda Batı Avrupa ülkelerinde ticaret ve iş bankalarının banknot ihracı yetkilerini kaldırarak bu yetkinin tek bir bankaya verilmesiyle başlamıştır (Eroğlu 2004: 94).

Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de 11 Haziran 1930 tarihinde bir anonim şirket olarak kurulan Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası’nın esas amacı para ve kur politikalarını düzenleyerek ve milli paranın iç ve dış değerini koruyarak fiyat istikrarını sağlamaktır. Bu amaca erişmek için Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası’nın birincil görevi ekonominin ihtiyaç duyduğu kadar likiditeyi piyasaya aktarmaktır. Ekonomiye ihtiyaç duyduğu kadar likidite vermek; likidite sıkıntısıyla ekonomiyi durgunluğa sokmamak ve diğer taraftan gereğinden fazla likidite vererek enflasyona yol açmamak demektir. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası fiyat istikrarını sağlamak, enflasyon ve deflasyon ile karşılaşmamak için kanunlarda belirlenen miktar, zaman ve yöntemlerle piyasaya likidite aktarma faaliyetini güçlü bir araç olarak kullanabilmekte ve amaçları doğrultusunda banknot ihraç etme vazifesini yerine getirmektedir (Kaya 2009:334). 1211 sayılı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanunu’nun 4 maddesine göre bankanın temel görevleri şunlardır:

- “Açık piyasa işlemleri yapmak,
- Hükümetle birlikte TL’nin iç ve dış değerini korumak için gerekli tedbirleri almak,
- Kur rejimini belirlemek,
- TL’nin yabancı paralar karşısındaki değerinin belirlenmesi için döviz ve efektiflerin vadesiz ve vadeli alım ve satımı ile dövizlerin TL ile değişim ve diğer türev işlemlerini yapmak,

- Zorunlu karşılıklar ve dispo­nibilite ile ilgili usul ve esasları belirlemek,
- Reeskont ve avans işlemleri yapmak,
- Ülke altın ve döviz rezervlerini yönetmek,
- TL'nin hacim ve tedavülünü düzenlemek,
- Finansal sistemde istikrarı sağlayıcı ve para ve döviz piyasaları ile ilgili düzenleyici tedbirler almak,
- Mali piyasaları düzenlemek,
- Bankalardaki mevduatın vade ve türleri ile özel finans kurumlarındaki katılma hesaplarının vadelerini belirlemektir.”

1.4. Katılım Bankacılığı

Katılım bankacılığı, dünya da “İslami Bankacılık”, “Kâr- Zarar Ortaklığı Bankası”, “Faizsiz Bankacılık”, ”Faizsiz Finans” gibi farklı isimlerle kullanılmaktadır. Fakat Türkiye gibi birçok ülke faizsiz olarak çalışan bu sistemi “Katılım Bankacılığı” olarak nitelendirmektedir.

1.4.1. Katılım Bankacılığının Tanımı

Katılım Bankacılığı, kurumların finansal faaliyet ve işlemlerini İslami kurallar çerçevesinde uyguladığı sisteme verilen addır. Başka bir tanım olarak katılım bankacılığı, İslami hukuk sistemine aykırı olmayacak bir şekilde düzenlenmiş, çalışma ilkelerini başta Kur'an ve Sünnet olmak üzere İslami kaynaklara dayandıran finans sistemidir. Katılım bankacılığını benimseyen bankalar, faizsiz bir şekilde çalışması ve risk paylaşımı getirmesi nedeniyle geleneksel bankalardan ayrılırlar (Pehlivan 2016: 298).

Yine başka bir tanım yapılacak olursa katılım bankacılığı; sermayelerine ilaveten ülke içinden veya ülke dışından müşterilerine kâr veya zarara katılma hakkı vererek fon toplayan ve topladığı fonu önceden belirlenen prensiplere göre her türlü zirai ve ticari alanlarda fon ihtiyacı olan kişi veya kuruluşlara kullandıran mali kuruluşlardır. İslami finans sektörünün öncüsü olmasından dolayı katılım bankacılığı, bankacılık sektörün en önemli aktörlerindedir. Dünyadaki Müslüman nüfusun İslami

kurallara uygun finans araçlarına yönelmesi, katılım bankacılığının oluşum sürecini hızlandırmıştır (Şekeroğlu, Özer 2017: 16-17).

Katılım bankacılığının en belirgin özelliği İslam'da faizin yasak olması nedeniyle ekonomik sistem içerisinde faizsiz bir sistemi geliştirmeye çalışmasıdır. Faizsiz bir bankacılık sisteminin temeli paranın bir mal olarak değil bir finansman ölçüsü olarak kullanılmasıdır. Bu sistemde sermayesini ortaya koyanla emeğini ortaya koyan oluşan kâr veya zarara beraber katılmaktadır (Akgüç 1992: 160).

Katılım bankaları, faizsizlik prensiplerine göre çalışır ve bu prensiplerden şaşmayarak her türlü bankacılık faaliyetlerini yerine getirmeye çalışırlar. Ayrıca bu bankalar ekonomide atıl halde bulunan yani kullanılmayan fonları kişi ve kuruluşlardan toplayarak bu fonları ihtiyacı olan kişi veya kuruluşlara kullandırarak ülke ekonomisine katkıda bulunurlar. Klasik bankacılıkta elinde fon fazlası bulunan kişi veya kuruluşlardan belirli bir faiz karşılığında toplanan fonlar kredi talep eden yatırımcılara kullandırılmakta ve fon sahiplerine önceden belirlenen oranda veya miktarda faiz ödemesi yapılmaktadır. Katılım bankacılığını klasik bankacılıktan ayıran en önemli farklılık tam da burada ortaya çıkmaktadır. Klasik bankacılıkta fon sahiplerine faiz verilirken katılım bankacılığında fon sahiplerine faiz yerine “kâr payı” verilmektedir. Fon sahibi ve katılım bankası arasında “kâr-zarar ortaklığı” olarak isimlendirilen emek-sermaye ortaklığı kurulmaktadır. Katılım bankaları kişi veya kuruluşlardan topladığı bu fonları bir tüccar sıfatıyla işletmeyi ve elde edilen kârı fon sahipleriyle paylaşmayı taahhüt etmektedir (Özkan 2012: 4).

1.4.2. Katılım Bankacılığının Temel İlkeleri

Katılım Bankacılığın sisteminin uygulanmasında banka ve müşteriler tarafından uyulması istenen bazı temel ilkeler mevcuttur. Bu ilkeler şu şekildedir (Lök 2018: 136; Sürücü 2018: 7-10):

- *Risk Paylaşımı:* Girişimci ve finansörün kâra ve zarara ortak olması gerektiğini belirten en önemli ilkelerden biridir. Bu ilke “risk yoksa kazanmak da yok” ilkesi şeklinde de adlandırılır.

- *Yatırımların Ülke Ekonomisine Faydalı ve İslam Dinine Uygun Olması:* Yatırımlar gerçekleştirilirken İslam'ın yasakladığı konulara dikkat edilmeli, yapılan yatırımlar ülke ekonomisine ve topluma faydalı olmalıdır.
- *Belirsizlik:* Katılım Bankacılığı sisteminde sözleşmede yer alan zorunlulukların ve bilgilerin açık bir biçimde ifade edilmesini ifade eder. Bu sayede taraflar arasında asimetrik bilgi ve ahlaki tehlike riski ortadan kalkar.
- *Sosyal Adalet:* Yapılan finansal işlem taraflardan herhangi birinin sömürülmesine ve adaletsizliğe uğramasına sebep olmamalıdır.
- *Faizsizlik:* Katılım bankaları, fon toplarken ve topladığı fonu kullanırken faizli işlemlerden uzak durur. Faizin haksız kazanç olması ve fakirden zengine para transferine neden olması gibi sebeplerden ötürü faizsizlik ilkesi katılım bankalarının en önemli ilkelerinden birisidir.
- *Aşırı Risk Yasağı:* Aşırı risk, büyük zarar oluşturabileceği için uygun görülmemiştir. Örneğin Forex ve Bitcoin işlemleri İslami düşünürler tarafından uygun bulunmamıştır. Bilindiği üzere yüksek riskin olduğu durumlarda taraflardan biri paranın büyük miktarını kazanabilirken, diğer taraf paranın büyük miktarını kaybedebilmektedir.

1.4.3. Katılım Bankacılığında Fon Toplama ve Kullandırma Yöntemleri

Katılım bankacılığı sistemine fonksiyonel olarak bakıldığında sistemin iki ana unsur üzerinde çalıştığı görülmektedir. Bunlardan biri fon toplama diğeri ise fon kullandırma yöntemidir. Klasik bankacılık sisteminde de aynı fonksiyonlar çalışmaktadır. Klasik bankacılık ile katılım bankacılığı arasındaki fark, katılım bankacılığı sisteminde İslami hassasiyetlere dikkat edilirken klasik bankacılık sisteminde İslami hassasiyetlere dikkat edilmemesidir. Bu nedenle faizsiz bankacılık sisteminin bu fonksiyonları yerine getirmesi için İslami sınırlar içerisinde kendine has yöntemleri bulunmaktadır (Kutval 2014: 31). Aşağıdaki başlıklarda katılım bankacılığı sisteminde fon toplama ve kullandırma yöntemleri incelenecektir.

1.4.3.1. Katılım Bankacılığında Fon Toplama Yöntemleri

Katılım bankacılığı sisteminde fonlar özel cari hesaplar ve katılım (katılma) hesapları yöntemleriyle toplanmaktadır.

1.4.3.1.1. Özel Cari Hesaplar

Özel cari hesap, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 3. maddesinde şu şekilde tanımlanmaktadır: “Özel cari hesap: Katılım Bankaları'nda açılabilen ve istenildiğinde kısmen veya tamamen her an geri çekilebilme özelliği taşıyan ve karşılığında hesap sahibine herhangi bir getiri ödenmeyen fonların oluşturduğu hesaplardır.”

Bu hesaplar, ticari bankacılık uygulamasındaki vadesiz (faiz karşılığı olmayan) hesaplara benzemekte olup basit bir emanet hesabıdır. Bu hesaplar yabancı para ve TL cinsinden açılabilme ve istenilen zamanda kısmen veya tamamen her an geri çekilebilme özelliği taşıyan, karşılığında faiz veya kâr ödenmeyen, kişi veya kuruluşlara ait olan hesaplardır. Hesaba para yatıran hesap sahipleri paralarını kaybolma, çalınma gibi tehlikelere karşı koruma derdinden kurtularak paralarını güvenli bir yerde saklama imkânı elde etmektedirler. Hesap sahipleri aynı zamanda bankanın sağlayacağı otomatik ödeme talimatı verme, kredi kartı ödeme, çek senet ödeme, fatura, aidat, vergi, harç gibi çeşitli ödeme işlemleri, çek ve senet tahsili, ticari çek kullandırma gibi hizmetlerden de yararlanabilmektedirler (Takan 2001: 14).

1.4.3.1.2. Katılım (Katılma) Hesapları

Katılma hesapları 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 3. maddesinde şu şekilde tanımlanmaktadır: “Katılma hesabı: Katılım Bankaları'na yatırılan fonların bu kurumlarca kullandırılmasından doğacak kâr veya zarara katılma sonucunu veren, karşılığında hesap sahibine önceden belirlenmiş herhangi bir getiri ödenmeyen ve anaparanın aynen geri ödenmesi garanti edilmeyen fonların oluşturduğu hesapları ifade etmektedir.”

Katılma hesapları; kişi, kurum veya kuruluşların tasarrufu altında bulunan fonları geleneksel bankalara yatırmayan ama kendileri de işletemeyecek durumda olanlar için gelir veya kâr sağlamak maksadıyla kişi, kurum veya kuruluşlar tarafından faizsiz bankalarda açılan hesaplardır. Hesap sahipleri, katılım bankasına yatırdıkları fonun vade ve tutarına göre bankanın kâr veya zararından pay almaktadırlar (Gökalp, Güngör 1993: 91).

Bu hesaplar, faizsiz bankalara yatırılan fonların katılım bankaları tarafından yatırım talep eden kişi veya kuruluşlara işletilmesiyle ortaya çıkan kâr veya zarara

ortak olma sonucunu veren, karşılığında bankaya fon yatıran hesap sahiplerine önceden belirlenmiş bir oranda veya miktarda getiri garantisi sağlanmayan ayrıca hesap sahipleri tarafından mevduat olarak yatırılan paralara geri ödeme garantisi verilmeyen fonlardan oluşan hesap türüdür. Katılım hesapları, İslami kuralları benimseyen faizsiz bankaların önde gelen fon kaynaklarındandır (Özsoy 2012: 139).

Katılım bankaları ve hesap sahipleri arasında yapılan sözleşmeler genelde belli bir oranda kâr paylaşımını içeren “kâr-zarar ortaklığı”, bir diğer adıyla “mudaraba” sözleşmeleridir. Katılım hesaplarının getirisi yatırımın büyüklüğüyle orantılıdır ve hesap sahibine düşen kâr veya zarar projenin bitimiyle netlik kazanmaktadır. Bu sebeple katılım bankalarınca açıklanan kâr payı oranı bir önceki ayın kâr oranı olmaktadır. Proje bitiminde getiri oranı belli olduğundan eğer proje çok kazanırsa getiri oranı da orantılı olarak çok olmaktadır (Pehlivan 2016: 302).

1.4.3.2. Katılım Bankacılığında Fon Kullandırma Yöntemleri

Katılım bankacılığı sisteminde fonlar mudaraba, murabaha, müşaraka, icara, selem, karz-ı hasen, teverruk ve sukuk gibi yöntemlerle kullandırılmaktadır.

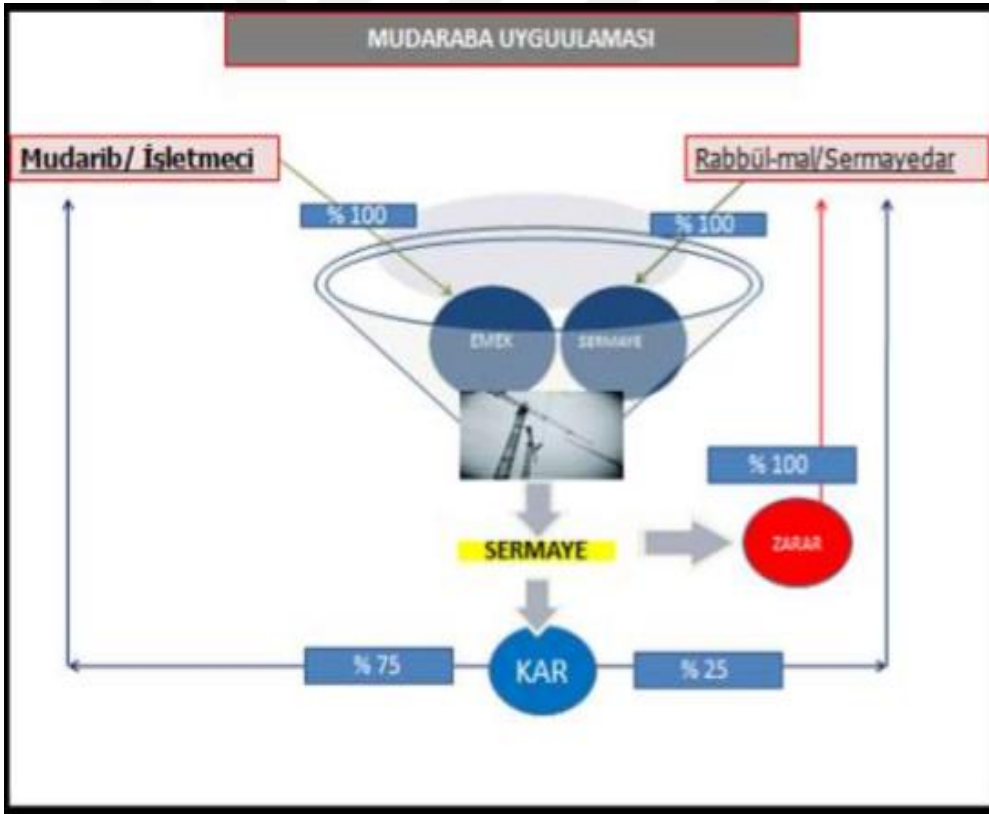
1.4.3.2.1. Mudaraba (Emek-Sermaye Ortaklığı)

Bir tarafın bilgi, emek ve tecrübesini (girişimci), diğer tarafın ise sermayesini (katılım bankası) ortaya koyması ile yürütülen faaliyete denir. Başka bir ifadeyle mudaraba, girişimci ile bankanın taraf olduğu kâr-zarar ortaklığı anlaşmasıdır. Burada faizsiz banka projenin tüm giderlerini karşılamakta fondan yararlanan girişimci ise işe bilgi, emek ve tecrübesini koymaktadır. Bu yöntemde emeğini ortaya koyan kişi veya işletme faaliyetlerinde tamamen serbest hareket etme hakkına sahiptir. Ancak bu serbestlik fon kullanıcısının her türlü riske karşı açık olması ve zarar etme olasılığının güçlü olmasını da etkileyen bir faktördür. Bu yöntem, zarar riskinden dolayı katılım bankalarınca pek tercih edilmeyen ve kullanımı düşük olan bir fon kullandırma yöntemidir (Akgüç 1992: 143).

Mudaraba yönteminde projesi katılım bankasınca kabul edilip onaylanan ve finansman sağlanan gerçek veya tüzel yöneticiye ”mudarip”, projeye sadece sermayesi ile destek verip finansman sağlayan finansal kuruluşa ise “rabbül-mal” denir. Rabbül-mal faizsiz banka anlamına gelmektedir (Eskici 2007:33). Bu yöntemde taraflar

arasında sözleşme yapılarak paydaşların kârdan alacakları paylar konusunda ittifak yapılır ve yapılan iş sonucu oluşan kâr üçe bölünür. Kârın birinci bölümü yatırımcıya, ikinci bölümü faizsiz bankaya ve üçüncü bölümü ise sermayesini banka ile paylaşan mudiye aittir (TKBB, 2019b).

Mudaraba yöntemi, İslam dinince caiz görülmüş ve helal gelir kapısı olarak teşvik edilmiştir. Ayrıca bu yöntem İslam dinince haram kılınan faiz için de önemli bir alternatif olmuştur. Faizde paradan para kazanma söz konusu iken, bu yöntemde parayla ticaret söz konusudur. Uygulamada bu süreç, tasarruf sahiplerinin katılım bankalarında katılım hesabı açtırmasıyla başlamakta, katılım bankalarının bu sermayeleri çeşitli sahalarda çeşitli ortaklıklarda işletmesiyle devam etmektedir. Elde edilen kâr, belli dönemlerde ve belirlenen usullerde müşterilere dağıtılmaktadır (Alkış 2018: 126).

Şekil 1: Mudaraba Mekanizması

Kaynak: TKBB (2019b)

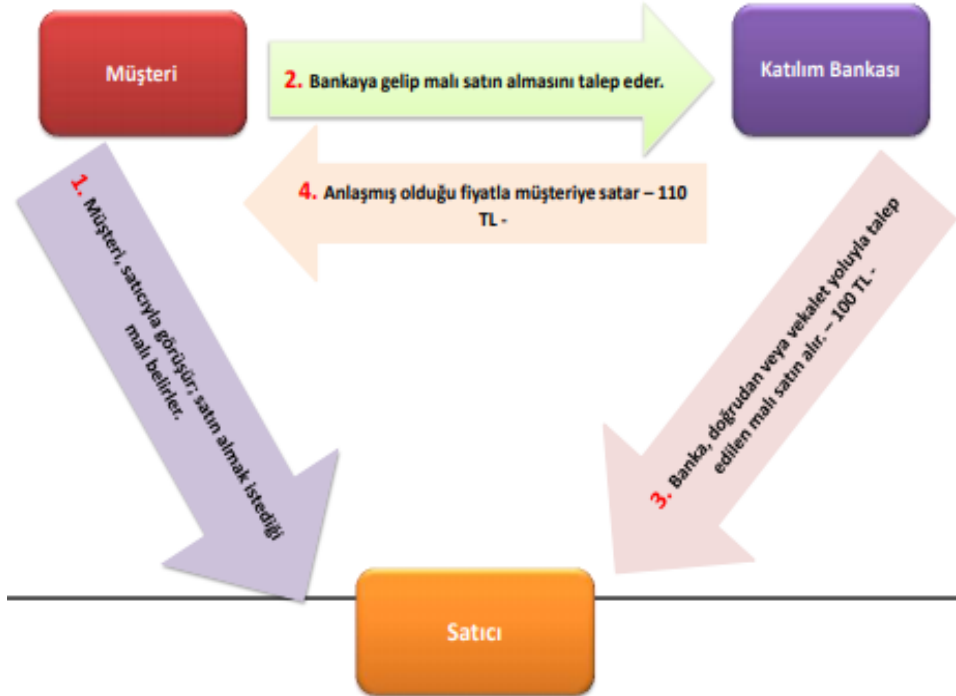
Yukarıdaki şekilde de görüldüğü üzere mudaraba işleminde elde edilen kâr taraflar arasında anlaşılan oranlarda paylaşılır. Ortada bir zarar var ise bu zarar

yalnızca sermayedara yani rabbü'l-male aittir. İşletmeci yani mudarip ise ortaya çıkan bu zarara katılmaz. Onun zararı emeğidir. Zarar edilmesi durumunda işveren sermayesini, işletmeci emeğini kaybetmiş olmaktadır (Faizsiz Bankacılık, 2013).

1.4.3.2.2. Murabaha (Sipariş Üzerine Kârlı Satım)

Murabaha, “malı kârlı satma” manasına gelmektedir. Katılım bankasının, müşterisinin talebi üzerine bir ürünü satıcıdan satın alıp bu malın alış fiyatı üzerine bir kâr payı ekleyerek bu ürünü müşterisine satması işlemine “murabaha” denir. Başka bir ifade ile murabaha, satılacak malın maliyeti tespit edildikten sonra bu maliyet bedelinin üzerine bir kâr konularak yapılan satış muamelesidir (Akgüç 1992: 143).

Genel olarak murabahanın işleyişi bir örnek yardımıyla açıklanabilir. Aşağıdaki şekilde görüleceği üzere müşteri (alıcı) ihtiyacından dolayı satın almak istediği bir mal için aracı kurum görevini üstlenen katılım bankasına başvurur, katılım bankası da alıcının talebi üzerine alıcının satın almak istediği ürünü 100 TL karşılığında satıcıdan peşin alır ve alıcıya anapara üzerine bir miktar kâr marjı ekleyerek 110 TL'ye satar.

Şekil 2: Genel Olarak Murabahanın İşleyişi

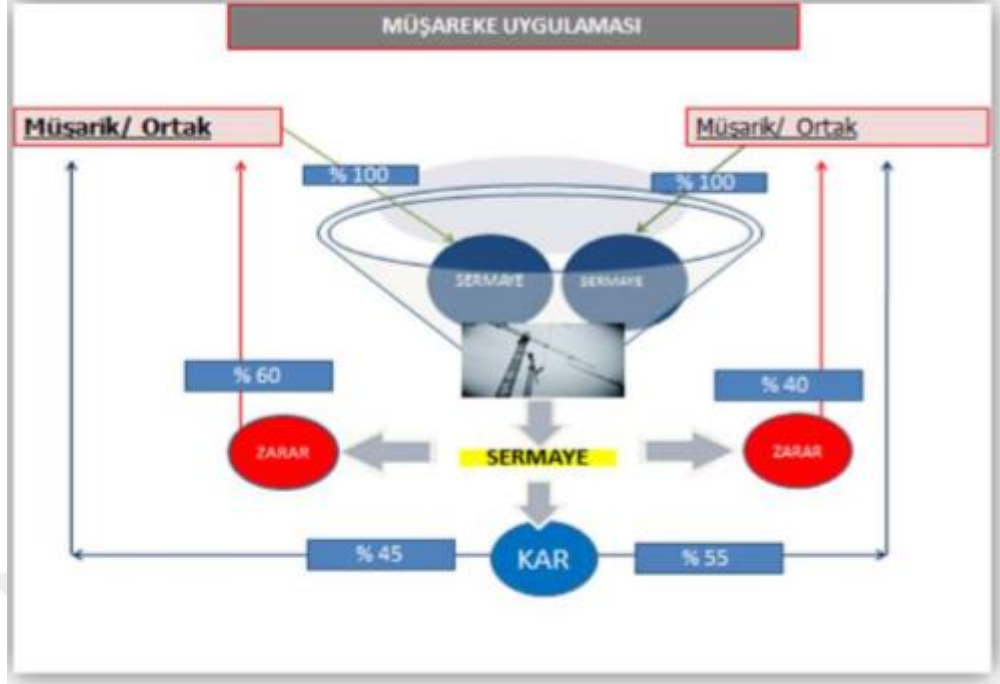
Kaynak: TKBB (2019b)

Katılım bankaları tarafından uygulanan murabaha yöntemi daha detaylı ifade edilecek olursa bu işlemde banka, müşteri ve satıcıdan oluşan üç taraf bulunmaktadır. Müşteri almak istediği mala bakar, beğenir ve fiyatını öğrenir. Daha sonra müşteri, aracı kurum görevini üstlenen katılım bankasına başvurur ve peşin fiyatını öğrendiği malın, katılım bankası tarafından satın alınıp kendisine vadeli olarak satılmasını ister. Banka müşteriye değerlendirir, ödeme gücünü araştırır, müşteriden bazı teminatlar alır ve ne kadar vade farkı uygulayacağını müşteriye iletir. Daha sonra banka malı peşin fiyata satıcıdan alır ve bu malı vadeli olarak müşteriye satar. Katılım bankası, malın vadeli fiyatıyla peşin bedeli arasındaki farkı kâr olarak kaydeder. Burada önemli olan mevzu malı önce katılım bankasının satın alması ve daha sonra müşteriye belirli bir kâr oranıyla vadeli olarak satmasıdır. Fakat müşteri satın almak istediği malın banka tarafından satın alınıp belirli bir kâr oranıyla kendisine satılmasını değil de bankadan doğrudan finansman talebinde bulunursa katılım bankası müşterinin bu talebini yerine getirmez. Çünkü bu durum borcun finansmanıdır borç ise doğrudan finansman gerektirir yani faiz söz konusu olmaktadır (Alkış 2018: 127-128). Zaten katılım bankacılığının ortaya çıkmasındaki asıl neden İslami hassasiyeti olan insanların faizden kaçınmasıdır.

1.4.3.2.3. Muşaraka (Ortaklık)

Muşaraka sözcüğü, Arapça şerik sözcüğünden türemiştir. Sözlükte ortaklık kurma, iki ya da daha fazla kişi arasında meydana gelen ortaklık, herhangi bir işin yapımına katılma ve bir işte ortaklık yaparak hareket etme anlamlarına gelmektedir (Sami 2010: 1348).

Başka bir tanımıyla muşaraka, iki ya da daha fazla kişinin belirli bir miktar sermaye koyarak beraber iş yapmak ve meydana gelecek kâr veya zararı paylaşmak üzere kurdukları ortaklığa denir. Müşarakanın mudarabadan farkı ise, her iki tarafın da yapılacak olan işe sermaye koyması, ortaklık sonucunda oluşacak kâr veya zararın taraflarca konulan sermaye miktarlarıyla orantılı bir şekilde paylaşılması, emeğini ortaya koyan ve işi bizzat yürüten ortağa belirlenen bir miktarda ücret verilmesi ve bu ücretin masraf kabul edilmesidir (Şekeroğlu Özer 2017: 18).

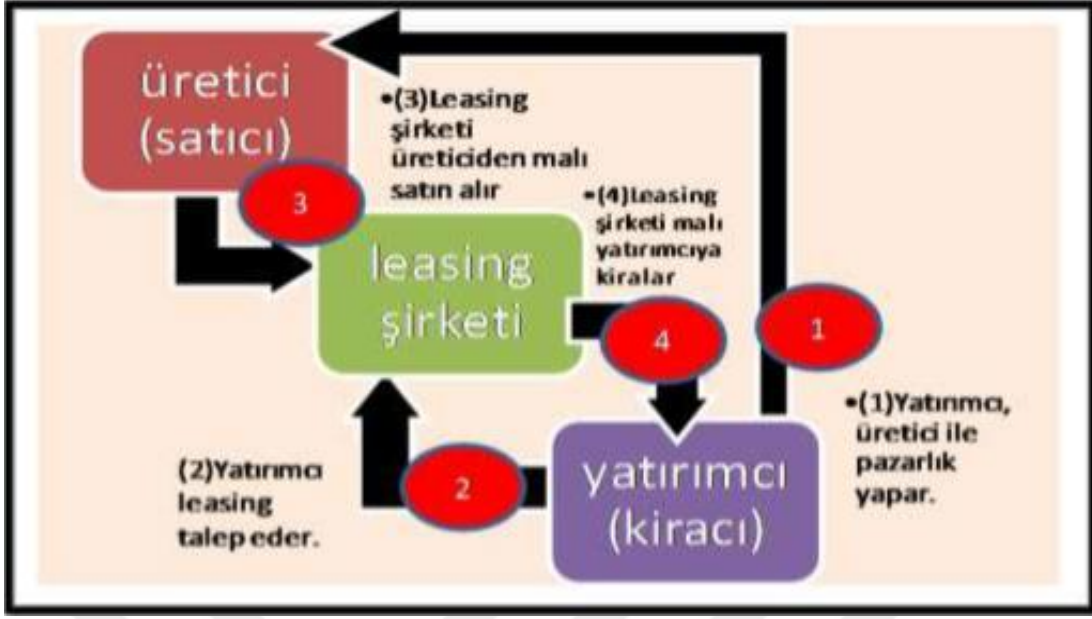
Şekil 3: Müşaraka Sözleşme Örneği

Kaynak: TKBB (2019b)

Yukarıdaki şekilde görüldüğü üzere her iki tarafta işe sermaye koyarak taraflar arasında müşaraka anlaşması imzalanır. Yapılan iş sonucu ortaya çıkan kar veya zarar ortaya koyulan sermaye ile orantılı olarak taraflar arasında pay edilir.

1.4.3.2.4. İcara (Leasing, Kira finansmanı)

İcara, müşterinin ihtiyacı olan gayrimenkul ya da menkul bir varlığın katılım bankası tarafından satıcıdan alınarak müşteriye kiralanması işlemine verilen addır. İcara anlaşması ile konu edilen gayrimenkul veya menkul varlığın kullanım hakkı malın esas sahibinden çıkıp varlığı kiralayana geçmektedir. Çoğunlukla finansal kiralama (leasing) olarak bilinen icara, kiracıya kiralama dönemi sonunda kiralanın varlığı satın alma hakkı da vermektedir. İcara yöntemi ile kiralanın varlık ikincil piyasalarda işlem görebilir ve kiracı, kiraladığı varlığın kaza veya afet sonucunda kullanılmaz hale gelmesi durumunda icara sözleşmesini iptal edebilir. Ancak günümüzdeki muamelelerde kiralanın varlık bu ve benzeri durumlara karşı sigortalanmaktadır. İcaraya konu olan menkul veya gayrimenkul varlık için kira getiri oranı ise sözleşmeye bağlı olarak değişken ya da sabit olabilmektedir (Büyükkakın, Önyılmaz 2012: 4).

Şekil 4: İcara Mekanizması

Kaynak: TKBB (2019b)

Yukarıdaki şekil kısaca açıklanacak olursa, yatırımcı gereksinim duyduğu varlığı seçer ve satın alınması için leasing şirketiyle finansal kiralama kontratı imzalar. Leasing şirketi de malı satın alıp yatırımcıya kiralar. Yatırımcı başta anlaşılan vadelerde ödemesini yapar. Yatırımcı ödemeyi tamamlayınca varlığı satın alma hakkı elde eder (Aktepe 2010: 101).

1.4.3.2.5. Selem

Özellikleri önceden belirlenen vadeli bir malın peşin bedelle satımına “selem” denir. Başka bir şekilde ifade edilecek olursa, nakit ihtiyacı duyan bir şahıs veya firmanın henüz üretmediği bir ürünü ileri bir tarihte teslim etmek üzere peşin bedelle satmasına “selem” denir. Buradaki işlem veresiye satışın tam tersi şeklindedir. Malın özelliklerinin, miktarının, teslim yeri ve teslim tarihinin sözleşme anında tespit edilmesi şarttır. Şartlarına uygun yapılan bir selem sözleşmesi ile ileri bir zamanda üretilecek ürünlerin şimdiden satılmış ve bedeli nakit olarak alınmış olur. Buradaki amaç nakit sıkıntısı yaşayan şahsın bu sıkıntısının giderilmesidir. Günümüzde özellikle çiftçilikle uğraşan insanlar hasat döneminden önce ihtiyaç duydukları finansmanı selem yöntemiyle çözebilmektedirler. Hasat döneminde ise mahsulü finans sağladığı kişi veya kuruluşa teslim etmektedirler (Bayındır 2007: 145).

1.4.3.2.6. İstisna (Eser Sözleşmesi)

İstisna, bir kimsenin belirli bir ücret karşılığında nitelikleri önceden belirlenmiş bir eseri üretmesi için yapılan bir sözleşme türüdür. Bir sanatkârdan sanatıyla ilgili bir şeyi imal etmesini istemek, sanatkâra siparişte bulunmak anlamlarına gelir (Bayındır 2007: 146).

İstisna sözleşmesi, hâlihazırda var olmayan ve gelecekte üretilecek bir malın satılması işlemidir. Bu sistem genellikle inşaat ve tarım işlerinde uygulanmaktadır. Müşteri belli bir peşinat ödedikten sonra kalan tutarı taksitler halinde bankaya geri ödemektedir. Bu yöntem özellikle Körfez ülkelerinde büyük ölçekli inşaat projelerinin finansmanında başarılı bir şekilde uygulanmaktadır (SERPAM 2013: 5-6).

1.4.3.2.7. Karz-ı Hasen (Tüketim Ödücü)

Katılım bankalarının fon kullandırma yöntemlerinden birisi de “karz-ı hasen”dir. Katılım bankaları kâr amacı gütmeyen üretim dışı kredi de verirler. Sosyal kredi olarak da adlandırılan bu krediye “karz-ı hasen” denir. Bu yöntem insani yardım gibi amaçlarla bir sözleşme adı altında ihtiyaç sahibi kimseye faiz karşılığı olmadan borç vermek şeklinde gerçekleşir. Geri ödemeler ihtiyaç sahibi kimse ile katılım bankasının anlaştığı bir dönem boyunca yapılır. Katılım bankası işlem sonunda herhangi bir getiri veya kâr elde etmemektedir. Bu tür fonlar evlenme, hastalık gibi olağanüstü acil nakit ihtiyacı olan durumlarda verilebileceği gibi küçük ölçekli sanayi erbabının projelerini başlatması amacıyla da verilebilir. Bu fonları kullanan kişiler eğer haklı nedenlerle borçlarını ödeyemeyecek duruma gelirlerse bahsi geçen borç katılım bankasının sosyal fonundan karşılanmaktadır (Arabacı 2015: 29).

1.4.3.2.8. Teverruk (Vâdeli Alım Peşin Satım)

Teverruk; bir malın taksitle satıcısından alınıp, başka birine peşin olarak satılması işlemine denir. Buradaki amaç nakit ihtiyacı olan kişinin ihtiyacının karşılanmasıdır. Bu sistem katılım bankalarınca ödemede güçlük çeken müşterilerin borçlarını yeniden yapılandırmak amacıyla kullanılır. Örneğin, paraya ihtiyacı olan bir kişinin, vadeli olarak 60.000 TL’ye aldığı bir malı, satın aldığı kişiden başka herhangi bir kişiye o malı peşin 50.000 TL’ye satma işlemi bu konuya örnek teşkil eder (SERPAM 2013: 6).

Bu yöntemde katılım bankası ilk olarak müşterinin talebi üzerine peşin olarak maden borsasından altın ve gümüş dışında bir maden satın alır ve bu malı müşterisine vadeli olarak satar. Daha sonra katılım bankası müşteriye sattığı metali, müşteriye vekâleten maden borsasında üçüncü bir kişiye peşin olarak satar ve elde ettiği parayı müşteriye verir. Bu durum bir örnek yardımıyla açıklanabilir. Bir müşterinin 50.000 TL nakit paraya ihtiyacı olsun; katılım bankası maden borsasından 50.000 TL'lik peşin fiyatına örneğin bir miktar platin satın alır ve bu platini müşterisine 12 ay vade ile 55.000 TL'ye satar. Daha sonra müşteri vadeli olarak satın aldığı bu platini satması için katılım bankasına vekâlet verir. Katılım bankası maden borsasında platini peşin olarak üçüncü bir kişiye satar ve elde ettiği 50.000 TL'yi nakit ihtiyacı olan müşterisine verir (Faizsiz Bankacılık, 2013).

1.4.3.2.9. Sukuk (Kira Sertifikası)

Kavram olarak “sukuk”, arapça kökenlidir ve finansal sertifika manasına gelen sakk sözcüğünün çoğuludur. Tanım olarak sukuk; bir varlığa sahip olma ve o varlıktan faydalanma hakkını gösteren, faizsiz bir finansman bonusu olarak geliştirilen ve uygulanan sisteme denir (Büyükkakın, Önyılmaz 2012:2-3). Başka bir ifadeyle sukuk; ticari bir varlığın menkul kıymetleştirilerek sertifikalar aracılığıyla satımıdır. Bu sertifikalardan alanlar söz konusu varlığa ellerindeki sertifikalar oranında ortak olurlar. Dolayısıyla söz konusu varlığın geliri de sertifikalardan alanlara ait olmaktadır (Faizsiz Bankacılık, 2013).

Sukuk, geleneksel borçlanma araçlarından olan tahvilin İslami ilkelere uygun olacak şekilde yeniden düzenlenmesiyle ortaya çıkmıştır ve İslam'ın haram kıldığı faiz gelirinin yerine, yatırımcısına helâl gelir sağlayan menkul kıymetlerdir (Yılmaz 2014:83). İslami Finansal Kuruluşlar İçin Muhasebe ve Denetim Örgütü tanımına göre 14 çeşit sukuk bulunmaktadır. Bunlardan en çok kullanılanları mudarabaya dayalı sukuk, müşarakaya dayalı sukuk, icaraya dayalı sukuk, istisnaya dayalı sukuk, seleme dayalı sukuk ve murabahaya dayalı sukuktur (SERPAM 2013: 6).

1.4.4. Katılım Bankalarının Güçlü ve Zayıf Yönleri

Bankacılık sektöründe faaliyet gösteren katılım bankalarının birçok açıdan güçlü ve zayıf yönleri vardır. Katılım bankalarının güçlü yönleri şu şekilde sıralanabilir (Coşkun 2008: 65-66):

- Katılım bankaları faizsiz mekanizmalarla faaliyet göstermeleri sebebiyle kriz dönemlerinde kur riski ve faiz riski üstlenmemektedirler.
- Katılım bankaları, çalışma prensipleri gereği müşterilerine fon kullanırken gerçek ekonomik faaliyetleri desteklemektedirler. Kredi bedelinin doğrudan krediyi kullanana değil de malı satan satıcıya verilmesi, kredinin verilmiş amacı dışında kullanımını önlemektedir.
- Katılım bankaları kısa vadeli olarak toplanan fonları kısa vadeli faaliyetlerde, uzun vadeli olarak toplanan fonları ise uzun vadeli faaliyetlerde kullanırlar. İzlenen bu politika katılım bankalarının bilançolarının muhasebeleştirilmesinde kolaylık sağlamaktadır.

Katılım bankalarının güçlü yönlerine karşılık, uygulamaları ve faaliyetleri yönünden zayıf yönleri de vardır. Katılım bankalarının zayıf yönleri ise şu şekilde sıralanabilir (Alpun 2017: 101-102):

- Katılım bankalarının ulaşılabilirliği açısından bankacılık sektöründe bulunan katılım bankası sayısının ve şube ağının geleneksel bankalara kıyasla az olması bu bankalar açısından zayıf bir yöndür.
- Geleneksel bankalar piyasa ortamına göre hızlı bir şekilde faiz oranlarını değiştirebilirken, katılım bankaları kâr payı oranlarını daha yavaş bir şekilde değiştirebilmektedir.
- Katılım bankalarında fon kullandırma süreci geleneksel bankalara kıyasla daha yavaş olabilmektedir ve bu durum katılım bankaları aleyhine bir durum olarak algılanmaktadır.

1.4.5. Katılım Bankacılığı İle Geleneksel Bankacılık Karşılaştırması

Katılım bankalarını geleneksel bankalardan ayıran en önemli özellik, katılım bankalarının risk paylaşımı yapması ve geleneksel bankalar gibi fon sahibine önceden belirlenen oranda getiri taahhüdünde bulunmamasıdır. Bu özelliklerin dışında katılım

bankalarını geleneksel bankalardan ayıran birçok fark bulunmaktadır. Aşağıdaki tabloda bu farklılıklar tablo yardımıyla gösterilmiştir.

Tablo 5: Katılım Bankaları ve Geleneksel Bankalar Arasındaki Temel Farklılıklar

Katılım Bankaları	Geleneksel Bankalar
Sistem, çeşitli ortaklık türlerine dayanır.	Sistem, kredi/borç sistemine dayanır.
Mantığında, ticaret yaparak para kazanmak vardır.	Mantığında, borç verme işleminden para kazanmak vardır.
Ticareti yapılan şey maldır.	Ticareti yapılan şey paradır.
Fonlarını müşterilerinden faiz karşılığı olmadan toplarlar.	Fonlarını müşterilerinden faiz karşılığında toplarlar.
Kendine has yöntemleriyle topladıkları fonları yine ticari ortaklık yöntemlerini kullanarak müşterileriyle birlikte ticari ortak mantığıyla hareket ederler.	Topladıkları fonları faiz karşılığı kredi işlemlerinde kullanırlar.
Toplanan fonları doğrudan kredi olarak kullanmazlar, bu fonları mal alım/satım biçiminde değerlendirirler.	Finansör mantığıyla, fon talep edenler ile mevduat sahipleri arasında köprü görevi üstlenirler.
Yaptığı faaliyetlerden dolayı para yaratamazlar.	Müşterilere faiz karşılığı kullandırdığı kredilerden para yaratırlar.
Vadesi gelmemiş borçlar müşteriden istenemez.	Müşterinin borcu ödememe riski olduğu durumda borcun tamamı istenebilir.
Finansal kiralama (leasing) yapabilirler.	Finansal kiralama (leasing) yapamazlar.
Katılım hesabı ve cari hesap adı altında müşterilerinden fon toplarlar. Katılım hesaplarında hesap sahibi ve katılım bankası iki ortak konumdadır.	Vadeli mevduat hesabı ve vadesiz mevduat hesabı şeklinde müşterilerden mevduat toplarlar. Hesap sahipleriyle banka arasında borçlu-alacaklı ilişkisi vardır.
Fon sahipleri kâr veya zarara ortak olmaları sebebiyle risk üstlenirler.	Faiz geliri garantisi olması nedeniyle herhangi bir riski yoktur.

Kaynak: Albayrak (2018: 107-109).

Geleneksel bankalarla katılım bankaları arasındaki benzerlikler şu şekildedir (Özkan 2012: 87-88):

- Her iki kurum da kurumlar vergisi, gelir vergisi ve damga vergisine konu faaliyetlerinden dolayı devlete vergi vermekle yükümlüdür.
- Her iki kurum da yönetim kurulu, genel müdür ve denetleme kurulu gibi yönetim organlarına sahiptir.
- Her iki kurumun da kurulabilmesi için Bankalar Kurulu'ndan izin almaları gerekmektedir.
- Devlete karşı her ikisi de aynı ölçüde bağımlı ve mesuliyetli pozisyonundadır. Nedeni; kuruluş ve faaliyetler için izin, mali durumun ve faaliyetlerin denetimi gibi meselelerde benzer kurallar konulmasıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. KATILIM BANKACILIĞININ DÜNYADAKİ DURUMU

Bu bölümde katılım bankacılığının dünyada ortaya çıkış nedenleri, tarihçesi, gelişimi, bu alanda ortaya çıkan organizasyonlar ve dünyada seçilmiş bazı ülkelerdeki durumu hakkında bilgi verilmiştir.

2.1. Katılım Bankacılığının Ortaya Çıkış Nedenleri

İslamiyet'te faizin yasak olması nedeniyle, İslam ülkelerinde geleneksel bankalara alternatif bir bankacılık sistemi zorunlu hale gelmiştir. Bu kapsamda katılım bankacılığının ortaya çıkmasındaki asıl neden faiz hassasiyeti olan kişi veya kuruluşların tasarrufu altında bulunan altın, döviz gibi likiditesi yüksek varlıkların banka dışı yollara kayması veya yastık altında bulunmasıdır. Bu varlıkları ekonomiye kazandırmak amacıyla katılım bankaları dünyada yaygınlaşmıştır. Faizsiz bankacılık sistemini ortaya çıkaran nedenler dini nedenler, ekonomik nedenler ve sosyal nedenler olmak üzere üç başlıkta incelenebilir.

2.1.1. Dini Nedenler

İslam dini, herhangi bir mağduriyete veya zarara sebep olmayan, insanların hayatına müdahale etmeyen evrensel bir dindir. Fakat bununla birlikte haksız kazanç gibi bazı yanlış faaliyetler konusunda da katı yasaklar getirmiştir. Faiz yasağı bu yasakların en önemlilerindedir. İslam dininde faizin açıkça haram olarak kabul edilmesi katılım bankacılığını ortaya çıkmasına yol açmıştır. İslam dinine göre faiz, ekonomik haksızlıklara ve daha birçok probleme neden olmaktadır ve dolayısıyla toplum ahlakı üzerinde olumsuz etkileri bulunmaktadır. Yine İslam dinine göre her insan hayatını idame ettirmek için çalışmak zorundadır ve gayret edilmeden elde edilen kazançlar haksız kazançtır. Kur'an'ın birçok suresinde faizin ve faizli işlemlerin yasak (haram) olduğu açık bir biçimde vurgulanmaktadır (Lök 2018: 137).

2.1.2. Ekonomik Nedenler

Ekonomik alanda, günlük hayatında faizsiz işlemler yaparak birikimlerini faizsiz kanallar aracılığıyla yatırımlara dönüştürmek isteyenlerin altın, döviz gibi tasarruflarının kaynak talep eden kişi veya kuruluşlara aktarılması gerekir. Bu anlamda önem arz eden katılım bankacılığı, sadece İslam ülkelerinde değil başka dinleri benimsemiş ülkelerde de kullanılmaktadır.

1970'li yıllarda petrol fiyatlarının artmasıyla Petrol İhraç Eden Ülkeler Birliği ülkelerinin gelirleri artmış ve elde edilen bu gelirler Batılı ülkelere akmaya başlamıştır. Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü üyesi ülkelerde ise gelir dağılımındaki adalet ciddi manada bozulmaya başlamıştır. Bu durum İslam devletlerinde bir takım sorunların meydana gelmesine neden olmuş ve bu sorunlar çok boyutlu bir şekilde değerlendirildikten sonra katılım bankacılığı aracılığıyla yapılacak iktisadi işbirliklerinin İslam devletleri lehine olacağı sonucuna varılmıştır (Pehlivan 2016: 300). Bu gelişmeler doğrultusunda 1973'de bazı İslam devletlerinin katıldığı bir konferansta İslam devletlerinin elindeki sermaye fazlasının, fon açığı olan İslam devletleriyle değerlendirmesi gerektiği yönünde ortak bir karar alınmış ve 1974 yılında İslam Kalkınma Bankası kurulmuştur. Meydana gelen tüm bu olaylar katılım bankacılığının iktisadi anlamda alt yapısını oluşturmuştur (Selmi 2018: 10).

2.1.3. Sosyal Nedenler

Bir ülkede elde edilen gelir topumda adil bir şekilde paylaşılmayabilir ve sonuç olarak toplumda gelir dağılımında adaletsizlik görülebilir. Bu tür sıkıntılar ancak sürdürülebilir ve isabetli ekonomi politikalarıyla giderilebilir. Bu noktada katılım bankaları topladıkları fonu ekonomide fon talep eden yatırımcılara kullanarak istihdamın artmasına, gelir dağılımında adaletsizliğin azalmasına dolayısıyla sosyal anlamda toplumun gelişmesine katkıda bulunmaktadır (Özkan 2012: 9).

2.2. Katılım Bankacılığının Dünyada Tarihçesi

II. Dünya Savaşı'ndan sonra İslam devletlerinin kalkınmaya başlamaları ile İslami değerler de önem kazanmaya başlamıştır. Dolayısıyla ülkeler, İslam ülkelerinden sermaye çekmek ve ülke içinde atıl halde bulunan tasarrufları ekonomiye

kazandırmak adına ekonomik değerlerin İslamileştirilmesi için bir takım girişimlerde bulunmuşlardır (Atar 2017: 1030).

Literatürde katılım bankacılığının modern anlamda dünyadaki ilk örneği 1963'de Ahmed en-Neccar tarafından, Mısır'ın Mith Gamr kasabasında kurulan bankadır. Mısır'daki faizsiz bankacılık sistemi, Mısır'ın eski devlet başkanı Cemal Abdül Nasır zamanında neredeyse bütün bankaların devletleştirilmesi politikasına karşı alternatif olarak geliştirilmiştir (Özulucan, Özdemir 2010: 16).

1970'li yıllardan itibaren Orta Doğu ülkelerinin sahip olduğu petrol kaynaklarından dolayı bu ülkelere akmaya başlayan büyük miktarlı paralar, katılım bankacılığın gelişmesindeki ana neden olarak ortaya çıkmıştır. Bu alandaki uygulamalar arttıkça da sistem yaygınlık kazanmaya başlamıştır. 1973 yılında cereyan eden petrol krizi ve bu krizle ortaya çıkan bazı faktörler, faizsiz bankacılık sistemini finans piyasalarının en hızlı büyüyenleri arasına katmıştır. Bu sistem dünyanın dört bir tarafında kendini kabul ettirerek büyümüş ve hâlâ da büyümeye devam etmektedir (Polat 2009: 84).

Günümüz şartlarındaki faizsiz bankaların tabanını oluşturan ilk girişim 1974 yılında kurulan İslâm Kalkınma Bankası'dır. Dünyanın tam donanımlı ilk faizsiz bankası ise 1975'te kurulan Dubai İslam Bankası'dır. 1977 yılına gelindiğinde Mısır'da "Mısır Faysal İslam Bankası" kurulmuştur. 1980'de Riyad'da İslam devletleri Merkez Bankaları Muhafızları toplantısında faizsiz bankacılığının gayeleri ortaya konulunca sistem bir manada kurumsallığını kazanmıştır (Selmi 2018: 7-8).

1990'da İslami Finansal Kuruluşlar İçin Muhasebe ve Denetim Örgütü kurulmuştur. İslami Finansal Kuruluşlar İçin Muhasebe ve Denetim Örgütü, dünya çapında faizsiz finans sistemini benimseyen ve birbirleriyle bağımsız olarak çalışan kurumları belirli standartlarda buluşturarak katılım bankacılığının gelişmesinde büyük rol oynamıştır. 2000'li yıllara gelindiğinde faizsiz bankacılık sistemi artık sınırlarını Amerika ve Avrupa'ya kadar genişletmiştir. Bu bankalar global anlamda özellikle 2008 krizi başta olmak üzere ülke içi ve dışı kaynaklardan beslenen çeşitli krizlerle karşılaşmış ve bunları başarı ile bertaraf etmişlerdir (Kelleroğlu 2017: 39).

2.3. Katılım Bankacılığının Dünyada Gelişimi

Katılım bankacılığı sisteminin büyüklüğü ülkeden ülkeye değişiklik göstermektedir. Sistemin bir ucunda faizsiz bankacılık işlemlerinin çok katı bir şekilde uygulandığı Sudan ve İran bulunurken, diğer ucunda ise Amerika Birleşik Devletleri, Hong Kong ve İngiltere gibi ülkeler bulunmaktadır (Ece 2011: 3).

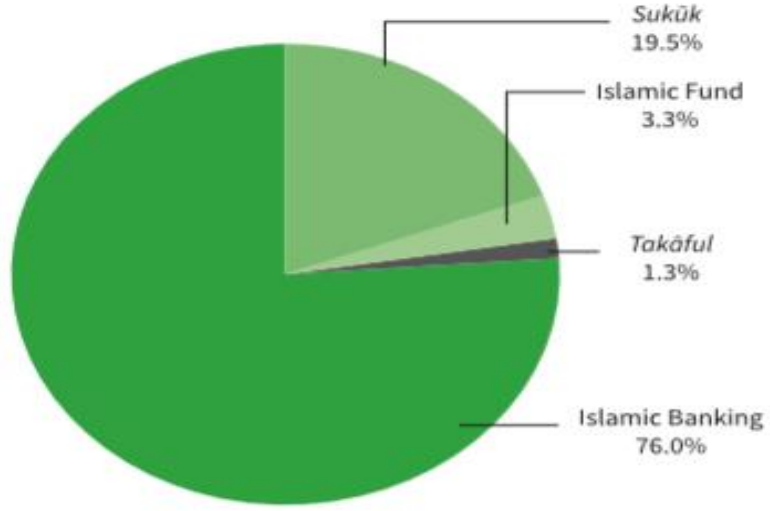
Dünya genelinde faizsiz bankacılığın yaygınlaşmasında ve güçlenmesinde elde ettikleri petrol gelirlerinden dolayı Körfez bölgesindeki devletlerin önemli bir rolü vardır. Körfez İş Birliği Konseyi ismiyle bir birlik olan körfez bölgesindeki bu devletler Suudi Arabistan, Umman, Kuveyt, Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri ve Katar'dır. İslami Finansal Hizmetler Kurulu'nun 2017'de yayınladığı bir rapora göre küresel İslami finans sektörünün aktif büyüklüğünün %42,3'lük gibi önemli bir kısmı bu ülkelere aittir. Bölgesel olarak bakıldığında Orta Doğu ve Kuzey Afrika devletleri olan Ürdün, Mısır, İran, Tunus, Fas, Irak, Cezayir, Lübnan, Suriye, Yemen ve Libya gibi ülkelerin toplam İslami finans aktifleri içerisindeki payları ise %29,9'dur. Yine Malezya, Filipinler, Brunei, Tayland, Doğu Timor, Laos, Vietnam, Endonezya, Singapur, Kamboçya, Myanmar gibi devletlerin oluşturduğu Güneydoğu Asya devletlerinin İslami finans aktifleri içerisindeki payları %22,5'dur (Atar 2017: 1039). Tablo 6'da İslami finans bileşenlerinin bölgesel olarak dağılımı verilmiştir.

Tablo 6: İslami Finans Bileşenlerinin Bölgesel Dağılımı (Milyar Dolar) (2017)

Bölge	Faizsiz Bankacılık Varlıkları	Sukuk İhracı	İslam Fonu Varlıkları	Tekâfül Katkıları	Oran (%)
Asya	232.0	239.5	24.8	3.3	24.4
Körfez İş Birliği Konseyi	683.0	139.2	26.8	12.6	42.0
Orta Doğu ve Kuzey Afrika (Körfez İş Birliği Konseyi hariç)	569.0	17,8	0.1	9.5	29.1
Afrika (Kuzey Afrika Hariç)	27.1	2.0	1.6	0.7	1.5
Diğer	46.4	1.5	13.3	0.0	3.0
Toplam	1,557.5	399.9	66.7	26.1	100.0

Kaynak: IFSB Stability Report (2018: 9).

Aşağıdaki şekilde faizsiz finans sektöründe 2017 yılına ait kurum, ürün ve hizmet dağılımı verileri yüzdeler olarak verilmiştir.

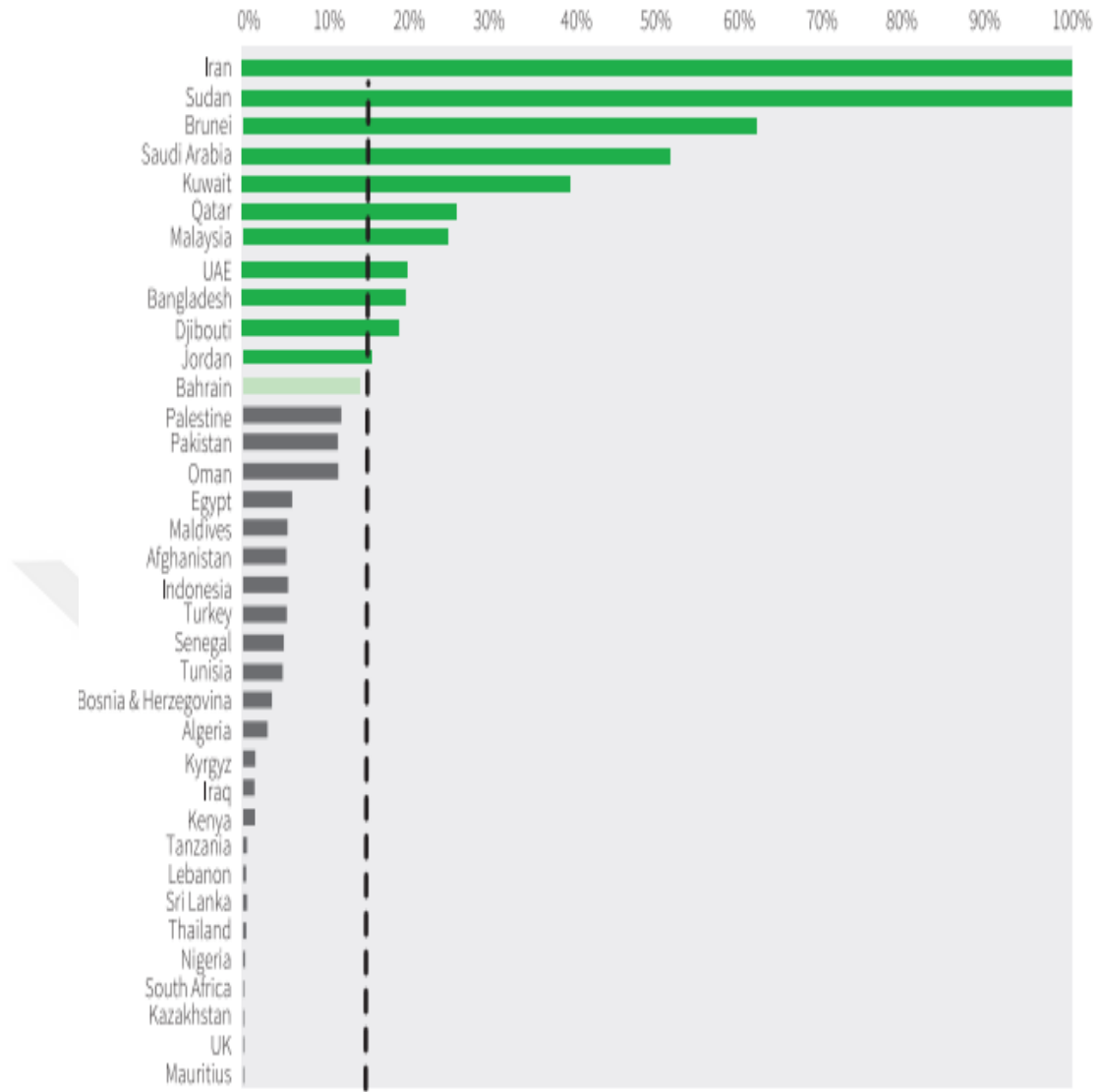

Şekil 5: Faizsiz Finans Sektöründe Kurum, Hizmet ve Ürün Dağılımı (2017)

Kaynak: IFSB Stability Report (2018: 10).

Şekil 5’de görüldüğü üzere 2017 yılında dünyada İslami finansın %76’sını İslami bankacılık kesimi, %19,5’ünü sukuk uygulamaları, %3,3’ünü İslami fonlar ve %1,3’ünü tekâfül uygulamaları oluşturmaktadır.

Aşağıdaki şekilde faizsiz bankaların ülke bazında toplam bankacılık sisteminden aldığı oranlar gösterilmektedir.

Şekil 6: Ülke Bazında Faizsiz Bankaların Toplam Bankacılık Sisteminden Aldıkları Oranlar (2017)

Kaynak: IFSB Stability Report (2018: 10).

2017 yılı verilerine göre dünyada faizsiz bankacılığın toplam bankacılık sisteminden aldığı payın %100 olduğu ülkeler yukarıdaki grafikten de anlaşılacağı üzere Sudan ve İran'dır. Bu ülkeleri yaklaşık %60 ile Brunei, yaklaşık %50 ile Suudi Arabistan ve yaklaşık %40 ile Kuveyt takip etmektedir. Grafikte yukarıdan aşağıya doğru inildikçe ülkedeki faizsiz bankacılığın, o ülkedeki toplam bankacılık sisteminden aldığı payın azaldığı görülmektedir.

Aşağıdaki tabloda ise ülkelerdeki faizsiz bankacılığın İslami bankacılık aktif toplamından aldıkları oranlar gösterilmektedir.

Tablo 7: İslami Bankacılık Aktif Büyüklükleri Ülke Sıralaması (2017)

Sıra	Ülke	İslami Bankacılık Aktif Toplamından Aldığı Pay
1	İran	% 34,4
2	Suudi Arabistan	% 20,4
3	Birleşik Arap Emirlikleri	% 9,3
4	Malezya	% 9,1
5	Kuveyt	% 6,0
6	Katar	% 6,0
7	Türkiye	% 2,6
8	Bangladeş	% 1,9
9	Endonezya	% 1,8
10	Bahreyn	% 1,7
11	Sudan	% 1,6
12	Pakistan	% 1,2
13	Mısır	% 0,8
14	Ürdün	% 0,7
15	Umman	% 0,6
16	Brunei	% 0,5
17	Diğer	% 1,4
	Toplam	% 100,0

Kaynak: IFSB Stability Report (2018: 12).

2.4. Uluslararası İslami Finans Kuruluşları

Dünya genelinde faizsiz finans kurumlarının daha iyi hizmet verebilmesi ve sektörün daha hızlı gelişebilmesi adına bu alanda bazı uluslararası organizasyonlar oluşturulmuştur. Bu organizasyonlar alt başlıklar halinde açıklanmıştır.

2.4.1. İslami Finansal Hizmetler Kurulu

İslami Finansal Hizmetler Kurulu, bankacılık, sigortacılık ve menkul kıymet piyasaları alanında faizsiz finans kuruluşları na yönelik uluslararası düzenleyici standartlar oluşturularak faizsiz bankacılık sektörünün gelişimini desteklemek, İslami finansal ürünler sunan kurumların etkin denetimi hususunda rehberlik sağlamak ve İslami finansal hizmetler sektörü için risklerin belirlenmesi, yönetimi, ölçümü ve açıklanmasına ilişkin kriterler geliştirmek, üye ülkeler arasında İslami finans sektörünün geliştirilmesinde işbirliği yapmak gibi amaçlarla resmi olarak 3.11.2002

tarihinde Malezya'da kurulmuş ve 10.03.2003 tarihinde fiili olarak çalışmalarına başlamış uluslararası bir kuruluştur (Muhasebe News, 2019).

İslami Finansal Hizmetler Kurulu, dokuz üyesiyle faaliyetlerine başlamıştır. Bu üyeler; Endonezya, Malezya, İran, Kuveyt, Bahreyn, Sudan, Suudi Arabistan, Pakistan ve İslam Kalkınma Bankası'dır. İslami Finansal Hizmetler Kurulu'nun Nisan 2019 itibariyle 182 üyesi, 79 yetki ve denetim otoritesi, 8 uluslararası hükümetler arası kuruluş ve 57 ülkede faaliyet gösteren 95 piyasa oyuncusu (profesyonel firma, finans kurumu, endüstri birliği ve borsa) bulunmaktadır. Türkiye'den 2 katılım bankasının da aralarında bulunduğu 8 kuruluş İslami Finansal Hizmetler Kurulu'nun üyeleri arasındadır (IFSB, 2019a).

2.4.2. İslami Finansal Kuruluşlar İçin Muhasebe ve Denetim Örgütü

1991 yılında kurulan ve merkezi Bahreyn'de bulunan İslami Finansal Kuruluşlar İçin Muhasebe ve Denetim Örgütü; faizsiz finans kurumları endüstrisi için muhasebe, yönetim, denetim ve etik standartlarını hazırlayan İslami, uluslararası ve özerk bir kurumdur. Kurumun misyonu; uluslararası İslami finans uygulamalarının standardizasyonu, uyumlaştırılması ve İslami ilkeler gereğince finansal raporlama yapmaktır. Kurumun vizyonu ise İslami finans piyasalarına sektörün büyümesini destekleyebilecek standartlar ve kılavuzlar sağlamaktır (AAOIFI, 2019).

İslami Finansal Kuruluşlar İçin Muhasebe ve Denetim Örgütü tarafından 2017 yılına kadar yayınlanmış 26 muhasebe standardı, 56 şer'i standart, 2 etik standardı, 7 yönetim standardı ve 5 denetim standardı olmak üzere 94 standart bulunmaktadır. Yayınlanan standartların uygulanması bazı ülkelerde zorunlu iken, bazı ülkelerde isteğe bağlıdır. İslami Finansal Kuruluşlar İçin Muhasebe ve Denetim Örgütü'nün amaçları; faizsiz finans kurumlarının denetimi, etik ve muhasebe kurallarının geliştirilmesi, bu kurumlar için gerekli muhasebe ve denetim standartlarının hazırlanıp yayınlanması ve bunun yorumlanması, çıkarılan standartları uygulayan finans kurumlarının standartlara uyup uymadığının denetiminin yapılması ve hedefler doğrultusunda düzenli konferans, seminer ve yayın yapılması şeklindedir (Ağkan 2018: 240-241).

2.4.3. İslam Kalkınma Bankası

İslam Kalkınma Bankası, Körfez İş Birliği Konseyi'ne üye ülkeler ile İslam Kalkınma Bankası'na üye olmayan diğer ülkelerdeki Müslüman kesimin sosyal ve ekonomik gelişmelerini İslami kurallar çerçevesinde desteklemek amacıyla kurulmuş uluslararası bir finans kurumudur. İslam Kalkınma Bankası, 20 Ekim 1975 tarihinde resmi olarak faaliyetlerine başlamıştır. Sermaye hisselerinin bedelini ödeyen Körfez İş Birliği Konseyi üyesi ülkeler ile İslam Kalkınma Teşkilatı Governörler Kurulu'na belirlenen şartları kabul eden ülkeler bu bankanın üyesi olabilirler. (İslam Ansiklopedisi, 2019).

Merkezi Suudi Arabistan'da bulunan İslam Kalkınma Bankası, Arap ülkelerinde petrol ihracından elde edilen gelirlerin kullanılır ve kullanılabilir duruma getirilmesinde çok önemli bir rol oynamaktadır. Ayrıca kalkınma için gereken finansmanı faizsiz bir şekilde İslami prensiplere göre gerçekleştirmekte, projelere faiz yerine faizsiz fon kullandırma yöntemleriyle katılmaktadır. İslam Kalkınma Bankası'nın kuruluş amacı doğrultusundaki fonksiyonları ise şu şekildedir (Yardımcıoğlu, Koçarslan, Annaç Göv 2015: 74);

- Üye ülkelerdeki verimli projelere veya kuruluşlara sermaye ortaklığında bulunmak,
- Üye ülkelerin kalkınmaya katkı sağlayacak özel sektör ve kamu sektörü projelerine finansman sunmak,
- Üye ülkeler arasındaki ticaretin ilerletilmesi amacıyla gerekli çalışmalar yapmak,
- Üye ülkeler arası teknik işbirliğini artırmak amacıyla bu ülkelere yardımda bulunmak.

Bankanın günümüzde 57 üye ülkesi bulunmaktadır, bu üye ülkeler aşağıda tablo yardımıyla gösterilmiştir.

Tablo 8: İslam Kalkınma Bankası'na Üye Ülkeler (2019)

B.A.E.	Gine	Mali	Surinam
Bangladeş	Nijer	Tacikistan	Türkmenistan
Cezayir	Kamerun	Çad	Komoros
Endonezya	Uganda	Gambiya	Fildişi Sahilleri
İran	Umman	Benin	Mozambik
Katar	Filistin	Cibuti	Özbekistan
Kuveyt	Sudan	Suriye	Kırgızistan
Libya	Gabon	Afganistan	Maldivler
Malezya	Burkina Faso	Arnavutluk	Nijerya
Mısır	Irak	Moritanya	Sierra Leone
Pakistan	Brunei	Azerbaycan	Togo
Suudi Arabistan	Ürdün	Bahreyn	Kazakistan
Türkiye	Senegal	Lübnan	Somali
Yemen	Fas	Tunus	Gine-Bissau ve Guyana

Kaynak: ISDG (2019).

Tabloda görüldüğü üzere İslam Kalkınma Bankası'nda en yüksek sermaye payına sahip olan ülke %23,50 ile Suudi Arabistan'dır. 2. ve 3. sırada yer alan ülkeler ise %9,43 ile Libya, %8,25 ile İran'dır. Türkiye ise %6,45 sermaye oranı ile 9. sırada yer almaktadır.

Tablo 9: İslam Kalkınma Bankası'na Üye Ülkelerin Banka Sermayesinden Aldığı Paylar (2019)

	Ülkeler	Pay Oranı (%)
1	Suudi Arabistan	23.50
2	Libya	9.43
3	İran	8.25
4	Nijerya	7.66
5	Birleşik Arap Emirlikleri	7.51
6	Katar	7.18
7	Mısır	7.07
8	Kuveyt	6.92
9	Türkiye	6.45
	Diğer Ülkeler	16.03

Kaynak: ISDG (2019).

2.4.4. Uluslararası İslami Finans Piyasası

Uluslararası İslami Finans Piyasası, İslami finansal sözleşmelerin standartlaştırılmasına ve bu sözleşmelerin sermaye ve para piyasası, kurumsal finansman ve ticaret finansmanı bölümleriyle ilgili ürün şablonlarının standartlaştırılmasına odaklanan bir kurumdur. Merkezi Bahreyn’de olan Uluslararası İslami Finans Piyasası, 2002 yılında Bahreyn Krallığı’nın 2002 tarihli Kraliyet Kararnamesi kapsamında Bahreyn Krallığı tarafından tarafsız ve kâr amacı gütmeyen bir altyapı geliştirme kurumu olarak kurulmuştur. Uluslararası İslami Finans Piyasası, kurucu üyelerinin yanı sıra Pakistan Devlet Bankası, Dubai Uluslararası Finans Merkezi Kurumu, Kazakistan Ulusal Bankası ve faizsiz finans alanında faaliyet gösteren birçok ulusal ve uluslararası devlet kurumu tarafından da desteklenmektedir (IIFM, 2019).

Uluslararası İslami Finans Piyasası; Malezya, Bahreyn, Endonezya, Sudan, Brunei, Birleşik Arap Emirlikleri, Pakistan ve İslam Kalkınma Bankası gibi daimi üyelerin ortaklığında kurulmuştur. Temel amaçları ise şu şekildedir (Sürücü 2018: 50):

- Faizsiz finans ürünlerinin vade yapısını genişletmek ve bu sayede likidite sorununu ortadan kaldırmak,
- Faizsiz bankaları düzenleyen otoriteler arasında işbirliği yapmak,
- İslami sermaye ve para piyasaları kurmak, bu piyasaları geliştirmek ve tanıtmak,
- Ülkelerin varlığa dayalı menkul kıymet çıkarma imkânını değerlendirmelerini sağlamak.

2.4.5. İslami Araştırmalar ve Eğitim Enstitüsü

1981 yılında Suudi Arabistan’da kurulan İslami Araştırmalar ve Eğitim Enstitüsü; İslami finansmanla ilgili eğitim, araştırma, danışma, bilgilendirme, teknik yardım gibi hizmetleri yerine getirmek için İslam Kalkınma Bankası Grubu’nun birincil derecede teşkilatlandırılmış birimi olarak görev yapmaktadır. Bu kurum, pratikte küresel İslami finans uygulamalarını kolaylaştırmak ve basitleştirmek amacıyla İslami finans alanındaki temel ve uygulamalı araştırmalardan sorumludur. Bu kurum ayrıca İslam Kalkınma Bankası üyesi ülkelerdeki sosyal ve

ekonomik kalkınmayı destekleyici görevlerde de bulunmaktadır. İslami Araştırmalar ve Eğitim Enstitüsü'nün üstlendiği temel görevler ise şu şekildedir (IRTI, 2019).

- İslami Finansman prensiplerinin ve bu alandaki uygulamaların dünyadaki IDB üyesi ülkelerin ve Müslüman toplulukların sosyal ve ekonomik gelişimi için nasıl kullanılabileceğine yönelik uygulamalı araştırmalar yapmak,
- Diğer İslami finans araştırma kurumları ile işbirliği yaparak, üye ülkelerde İslam ekonomisinin ve İslami mali (mâli olarak mı yazılır acaba) sektörün gelişimini sağlamak,
- İslami ekonomi ve finans alanında eğitimler vermek ve İslam Kalkınma Bankası Grubu personeline ve üye ülke yetkililerine proje finansman yöntemlerini sunmak,
- İslam ekonomisi, bankacılık ve finansla ilgili danışmanlık hizmeti vermek,
- İslami bankacılık ve finans sektörünü teşvik etmek amacıyla İslami kuruluşlar ve diğer kamu ve özel sektör kuruluşları ile işbirliği yapmak,
- İslam Kalkınma Bankası üyesi ülkeler ve İslam Kalkınma Bankası üyesi olmayan ülkelerde İslami bankacılık ve finans alanı ile ilgili bilgi ve veri toplamak ve bu bilgi ve verileri rapor halinde yaymak,
- Yenilikçi İslami finans ürünlerini ve enstrümanlarını geliştirmek ve bunların İslam Kalkınma Bankası Grubu üye ülkelerince kullanımını sübvans etmek.

2.4.6. İslami Uluslararası Derecelendirme Ajansı

Merkezi Bahreyn'de bulunan İslami Uluslararası Derecelendirme Ajansı, İslami finans prensiplerine uygun konularda bağımsız değerlendirmeler yapmak ve finans piyasalarının gelişimini kolaylaştırmak amacıyla 2005 yılında İslam Kalkınma Bankası tarafından bir altyapı kurumu olarak kurulmuştur. İslami Uluslararası Derecelendirme Ajansı'nın bu amaç doğrultusunda yapmış olduğu faaliyetler yatırımcılar tarafından karar alma süreçlerinde kritik önem taşımaktadır. İslami Uluslararası Derecelendirme Ajansı ayrıca İslam ülkelerinde eğitim alanında çeşitli çalışmalar düzenlemektedir. Bu çalışmalarda İslami finans kavramının yeni pazarlara tanıtılması ve daha gelişmiş İslami finans merkezleri için İslami finans anlayışının derinleştirilmesi amaçlanmaktadır. İslami Uluslararası Derecelendirme Ajansı Dış Kredi Değerlendirme Kurumu, Bahreyn Merkez Bankası, Ürdün Merkez Bankası ve

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu dâhil olmak üzere bir dizi uluslararası yargı alanında da tanınmaktadır (IIRA, 2019).

2.5. Dünyada Ülkeler Bazında Katılım Bankacılığı

Katılım bankacılığı gerek dini nedenlerle gerekse ekonomik nedenlerle birçok ülkede yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Bu kapsamda katılım bankacılığının seçilmiş bazı ülkelerdeki gelişimi aşağıda açıklanmıştır.

2.5.1. Mısır

Faizsiz bankacılık sistemi diğer birçok ülkede olduğu gibi Mısır'ın finansal sisteminde de kayda değer bir rol oynamaktadır. Katılım bankacılığının modern anlamdaki ilk uygulaması 1963'de Mısır'ın Mith Gamr kasabasında başlamış ve bu uygulamayla Mısır, bilinen ilk resmi İslami bankaya sahip ülke olarak literatüre geçmiştir. 1971'de ise faizsiz banka statüsünde olan "Nasr Sosyal Bankası" ülkede faaliyete başlamıştır. 1975 yılında İslam Kalkınma Bankası'nın kurulmasıyla beraber katılım bankacılığı faaliyetleri Dünya genelinde birçok ülkede olduğu gibi Mısır'da da artmış ve 1977 yılında "Faisal İslam Bankası" kurulmuştur. Ülkede geleneksel ve faizsiz bankacılık faaliyetleri beraber yürütülmektedir (Kutval 2014: 81). Aşağıdaki tabloda Mısır'daki katılım bankalarına ilişkin veriler yer almaktadır.

Tablo 10: Mısır'da Bulunan Katılım Bankası, Şube ve Personel Sayıları

Yıllar	Katılım Bankası Sayısı	Şube Sayısı	Personel Sayısı
2014	3	129	4832
2015	3	130	4980
2016	3	134	4962
2017	3	134	4928
2018	3	138	5006
2019*	3	138	5023

Kaynak: IFSB (2019b)

*: İlk 6 aylık verileri kapsamaktadır.

2.5.2. Malezya

Malezya, katılım bankacılığı konusunda dünyada önde gelen ülkelerdendir. Ülkede İslami bankacılık sisteminin gelişimi açısından önemli tarih ve gelişmeler ise şu şekildedir (Yıldırım, Yıldırım 2018: 2):

- 1969’da Hacılar Yönetim Fonu ve Danışma Kurulu kuruldu.
- 1983’te ülkenin ilk İslami bankası olan “Bank Islam Malaysia Berhad” kuruldu.
- 1993’te faizsiz bankacılık tanıtım şeması yapıldı.
- 1994’te faizsiz bankacılık faaliyetleri için İslami interbank para piyasası kuruldu.

Ülkede 1994 yılı sonrası yaşanan gelişmeler ise şu şekildedir (Avcı 2017: 29):

- 1999’da ülkenin ikinci tam teşekküllü katılım bankası olan Bank Muamalat Malaysia Berhad faaliyete geçti.
- 2005’de Al Rajhi & Asian Finance Katılım Bankası ve Kuwait Finance House Katılım Bankası ülkede faaliyete geçti.
- 2008’de Unicorn Uluslararası İslam Bankası’na katılım bankacılığı lisansı verildi.
- 2010’da Ülkede National Bank of Abu Dhabi, BNP Paribas SA, PT Bank Mandiri, Mizuho Bank ve Sumitomo-Mitsui Banking isimlerindeki 5 büyük yabancı bankaya katılım bankacılığı lisansı verildi.

Ülkede geleneksel bankacılık sistemi ve katılım bankacılığı sistemi birbirine paralel olarak faaliyet göstermektedir. 2017 yılı itibariyle katılım bankacılığı aktif büyüklüğünün, ülkedeki bankacılık sektöründen aldığı pay %23’dür. Ülkenin küresel anlamda katılım bankacılığı aktif toplamından aldığı pay ise %9,1 düzeyindedir (SERPAM 2013: 9). Aşağıdaki tabloda Malezya’daki katılım bankalarına ilişkin veriler yer almaktadır.

Tablo 11: Malezya’da Bulunan Katılım Bankası, Şube ve Personel Sayıları

Yıllar	Katılım Bankası Sayısı	Şube Sayısı	Personel Sayısı
2013	16	2177	10251
2014	16	2192	9402
2015	16	2206	8922
2016	16	2197	9117
2017	16	2196	9296
2018	16	2246	11064

Kaynak: IFSB (2019b)

2.5.3. İran

İran bankacılık sisteminin İslami bankacılığa dönüşümü 2 aşamada gerçekleşmiştir. Bunlardan birincisi (1979-1982) İran Şahının devrilmesi ve 1979 yılında gerçekleşen İslam devriminden sonra bankacılık sisteminin kamulaştırılmasıdır. Bu devrimden sonra İran Merkez Bankası'nın ismi "İran İslam Cumhuriyeti Merkez Bankası" şeklinde değiştirilmiştir. İkincisi ise (1982-1986) ülkede Serbest Bankacılık Kanunu'nun 1983 yılında kabul edilmesi ve 1984 yılında ülkedeki faizsiz bankaların İslami bankacılık faaliyetlerine başlamasıdır. 1984 yılı itibariyle ülkedeki tüm bankalar, bankacılık faaliyetlerini faizsiz şekilde yapmaktadır (Yıldırım, Yıldırım 2018: 3).

Günümüzde İran bankacılık sisteminde her ay durum değerlendirmesi yapılmaktadır. Eğer ortada bir kâr var ise bu kârın bir bölümü belirlenen oranlarda müşterilere dağıtılmaktadır. Yıl sonunda ise yıllık hesaplar yapılır ve kâr fazlası tutar banka tarafından müşterilere dağıtılır. Zarar durumunda ise bu tutar müşteriden alınır. Böylece aylık değerlendirme ve incelemelerle sistem kontrol altında tutularak müşterilerin kazancı aydan aya belirlenir ve yıl sonunda da genel bir inceleme yapıldıktan sonra müşterilere kâr veya zarar dağıtılır. İran bankacılık sistemi bu şekilde şu ana kadar hiç zarar etmemiştir (Shamekhi 2018: 49). Aşağıdaki tabloda İran'daki katılım bankalarına ilişkin veriler yer almaktadır.

Tablo 12: İran'da Bulunan Katılım Bankası, Şube ve Personel Sayıları

Yıllar	Katılım Banka Sayısı	Şube Sayısı	Personel Sayısı
2014	32	20895	227419
2015	34	21409	230841
2016	34	21169	223306
2017	34	21071	222397
2018	34	20598	222397

Kaynak: IFSB (2019b)

2.5.4. Birleşik Arap Emirlikleri

Acman, Dubai, Resü'l-Hayme, Fuceyre, Ummül Kayveyn, Abu Dabi, ve Şarika olmak üzere 7 emirlikten oluşan Birleşik Arap Emirlikleri'nin faizsiz bankacılık alanındaki yaşamış olduğu ilk deneyim 1975 yılına dayanmaktadır. 1975 yılında kurulan Dubai İslam Bankası, faizsiz bankacılığın gelişiminde önemli rol

oynamıştır. Bankanın üstlendiği görev tasarruf sahiplerinin ellerinde bulunan fonları toplamak ve bu fonları fon ihtiyacı duyan reel sektörlere aktararak hem ülke ekonomisine katkıda bulunmak hem de amaçları doğrultusunda kâr elde etmektir. Banka, elde ettiği bu kârı dönem sonunda bankaya para yatıran tasarruf sahiplerine dağıtmaktadır (Sürücü 2018: 60-61).

2017 yılı verilerine göre Birleşik Arap Emirlikleri'nde bulunan faizsiz bankaların küresel faizsiz bankacılık varlıklarından almış olduğu pay %9,3'dür. Yine ülkede bulunan faizsiz bankaların ülkedeki toplam bankacılık faaliyetlerinden aldığı pay ise %24 civarındadır (IFSB Stability Report 2018: 10). Aşağıdaki tabloda Birleşik Arap Emirlikleri'ndeki katılım bankalarına ilişkin veriler yer almaktadır.

Tablo 13: Birleşik Arap Emirlikleri'nde Bulunan Katılım Bankası, Şube ve Personel Sayıları

Yıllar	Katılım Banka Sayısı	Şube Sayısı	Personel Sayısı
2013	8	290	7302
2014	8	302	8509
2015	8	307	9318
2016	8	305	8366
2017	8	293	8419
2018	8	285	8859
2019*	8	273	8415

Kaynak: IFSB (2019b)

*İlk 6 aylık verileri kapsamaktadır.

2.5.5. Sudan

Ülkede faizsiz bankacılık ile ilgili ilk adım 1966'da atılmış ancak ülkedeki siyasi problemler yüzünden faizsiz bankacılık sisteminin uygulanabilirliği gecikmiştir. Diğer taraftan, Sudan'daki siyasi yapı zamanla değişmiş ve Prens Muhammed Al Faisal Al Saud, 1976 yılında Sudan Devlet Başkanı Gaafar Nimeiri ile görüşmüş ve kendisinden ülkede faizsiz sistemle faaliyet gösteren bir bankanın kurulmasını istemiştir. Bunun sonucu olarak ülkede "Faisal İslam Bankası" adıyla resmi olarak Mayıs 1977 yılında faizsiz prensiple çalışan bir banka kurulması kararı alınmıştır. 18 Ağustos 1977'de ise "Faysal İslam Sudan Bankası", Mayıs 1978'de etkin bir şekilde faaliyetlerine başlamıştır. Bu alandaki başarı, Sudan hükümetini cesaretlendirmiş ve ülkedeki bütün finansal sistemin yapısı faizsiz yapıya dönüştürülmüştür. Dolayısıyla

ülkede faaliyet gösteren bütün bankalar faizsiz yapıya göre faaliyetlerini yapmak zorunda kalmıştır (Yıldırım, Yıldırım 2018: 4).

2017 yılı verileriyle Sudan'ın küresel olarak faizsiz bankacılık aktif toplamından aldığı pay %1,6'dır. Ülkede faizsiz bankacılık sisteminin, ülkedeki toplam bankacılık sisteminden aldığı pay ise %100'dür (IFSB Stability Report 2018: 12). Aşağıdaki tabloda Sudan'daki katılım bankalarına ilişkin veriler yer almaktadır.

Tablo 14: Sudan'da Bulunan Katılım Bankası ve Şube Sayıları

Yıllar	Katılım Bankası Sayısı	Şube Sayısı
2013	37	685
2014	37	762
2015	37	781
2016	37	853
2017	37	830
2018	37	800
2019*	37	805

Kaynak: IFSB (2019b)

*İlk 6 aylık verileri kapsamaktadır.

2.5.6. Suudi Arabistan

Geleneksel bankacılık faaliyetlerinde kullanılan faizin İslam dinince yasak kabul edilmesi nedeniyle ülkede 20. yüzyılın ortalarına kadar herhangi bir bankacılık faaliyeti ve bankacılık sistemine rastlanmamaktadır. Bu sebeptendir ki ülkede bankacılık sisteminin gelişimi sürekli engellenmiştir. Fakat Mekke'de hac ibadetini yerine getiren hacılar için para takası yapan uluslararası döviz piyasaları ile gayri resmi bankacılık faaliyetleri yapılmaktaydı. 1950'de yabancı petrol şirketi harcamaları ve hükümet harcamaları özel bankacılık kurumlarının yapısal olarak düzenlenmesini gerektirmiş ve bu bağlamda 1952 yılında İslami prensipler göz önünde bulundurularak "Suudi Arabistan Para Ajansı" kurulmuştur. Bu kuruluş faizli işlerden kaçınarak ülkede merkez bankası görevini üstleniyordu. 1979 yılında İslami Sigorta Limited Şirketi, 1981 yılında İslami Araştırmalar ve Eğitim Enstitüsü ve 1985 yılında ise Al Rajhi Bankacılık ve Yatırım Şirketi ülkede faaliyet göstermeye başlamıştır (Avcı 2017: 30-31).

Suudi Arabistan, faizsiz finans sisteminin gelişmesinde öncü ülkelerin başında gelmektedir. Bu yönüyle faizsiz finans sistemini düzenleyen ve geliştiren uluslararası

kurum ve kuruluşlara da ev sahipliği yapmaktadır. Nitekim dünyanın en büyük ikinci bankası olan “Suudi Al Rajhi Bank” ve İslami Araştırmalar ve Eğitim Enstitüsü bu ülke merkezlidir (Katılım Finans, 2019a). Aşağıdaki tabloda Suudi Arabistan’daki katılım bankalarına ilişkin veriler yer almaktadır.

Tablo 15: Suudi Arabistan’da Bulunan Katılım Bankası, Şube ve Personel Sayıları

Yıllar	Katılım Banka Sayısı	Şube Sayısı	Personel Sayısı
2013	4	698	16724
2014	4	745	18471
2015	4	776	19980
2016	4	807	21112
2017	4	830	20460
2018	4	831	18968
2019*	4	833	17591

Kaynak: IFSB (2019b)

*İlk 6 aylık verileri kapsamaktadır.

2.5.7. Pakistan

Ülkede 1973’de kabul edilen anayasaya göre; yürürlükte bulunan bütün yasaların İslami prensiplere göre düzenlenmesi ve ülke ekonomisinin faizden temizlenmesi öngörülmüştür. Fakat kabul edilen bu anayasaya rağmen ilk 30 yıl ülke ekonomisinin faizden arıtılması hususunda kayda değer bir yol alınamamıştır. 1977 yılında dönemin Devlet Başkanı, İslam Düşünce Konseyi’nden faizsiz bir ekonomik sistemin ilk taslağını hazırlamalarını istemiş ve 1980 yılında hazırlanan rapor parlamentoya sunularak kabul edilmiştir (Kelleroğlu 2017: 44-45).

1980’li yıllarda Pakistan Devlet Bankası, bankacılık sisteminde bir takım değişiklikler yaparak faizsiz bankacılık sistemine başlangıç yapmıştır. Pakistan Devlet Bankası, faizsiz bankacılık sisteminin geliştirilmesinde ve uygulanmasında finansal piyasaya kılavuzluk yapmakta ve bankacılık ürünlerinin İslami kurallara olan uygunluğuna bakmaktadır (Yıldırım, Yıldırım 2018: 2).

1980 yılından beri İslami Bankacılık faaliyetleri yürüten ve dünyanın önemli bankacılık gruplarından olan Avustralya ve Yeni Zelanda Bankacılık Grubu, Pakistan’ın geleneksel bankacılık sisteminden faizsiz bankacılık sistemine geçişinde önemli bir rol oynamıştır. Günümüzde ülkedeki bütün bankalar Avustralya ve Yeni

Zelenda Bankacılık Grubu'nun hazırladığı mevzuat ve dokümantasyonu kullanmaktadır (Küçükkocaoğlu 2005: 4).

Pakistan'da faizsiz bankaların 2017 yılı verileriyle ülke geneli toplam bankacılık sisteminden aldığı pay %10 iken, küresel olarak İslami bankacılık aktif toplamından aldığı pay ise %1,2'dir (IFSB Stability Report 2018: 10).

Tablo 16: Pakistan'da Bulunan Katılım Bankası, Şube Sayısı ve Personel Sayıları

Yıllar	Katılım Bankası Sayısı	Şube Sayısı	Personel Sayısı
2013	5	858	10819
2014	5	1017	12908
2015	6	1314	15379
2016	5	1382	16492
2017	5	1395	16841
2018	5	1557	17939
2019*	5	1578	19254

Kaynak: IFSB (2019b)

*İlk 6 aylık verileri kapsamaktadır.

2.5.8. Katar

Katar'ın faizsiz bankacılık sistemiyle tanışması, 1982'deki "Qatar Islamic Bank"ın kurulması ile başlamıştır. 2005 yılında ise Katar Merkez Bankası, ülkede faaliyet gösteren geleneksel bankalara, faizsiz prensiplere uyumlu ürünler sunma olanağı vermiştir. Bu olanağı değerlendirmek isteyen yani hem geleneksel bankacılık faaliyetleri hem de faizsiz bankacılık faaliyetlerini yürütmek isteyen bankalar arasında Qatar National Bank, The Hong Kong and Shanghai Banking Corporation ve Doha Bank gibi büyük bankalar bulunmaktaydı. Katar, faizsiz finans sistemine diğer Körfez ülkeleriyle kıyaslandığında daha sonra girmesine rağmen, günümüzde faizsiz finans alanında adından sıkça bahsettiren ülkelerden biri olmuştur (Kutval 2014: 76-77).

Ülkede diğer uluslararası finans kurumları tarafından çeşitli katılım bankacılığı hizmetleri de sunulmaktadır. Bu duruma Suudi Arabistan'dan El-Cezire örnek verilebilir. Katar hükümeti ülkede Katar Finans Merkezi'nce uygulanan katılım bankacılığı faaliyetlerini yurt içi ve yurt dışında geleneksel bankalara karşı adil rekabet etme ortamı sağlanması amacıyla desteklemektedir (Avcı 2017: 25).

2017 yılı verileriyle katılım bankacılığının Katar'ın toplam bankacılık sektöründeki payı yaklaşık %27'dir. Aynı şekilde yine 2017 yılı verileriyle ülkenin küresel İslami bankacılık aktif toplamından aldığı pay ise %6'dır (IFSB Stability Report 2018: 10). Aşağıdaki tabloda Katar'daki katılım bankalarına ilişkin veriler yer almaktadır.

Tablo 17: Katar'da Bulunan Katılım Bankası, Şube ve Personel Sayıları

Yıllar	Katılım Bankası Sayısı	Şube Sayısı	Personel Sayısı
2016	4	65	2233
2017	4	71	2239
2018	4	75	2256
2019*	4	75	2282

Kaynak: IFSB (2019b)

*İlk 3 aylık verileri kapsamaktadır.

2.5.9. Bahreyn

Bahreyn, 1976 yılından itibaren faizsiz finans alanında faaliyetlerde bulunmaktadır ve bu alanda bölgesel finans merkezi olmayı başarmıştır. Ülkede birçok faizsiz sigorta şirketi ve katılım bankası faaliyet göstermekte ve bu kurumların çoğu yerel hizmetler sunmaktadır. Ayrıca İslami Finansal Kuruluşlar İçin Muhasebe ve Denetim Örgütü ve Uluslararası İslami Finans Piyasası'da bu ülke merkezlidir (Kelleroğlu 2017: 43).

Bahreyn Merkez Bankası, ülkenin faizsiz finans merkezi olmasında kayda değer öneme sahiptir. Çünkü, çeşitli gruplara toplam 8 katılım bankacılığı lisansı vermiş ve faizsiz bankacılık için finans kurumlarına hizmetler sunmuştur. Ayrıca, faizsiz bankalara hizmet veren ilk merkez bankası olmuştur (Yıldırım, Yıldırım 2018: 3).

Faizsiz bankacılığın merkezi olarak anılan Bahreyn, bu alanda önemli ilerlemeler kaydetmiştir. Diğer Körfez ülkelerinin aksine zengin doğalgaz ve petrol kaynaklarına sahip olmayan Bahreyn'deki faizsiz bankalar, Körfez ülkelerinde bulunan varlık sahibi kişi, kurum ve kuruluşların mevduatlarını değerlendirdikleri finans kurumlarıdır. Ülkede, tanınmış birçok uluslararası banka da faizsiz bankacılık alanında faaliyetlerde bulunmaktadır (Ticaret, 2019).

2017 verileriyle Bahreyn'in ülke geneli toplam bankacılık sisteminden aldığı pay %14 civarındadır. Yine 2017 yılı verileriyle ülkenin küresel İslami bankacılık aktif toplamından aldığı pay ise % 1,7'dir (IFSB Stability Report 2018: 10). Aşağıdaki tabloda Bahreyn'deki katılım bankalarına ilişkin veriler yer almaktadır.

Tablo 18: Bahreyn'de Bulunan Katılım Bankası, Şube ve Personel Sayıları

Yıllar	Katılım Bankası Sayısı	Şube Sayısı
2013	21	60
2014	21	60
2015	21	55
2016	21	55
2017	23	64
2018	21	63
2019*	21	-

Kaynak: IFSB (2019b)

*İlk 6 aylık verileri kapsamaktadır.

2.5.10. İngiltere

Avrupa'da faizsiz finans denilince akla ilk gelen ülke İngiltere'dir. Faizsiz finansın bu ülkede geçmişi 1960'lı yıllara kadar gitmektedir. Fakat konunun öneminin anlaşılması 1990'lı yıllara dayanmaktadır. İngiltere'nin katılım finans alanında önemli konuma gelmesinin iki ana nedeni vardır: Birincisi, 1990'lı yıllarda İngiltere'de yaşayan yaklaşık 2 milyon Müslüman'ın dini hassasiyetleri gereği katılım finans ürünlerini talep etmeleridir. Diğer nedeni ise, Gatehouse Bankası'nın, Barclays Bankası'nın ve The Hong Kong and Shanghai Banking Corporation'ın katılım finans konusunda lider tutumlarıdır. Bütün bunlardan dolayı, İngiliz Hükümeti İslam dünyasına çıkarları doğrultusunda pozitif yaklaşmıştır ve ülkede 21 banka katılım finans alanında faaliyetlerine başlamıştır (Kelleroğlu 2017:46).

İngiltere, teknik ve hukuki alanlarda düzenlemeler yaparak Londra'yı katılım finansın merkezi haline getirmeye gayret etmektedir. 2018 yılı verileriyle ülkede 5 milyon civarında Müslüman nüfus yaşamakta ve bu Müslüman nüfusa hizmet için ülkede faaliyet gösteren 5 tanesi tam teşekküllü 20 faizsiz banka faaliyetlerde bulunmaktadır (Katılım Finans, 2019b).

İngiltere'nin katılım finansa bakış açısı faydacı temellere dayalıdır. Ana hedef, Müslüman kişi veya kuruluşların tasarrufu altında bulunan fonları, özellikle de Körfez

lkelerinde bulunan kaynakları kendi bünyelerine aktarmaktır. İngiltere’de İslami bankacılık 2018 yılı verileriyle 19 milyar dolar byklge sahiptir. Bu rakama Londra Borsası’nda bulunan 48 milyar dolarlık sukuk da eklenebilir. Yine faizsiz finans alanında eğitimin en kapsamlı olduğu lke İngiltere’dir. Bu açıdan bakıldığında da ülkede 2018 yılı verileriyle toplam 69 faizsiz finans dergisi İngiltere bulunan üniversitelerde yer almaktadır (Katılım Finans, 2019b).

2.5.11. Amerika Birleşik Devletleri

Amerika Birleşik Devletleri, katılım finans alanında yeni yeni gelişmeye başlayan ülkeler arasındadır. Ülkede, Müslüman kesimin finansal taleplerini karşılamak amacıyla 1987’de ‘‘Amerikan Finance House LARİBA’’ ve ‘‘Muslim Savings and Investments’’ adında 2 şirket faaliyete geçmiştir. 2001 yılında ise ‘‘Guidance Residential Finance’’ adında yeni bir şirket ülkede yaşayan Müslüman kesimin taleplerini yerine getirmek amacıyla kurulmuştur. Kurulan bu şirketlerin ortak noktası, dini hassasiyetleri bulunan Müslümanların konut ve araba gibi alımlarında ihtiyaç duyduğu finansmanı katılım finans ilkelerine uyarak bu insanlara sunmasıdır (Kelleroğlu 2017: 47).

Ülkede American Finance House ve The Hong Kong and Shanghai Banking Corporation gibi faaliyet gösteren birçok bankada İslami ilkelere aykırı olmayan finansman hizmetler sunulmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri’nde, katılım finans ürünlerine olan ilgi git gide artmaktadır, bu nedenle ülkede faizsiz bankacılık sistemi giderek yaygınlaşmaktadır. 2009 yılında General Electric adında bir firma, dış ülkelerde yaşayan ve İslami hassasiyetleri olan kişi, kurum ve kuruluşların tasarrufu altında bulunan sermayeyi ülkeye çekmek adına kr paylı faizsiz bono ihracı gerçekleştirmiştir. Yaşanan tüm bu gelişmeler hem Amerikan şirketlerinin hem de Amerikan finans piyasasının katılım odaklı finansa olan pozitif bakış açısını yansıtılmaktadır (Alpun 2017: 58).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TÜRKİYE'DE KATILIM BANKACILIĞI VE BU ALANDA YAŞANAN TARTIŞMALAR

Bu bölümde Türkiye’de katılım bankacılığının gelişimi, Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankaları, katılım bankacılığının Türk bankacılık sektöründeki yeri ve Türkiye’de katılım bankacılığı alanında yaşanan tartışmalar ele alınmıştır.

3.1. Türkiye’de Katılım Bankacılığının Gelişimi

Türkiye’de katılım bankacılığının tarihsel gelişimine bakıldığında bu alanda birkaç modelin uygulandığını ve devamında bazı değişikliklerle günümüzdeki halini aldığı söylenebilir. Bu hususta Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası, İslami hassasiyetleri nedeniyle tasarruflarını geleneksel bankalarda değerlendirmek istemeyen tasarruf sahiplerinin birikimlerini faizsiz bir şekilde değerlendirmek ve sanayiye aktarmak amacıyla 1975 yılında kurulmuştur. Bu kurum Türkiye’de faizsiz bankacılık alanında ortaya çıkan ilk kurum olma niteliği taşımasına rağmen 1978 yılında faaliyetlerinde faizli çalışma kararı olarak geleneksel bankacılık prensiplerini benimsemiş, dolayısıyla da faizsiz bankacılık alanındaki amacını hayata geçirememiştir (Ertuğrul, Altundal 2018: 34).

Türkiye’de katılım finans kurumları, Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 1567 sayılı Kanun’a dayanılarak 16.12.1983 tarihli ve 83/7506 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile “Özel Finans Kurumları” adıyla faaliyetlerine başlamıştır. Özel Finans Kurumları, 18.06.1999 tarihinde 4389 sayılı Bankalar Kanunu ile birlikte bankacılık sistemine dâhil edilmiş ve böylece bu kurumların faaliyetleri hukuki zemine kavuşmuştur. Bu kanuna göre Özel Finans Kurumları katılma ve özel cari hesaplar vasıtasıyla fon toplayan ve bu fonları çeşitli şekillerde kullandıran kurumlar şeklinde açıklanmıştır (Lök 2018: 134).

19.10.2005’de ise 5411 sayılı Bankacılık Kanunu yayımlanmış ve bu kanunla Özel Finans Kurumları adı “Katılım Bankaları” olarak değiştirilmiştir (Ertuğrul,

Altundal 2018: 34). 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 4. maddesinde katılım bankalarının yapabileceği faaliyetler şu şekilde açıklanmıştır;

a) "Nakdî-kaydi ödeme-fon transferi işlemleri, her türlü tediye ve tahsilat işlemleri, muhabir bankacılık ve çek hesaplarının kullanımı.

b) Mevduat kabulü.

c) Nakdî, nakdi olmayan her cins ve surette kredi verme işlemleri.

d) Kambiyo senetleri ve çek iştirası işlemleri.

e) Katılım fonu kabulü.

f) Saklama hizmetleri.

g) Sermaye piyasası araçlarına, ekonomik ve finansal göstergelere, kıymetli madenlere, mala ve dövizde dayalı; opsiyon sözleşmelerinin, vadeli işlem sözleşmelerinin, birden fazla türev aracı içeren karmaşık veya basit yapıdaki finansal araçların alımı, satımı ve aracılık işlemleri.

h) Garanti işlemleri, üçüncü kişiler lehine garanti ve teminat yüklenilmesi işlemleri.

i) Banka kartları, kredi kartları ve seyahat çekleri gibi ödeme vasıtalarının ihracı ve bunlarla ilgili faaliyetlerin yürütülmesi işlemleri.

j) Factoring ve forfaiting işlemleri.

k) Bankalar arası piyasada para alım satımı işlemlerine aracılık.

l) Efektif dahil kambiyo işlemleri; kıymetli maden ve taşların alımı, para piyasası araçlarının alım ve satımı; satımı veya bunların emanete alınması işlemleri.

m) Portföy yönetimi ve işletmeciliği.

n) Hisse Senedi, Tahvil ve benzeri sermaye piyasası araçlarının halka arz yoluyla satışına aracılık işlemleri.

o) Yatırım danışmanlığı işlemleri.

p) Daha önce ihraç edilmiş olan sermaye piyasası araçlarının aracılık maksadıyla alım satımının yürütülmesi işlemleri.

q) Sigorta acenteliği ve bireysel emeklilik aracılık hizmetleri.

r) Sermaye piyasası araçlarının alım ve satımı ile geri alım veya tekrar satım taahhüdü işlemleri.

s) Leasing işlemleri.

t) Merkez Bankası ve Hazine Müsteşarlığı gibi devlet kuruluşlarının oluşturacağı sözleşme yükümlölükler çerçevesinde alım satım işlemlerine ilişkin piyasa yapıcılığı.

u) Kurulca belirlenecek diğer faaliyetler.”

Türkiye’de Katılım Bankacılığının 1983 yılından günümüze gerçekleşen önemli olayların tarihsel gelişimi ise aşağıda tablo yardımıyla sıralanmıştır.

Tablo 19: Türkiye’de Katılım Bankacılığının Tarihsel Gelişimi

Yıl	Olay
1983	Bakanlar Kurulu kararıyla Özel Finans Kurumları’na yasal faaliyet gösterme izni verildi.
1984	İlk Özel Finans Kurumu olarak Albaraka Türk kuruldu.
1985	Faysal Finans Kurumu kuruldu ve aynı yıl Albaraka Türk ile faaliyetlerine başladı.
1989	Kuveyt Türk kuruldu.
1991	Anadolu Finans kuruldu.
1995	Özel Finans Kurumları Birliği Vakfı ve İhlas Finans Kurumu kuruldu.
1996	Asya Özel Finans Kurumu kuruldu.
1999	4389 sayılı Bankalar Kanunu’na Özel Finans Kurumları’da dâhil edildi.
2000	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu kuruldu.
2001	İhlas Finans Kurumu’nun faaliyetleri bankacılık ruhsatı iptal edilerek Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından durduruldu ve Faysal Finans’ın adı Family Finans’a dönüştürüldü. Özel Finans Kurumları Birliği kuruldu.
2002	Özel Finans Kurumları Birliği kapsamında bir Güvence Fonu oluşturuldu.
2003	Özel Finans Kurumları Birliği Vakfı tasfiye edilerek vakfın bütün malvarlığı Özel Finans Kurumları Birliği’ne aktarıldı.
2005	5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile “Özel Finans Kurumu” adı altında faaliyet gösteren bütün kuruluşların unvanı “Katılım Bankası” şeklinde değiştirildi. Yine bu kanunla Özel Finans Kurumları Birliği’nin unvanı da “Türkiye Katılım Bankaları Birliği” şeklinde değiştirildi. Family Finans ve Anadolu Finans birleşerek Türkiye Finans adı altında faaliyet göstermeye başladı. Özel Finans Kurumları Birliği bünyesinde oluşturulan Güvence Fonu ise Tasarruf Mevduat ve Sigorta Fonu’na devredildi.
2009	“Neova” ilk tekâfül şirketi olarak kuruldu.
2011	Kuveyt Türk, ilk özel sektör kira sertifikası ihracı yaptı.
2012	İlk kamu kira sertifikası ihracı Hazine Müsteşarlığı tarafından yapıldı.
2013	İlk faizsiz emeklilik şirketi olarak Katılım Emeklilik, Kuveyt Türk ile Albaraka Türk ortaklığında kuruldu.
2014	Türkiye Katılım Bankaları Birliği ile İslami Araştırmalar ve Eğitim Enstitüsü arasında bir iş birliği mutabakatı imzalandı. Katılım Endeksine Dayalı Borsa Yatırım Fonu kuruldu.
2015	İlk kamu katılım bankası olarak Ziraat Katılım Bankası kuruldu. Türkiye Katılım Bankaları Birliği tarafından “Türkiye Katılım Bankacılığı 2015-2025 Strateji Belgesi” yayımlandı. Bank Asya’nın yönetimi ise Tasarruf Mevduat ve Sigorta Fonu’na devredildi.
2016	Yönetimi Tasarruf Mevduat ve Sigorta Fonu’na devredilen Bank Asya’nın faaliyet izni Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından kaldırıldı. Vakıf Katılım Bankası kuruldu. 10. Kalkınma Planı bünyesinde “Katılım Bankacılığı ve Faizsiz Finansın Geliştirilmesi” başlıklı tema, İstanbul Finans Merkezi Öncelikli Dönüşüm Programına eklendi.
2017	İstanbul Menkul Kıymetler Borsası ve Türkiye Katılım Bankaları Birliği arasında kamu-özel sektör ortaklığı projelerinin finansmanını sağlamak amacıyla bir iş birliği mutabakatı imzalandı.
2018	Türkiye Katılım Bankaları Birliği çatısı altında, “Merkezi Danışma Kurulu” kuruldu.
2019	Emlak Katılım Bankası, 3. kamu katılım bankası olarak faaliyetlerine başladı.

Kaynak: Ersoy ve diğerleri (2019: 123).

3.2. Türkiye’de Faaliyet Gösteren Katılım Bankaları

Eylül 2019 itibariyle Türkiye’de 3’ü özel sektör ve 3’ü kamu sektörüne bağlı olmak üzere toplam 6 katılım bankası faaliyetlerde bulunmaktadır. Bu katılım bankalarına ilişkin açıklamalar aşağıdaki başlıklarda yer almaktadır.

3.2.1. Albaraka Türk Katılım Bankası

Türkiye’de katılım bankacılığı alanında 1985’den günümüze faizsiz finans alanında faaliyet gösteren finans kuruluşlarından birisidir. 30 Haziran 2019 itibariyle sermayesinin %65,99’u yabancı ortaklara %8,77’si yerli ortaklara ve %25,23’ü halka aittir. Vizyonu dünyanın en iyi katılım bankası olmak olan ve misyonu katılım bankacılığı prensiplerinden şaşmadan toplumun finansal ihtiyaçlarını karşılayarak ülke ekonomisine katkıda bulunmak olan bankanın 1992 yılında 10 olan şube sayısı 2002 yılında 24’e, 2013 yılında 166’ya, 2014 yılında 202’ye, 2017 yılında 220’ye ve 2018 yılında 230’a çıkmıştır. Ekim 2019 itibariyle bankanın toplam aktifleri 43,885,740.000 TL, mevcut personel sayısı 3884 ve şube sayısı ise 232’dir (Albaraka, 2019a).

3.2.2. Kuveyt Türk Katılım Bankası

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası’nın izniyle ve “Kuveyt Türk Evkaf Finans Kurumu Anonim Şirketi” unvanıyla 31 Mart 1989 tarihinden itibaren faaliyetlerde bulunmaktadır. 1999 yılında 4389 sayılı Bankacılık Kanunu’na bağlı olarak çalışmalarına yön vermeye başlamıştır. 2000 yılında bireysel bankacılık hizmetlerine başlamıştır. 2006 yılında günümüzde de kullanmakta olduğu “Kuveyt Türk Katılım Bankası Anonim Şirketi” adını almıştır. 2007 yılına gelindiğinde İstanbul Altın Borsası’ndaki ilk ve tek katılım bankası olarak gram altın satışına başlamış ve bu şekilde Altın Bankacılığı alanındaki ilk adımı atmıştır. Günümüzde toplam müşteri sayısı 5 milyon civarında olan ve Türkiye’nin en büyük 11. Bankası olan Kuveyt Türk’ün 1997 yılında 16 olan şube sayısı 2011 yılında 180’e, 2018 yılında 402’ye ve Ekim 2019 itibariyle 413’e ulaşmıştır. Çalışan personel sayısı ise 2019 rakamlarıyla 5871’dir. Hisselerinin %62,24’ü Kuveyt Finans Kurumu’na, %18,72’si Vakıflar Genel Müdürlüğü’ne, %9’u Kuveyt Sosyal Güvenlik Kurumuna, %9’u İslam

Kalkınma Bankası'na ve %1,04'lük kısmı ise diğer ortaklara aittir. Bankanın toplam aktif büyüklüğü 2019 yılı itibariyle 74,2 Milyar TL'dir (Kuveyt Türk, 2019).

3.2.3. Türkiye Finans Katılım Bankası

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun 28 Aralık 2005 tarihli kararıyla ve Anadolu Finans ile Family Finans'ın birleşmesi ile kurulmuştur. Hisselerinin %67,03'ü Suudi Arabistan kökenli The National Commercial Bank'a, %10,57'si Gözde Girişim Sermayesi Yatırım Ortaklığı Anonim Şirketi'ne, %22.40'ı ise diğer ortaklara aittir. Banka, 2018 yılı itibariyle 3661 personeli ve 306 şubesi ile Türkiye'de katılım bankacılığı alanında faaliyetlerini sürdürmektedir (Türkiye Finans, 2019a).

Banka 2005 yılında 250 milyon TL ödenmiş sermaye ile kurulmuş ve 108 şubesiyle hizmet vermeye başlamıştır. 2008 yılında The National Commercial Bank, Türkiye Finans'ın %60 hissesini alarak bankanın söz sahibi ortağı olmuştur. Ayrıca banka ödenmiş sermayesini 800 Milyon TL'ye, şube sayısını ise 174'e çıkarmıştır. 2010'da Türkiye'nin ilk faizsiz Bireysel Emeklilik Sistemi ürünü "Organik Bireysel Emeklilik Sistemi" banka tarafından müşterilerine sunulmuştur. 2013 yılında müşterilerinin işlerini kolaylaştıracak çeşitli yenilikleri hayata geçiren Türkiye Finans, ayrıca ödenmiş sermayesini 1 Milyar 775 milyon TL'ye, şube sayısını ise 250'ye çıkarmıştır. 2015 yılında 250 milyon TL'lik sukuk ihracı ile Türkiye'nin tek seferde yapılan en büyük yurt içi sukuk ihracını gerçekleştirmiştir. Türkiye Finans 2018 yılına gelindiğinde katılım bankalarında ilk olan ve firmaların işletme sermayelerini yönetmeleri için geliştirilen "Esnek Destek Finansmanı" kullanmaya başlamış, 4,3 Milyar TL'lik sukuk ihracı gerçekleştirmiş ve şube sayısını ise 306'ya çıkarmıştır (Türkiye Finans 2018 Yılı Faaliyet Raporu:10-11).

3.2.4. Ziraat Katılım Bankası

2014 yılında Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu kararıyla kurulan ve 29 Mayıs 2015 tarihinde faaliyetlerine başlayan Ziraat Katılım, Türkiye'de kurulan ilk kamu katılım bankası olma özelliğini taşımaktadır. Ziraat Katılım Bankası'nın kuruluş sermayesi 675 milyon TL'dir ve bu sermayenin tamamı Türkiye Cumhuriyeti Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından karşılanmıştır. 2018 yılına gelindiğinde alınan

kararla 675 milyon TL olan sermaye miktarı 1 milyar 750 milyon TL'ye yükseltilmiştir (Ziraat Katılım, 2019).

Ziraat Katılım Bankası, yapmakta olduğu faaliyetlerinin katılım finans ilkelerine uygun olduğunu onaylayan “Katılım Bankacılığı Faaliyeti İcazet Belgesi” alan ilk Türk katılım bankasıdır. Banka, 2016 yılında ilk sukuk ihracını gerçekleştirmiş ve bu yılı 30,7 Milyon TL kâr elde ederek tamamlamıştır. 2017 yılında ikinci ortağı olan Ziraat Katılım Bankası Varlık Kiralama Anonim Şirketi’ni kurmuş ve bu yıl 159 milyon TL kâr elde etmiştir. 2018 yılını 323 milyon TL net kâr elde ederek kapatmıştır. Aynı yıl Altına Dayalı Kira Sertifikası ihracına aracılık etmiş ve bunu yapan ilk Türk katılım bankası olmuştur. 2018 yılı rakamlarıyla banka 41 farklı şehirde 80 şubesiyle faaliyetlerine devam etmektedir (Ziraat Katılım Bankası 2018 Faaliyet Raporu: 6). Ziraat Katılım Bankası’nın 2017 ve 2018 yılına ait finansal göstergeleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 20: Ziraat Katılım Bankası’nın 2017 ve 2018 Yıllarına Ait Finansal Göstergeleri (Milyon TL)

Finansal Gösterge	2017 (Milyon TL)	2018 (Milyon TL)	Değişim (%)
Toplam Aktifler	14.350	22.189	55
Mevduat	10.025	15.151	51
Öz kaynaklar	1.404	2.219	5
Kâr Payı Gelirleri	981	2.091	113
Kâr Payı Giderleri	538	1.320	145
Vergi Öncesi Kâr	200	415	107
Net Kâr-Zarar	159	323	103

Kaynak: Ziraat Katılım Bankası 2018 Faaliyet Raporu: 5

3.2.5. Vakıf Katılım Bankası

Vakıf Katılım Bankası Anonim Şirketi, 25 Haziran 2015 tarihinde bir anonim şirket olarak kurulmuş ve 17 Şubat 2016 tarihinde Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu’ndan faaliyet izni alarak faaliyetlerine başlamıştır (Vakıf Katılım, 2019).

Türkiye’de katılım bankacılığı sektörünün en genç üyelerinden biri olma niteliğine sahip bu banka, yüzyıllardır Türkiye’de kültürün önemli bir parçası olarak günümüze gelen “Vakıf Kültürü” ile katılım finans ilkelerini bir araya getirerek

üstlendiği misyonla faaliyetlerine devam etmektedir. 2018 yılı rakamlarıyla ödenmiş sermayesi 1 milyar 20 milyon, şube sayısı 91 ve personel sayısı 1092'dir (Vakıf Katılım Bankası 2018 Faaliyet Raporu: 2). Bankanın 2017 ve 2018 yılına ait bazı finansal göstergeleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 21: Vakıf Katılım Bankası'nın 2017 ve 2018 Yılına Ait Bazı Finansal Göstergeleri

Aktif Hesaplar	2017 (Bin TL)	2018 (Bin TL)	Değişim (%)
Nakit Değerler ve Bankalar	2.704.171	5.525.013	104,3
Menkul Değerler	695.600	1.442.087	107,32
Kullandırılan Fonlar	9.674.397	13.487.990	39,42
Bağlı Ortaklıklar	100	100	-
İştirakler	4.897	4.896	-
Sabit Kıymetler (Net)	82.720	309.746	274,45
Diğer Aktifler	48.260	185.680	284,75
Aktif Toplamı	13.210.145	20.955.512	58,6

Kaynak: Vakıf Katılım Bankası 2018 Faaliyet Raporu: 4

3.2.6. Emlak Katılım Bankası

1926 yılında ülkenin imarını üstlenmek ve inşaat girişimlerine katkıda bulunmak amacıyla Emlak ve Eytam Bankası ismiyle kurulmuştur. Kuruluşunun ilk yıllarında aralarında yeni Meclis binası ve Merkez Bankası binası gibi önemli yapıların projelerini üstlenmiştir. Daha sonra ülkenin dört bir yanında hayata geçirilen projelere finansal alanda destek olarak ülke imarına ve istihdamına büyük katkı sağlamıştır (Emlak Bank, 2019).

Birçok kez isim değişikliğine giden bu banka, "Türkiye Emlak Bankası" ismiyle yoluna devam etmiştir. 2001 yılı rakamlarıyla 405 şubesi ve 10.000 personeli bulunan Türkiye Emlak Bankası, dönemi itibarıyla Türkiye'nin aktif büyüklükteki en büyük dokuzuncu bankası konumundaydı. Daha sonra banka 3 Temmuz 2001 tarihinde bankacılık faaliyetleri sona erdirilerek, tasfiye kapsamına alınmıştır. 27 Mayıs 2017 tarihinde banka tasfiye sürecinden çıkmış ve 3 Eylül 2018 tarihinde bankanın katılım bankasına dönüşmesine karar verilmiştir (Emlak Katılım Bankası 2018 Faaliyet Raporu: 4-7).

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından, 26 Şubat 2019’da faaliyet izni verilen bu banka, bugün Türkiye’nin en genç katılım bankası olma özelliğini taşımaktadır. Banka, müşterilerine katılım bankacılığı alanında yeni ürün ve hizmet seçenekleri sunarak katılım bankacılığı sektörünün ve Türk bankacılık sektörünün daha da büyümesine önemli katkılar sağlamayı hedeflemektedir. 2018 yılsonu rakamlarıyla banka bünyesinde 85 kişi istihdam edilmektedir ve mevcut sermayesi 750 milyon TL’dir (Emlak Katılım Bankası 2018 Faaliyet Raporu: 4-7).

Tablo 22: Emlak Katılım Bankası’nın 2017 ve 2018 Yılına Ait Bazı Finansal Göstergeleri

Finansal Göstergeler	2017 (Milyon TL)	2018 (Milyon TL)	Değişim %
Toplam Aktifler	700	1.129	61
Likit Aktifler ve Bankalar	460	658	43
Öz Kaynaklar	556	1.101	98
Kâr Payı Gelirleri	-	212	-
Kâr Payı Giderleri	-	-	-
Vergi Öncesi Kâr	-	440	-
Net Dönem Kâr-Zararı	-	544	-

Kaynak: Emlak Katılım Bankası 2018 Faaliyet Raporu: 8

3.3. Türkiye’de Katılım Bankacılığının Türk Bankacılık Sektöründeki Yeri ve Ülke Ekonomisine Katkıları

Bu bölümde katılım bankaları ile bankacılık sektörünün mevcut durumunun anlaşılabilmesi amacıyla bazı finansal göstergelerden yararlanılacaktır. Bu anlamda katılım bankalarının bankacılık sektörü içerisindeki konumunu anlamak adına katılım bankaları ile kendisinin de dâhil olduğu bankacılık sektörü çeşitli açılardan mukayese edilecektir.

3.3.1. Bankacılık Sektöründe Katılım Bankalarının Yeri

Türkiye’de faaliyette bulunan bankaların Eylül 2019 itibarıyla Türk bankacılık sektöründeki yeri Tablo 23’te gösterilmiştir.

Tablo 23: Türk Bankacılık Sektörünün Finansal Büyüklüğü (Eylül 2019)

Bankalar	Aktifler		Toplanan Fon		Kullandırılan Fon	
	Milyon TL	Payı (%)	Milyon TL	Payı (%)	Milyon TL	Payı (%)
Mevduat Bankaları	3.726.176	87,21	2.173.036	92	2.300.341	86,19
Katılım Bankaları	257.211	6,02	188.934	8	149.307	5,59
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	289.382	6,77	-	-	219.424	8,22
Toplam	4.272.769	100	2.361.970	100	2.669.072	100

Kaynak: TKBB (2019c)

Tablo 23 incelendiğinde Türk bankacılık sektöründeki toplam aktiflerin %87,21'inin mevduat bankalarına, %6,02'sinin katılım bankalarına ve %6,77'sinin kalkınma ve yatırım bankalarına ait olduğu görülmektedir. Aynı şekilde sektördeki toplam toplanan fonların %92'sinin mevduat bankalarına ve geriye kalan %8'in katılım bankalarına ait olduğu görülmektedir. Kalkınma ve yatırım bankalarının fon toplama yetkisi olmadığı için ilgili alanlar boş bırakılmıştır. Yine kullandırılan fon açısından bakıldığında sektörde kullandırılan toplam fonun %86,19'unun mevduat bankalarına, %5,59'unun katılım bankalarına ve geriye kalan %8,2'sinin ise kalkınma ve yatırım bankalarına ait olduğu görülmektedir.

3.3.2. Aktif Büyüklük Açısından Değerlendirme

Türkiye’de bulunan katılım bankalarının aktiflerinin bankacılık sektörü içindeki durumu Tablo 24’te gösterilmiştir.

Tablo 24: Katılım Bankalarının ve Bankacılık Sektörünün Yıllara Göre Aktif Gelişimi (Milyon TL)

Yıllar	Katılım Bankaları	Büyüme Oranı (%)	Bankacılık Sektörü	Sektördeki Payı (%)
2005	9.945	-	406.915	2,44
2006	13.729	38,05	498.587	2,75
2007	19.435	41,55	580.607	3,35
2008	25.769	32,59	731.640	3,52
2009	33.628	30,50	833.968	4,03
2010	43.339	28,88	1.006.672	4,31
2011	56.076	29,39	1.217.711	4,61
2012	70.279	25,33	1.370.614	5,13
2013	96.086	36,72	1.732.413	5,55
2014	104.319	8,56	1.994.329	5,23
2015	120.253	15,27	2.357.453	5,10
2016	132.874	10,50	2.730.942	4,87
2017	160.136	20,51	3.257.819	4,91
2018	206.931	29,22	3.867.426	5,35

Kaynak: TKBB (2019c)

Tablo 24’te, katılım bankalarının 2005 yılından itibaren bankacılık sektöründeki payının 2014, 2015 ve 2016 yılları haricinde arttığı görülmektedir. 2005 yılında %2,44 olan pay oranı 2018 yılında %5,35’e çıkmıştır. Bu durum bankacılık sektörü içinde katılım bankalarının payının arttığını göstermektedir.

3.3.3. Fonların Gelişimi Açısından Değerlendirme

Türkiye'deki katılım bankalarının toplanan fonlar açısından analizi Tablo 25 incelenerek yapılabilir.

Tablo 25: Katılım Bankalarının ve Bankacılık Sektörünün Yıllara Göre Topladığı Fonların Gelişimi (Milyon TL)

Yıllar	Katılım Bankaları	Büyüme (%)	Bankacılık Sektörü	Sektördeki Payı (%)
2005	8.369	-	261.948	2,44
2006	11.237	38,05	324.069	2,75
2007	14.943	41,55	371.927	3,35
2008	19.210	32,59	472.695	3,52
2009	26.841	30,50	522.415	4,03
2010	33.828	28,88	631.119	4,31
2011	39.869	29,39	707.510	4,61
2012	48.198	25,33	783.888	5,13
2013	61.495	36,72	949.319	5,55
2014	65.405	8,56	1.056.679	5,23
2015	74.362	15,27	1.250.016	5,10
2016	81.505	10,50	1.459.269	4,87
2017	107.311	20,51	1.719.149	4,91
2018	136.613	27,31	2.035.965	6,71

Kaynak: TKBB (2019c)

Tablo 25 incelendiğinde katılım bankalarının topladığı fonların bankacılık sektöründeki payının 2014, 2015 ve 2016 yılları hariç tüm yıllarda arttığı görülmektedir. 2005 yılında katılım bankalarının topladığı fon bakımından tüm sektör içindeki payı %2,44 iken, 2018'de bu oran %6,71'e yükselmiştir.

3.3.4. Kullandırılan Fon Açısından Değerlendirme

Türkiye’deki katılım bankalarının kullandırılan fonlar açısından analizi Tablo 29 incelenerek yapılabilir.

Tablo 26: Katılım Bankalarının ve Bankacılık Sektörünün Yıllara Göre Kullandığı Fonların Gelişimi (Milyon TL)

Yıllar	Katılım Bankaları	Büyüme (%)	Bankacılık Sektörü	Sektördeki Payı (%)
2005	7.407	51,35	160.005	4,63
2006	10.492	41,65	228.141	4,60
2007	15.332	46,13	293.928	5,22
2008	19.733	28,70	384.417	5,13
2009	24.911	26,24	418.684	5,95
2010	32.084	28,79	554.128	5,79
2011	41.103	28,11	708.771	5,80
2012	50.031	21,72	829.597	6,03
2013	67.219	34,35	1.077.495	6,24
2014	69.622	3,58	1.280.126	5,44
2015	79.451	14,11	1.526.847	5,20
2016	84.880	6,84	1.773.745	4,78
2017	106.673	25,74	2.145.479	4,97
2018	133.192	24,86	2.505.943	5,32

Kaynak: TKBB (2019c)

Tablo 26 incelendiğinde katılım bankalarının sektördeki payının 2005 yılından itibaren dalgalı bir ilerleme izlediği söylenebilir. 2005 yılında katılım bankalarının kullandığı fonun tüm sektör içindeki payı %4,63 iken, 2018’de bu oran %5,32’ye yükselmiştir.

3.3.5. Şube ve Personel Sayıları Açısından Değerlendirme

Türkiye’de yıllara göre gelişen bankacılık sektörünün ve katılım bankalarının şube ve personel sayıları aşağıdaki tablo yardımıyla analiz edilebilir.

Tablo 27: Katılım Bankalarının ve Bankacılık Sektörünün Yıllara Göre Şube ve Personel Sayısındaki Gelişimi

Yıllar	Şubeler	Bankacılık Sektörü	Sektör Payı (%)	Personel	Bankacılık Sektörü	Sektör Payı (%)
2005	292	6.568	4,4	5.747	138.724	4,1
2006	356	7.302	4,9	7.112	150.966	4,7
2007	422	8.144	5,2	9.187	168.850	5,4
2008	536	9.304	5,8	11.032	182.665	6,0
2009	569	9.581	5,9	11.802	184.205	6,4
2010	607	10.066	6,0	12.677	191.180	6,6
2011	685	10.517	6,5	13.851	195.271	7,1
2012	828	11.066	7,5	15.356	196.833	7,8
2013	966	11.987	8,6	16.763	203.227	8,2
2014	990	12.213	8,1	16.280	216.523	7,4
2015	1.080	12.274	8,8	16.554	218.000	7,8
2016	959	11.740	8,2	14.492	211.000	7,1
2017	1.032	11.663	8,8	14.874	209.672	7,1
2018	1.125	11.594	9,7	15.654	208.629	7,5

Kaynak: TKBB (2019c) ve Arabacı (2018: 35-38).

Tablo 27 incelendiğinde katılım bankalarının şube sayısının 2005 yılından 2018 yılına kadar yaklaşık dört kat arttığı görülmektedir. Nitekim sektördeki şube payı 2008’de %4,4 iken bu oran 2018’de %9,7’ye çıkmıştır. Personel sayısı bakımından da benzer bir sonuca varılabilir. 2005 yılında personel sayısı bakımından %4,1 paya sahip olan katılım bankaları bu oranı 2018 yılında %7,5’e çıkarmıştır.

3.3.6. Kârlılık Oranları Açısından Değerlendirme

Katılım bankalarının ve bankacılık sektörünün yıllara göre net kâr miktarları ile katılım bankalarının sektörden aldığı pay aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Tablo 28: Katılım Bankalarına ve Bankacılık Sektörüne Ait Net Kâr Bilgileri (Bin TL)

Yıllar	Katılım Bankaları	Tüm Sektör	Payı (%)
2006	391.041	10.980.761	3,56
2007	527.382	14.753.312	3,57
2008	647.490	13.341.105	4,85
2009	705.428	20.128.233	3,50
2010	759.518	22.117.757	3,43
2011	803.589	19.808.524	4,06
2012	915.956	23.485.337	3,90
2013	1.051.633	24.664.975	4,26
2014	143.839	24.610.008	0,58
2015	1.093.754	26.062.155	4,19
2016	1.105.497	37.532.487	2,94
2017	1.583.478	49.122.150	3,22
2018	2.096.592	53.522.587	3,91

Kaynak: TKBB (2019b), TBB (2019b)

Tablo 28 incelendiğinde katılım bankalarının 2006 yılında bankacılık sektöründen aldığı kâr oranı %3,56 iken, bu oran 2019 yılının 2. çeyreğinde %4,99'a yükselmiştir. 2006 yılı ile 2018 yılı birlikte değerlendirildiğinde 12 yıllık süreçte katılım bankalarının kârı 5 katın üzerinde artmıştır. Bu rakamlar katılım bankalarının bankacılık sektörü içerisindeki payının giderek arttığını göstermektedir. Tabloda dikkat edilmesi gereken diğer bir noktada, 2014 yılında katılım bankalarının sektör payının % 0,58'e düşmüş olmasıdır. Bu duruma Bank Asya'nın o dönemdeki zararının sebep olduğu söylenebilir.

3.3.7. Özkaynak Büyüklüğü Açısından Değerlendirme

Özkaynak büyüklüğü açısından katılım bankalarının ve sektörün gelişimini analiz edebilmek aşağıdaki tablo incelenebilir.

Tablo 29: Katılım Bankalarının ve Bankacılık Sektörünün Özkaynak Gelişimi (Milyon TL)

Yıllar	Katılım Bankaları	Büyüme Oranı (%)	Bankacılık Sektörü	Sektördeki Payı (%)
2005	951	6,61	54.687	1,74
2006	1.560	64,04	59.538	2,62
2007	2.364	51,54	75.850	3,12
2008	3.729	57,74	86.425	4,31
2009	4.419	18,52	110.874	3,99
2010	5.457	23,47	134.545	4,06
2011	6.193	13,49	144.650	4,28
2012	7.377	19,11	181.882	4,06
2013	8.852	19,99	193.745	4,57
2014	9.673	9,27	232.007	4,16
2015	10.645	10,00	262.275	4,00
2016	11.494	8,00	300.172	3,82
2017	13.645	18,71	359.091	3,79
2018	16.769	22,89	422.027	3,97

Kaynak: TKBB (2019b)

Tablo 29 incelendiğinde, katılım bankalarının tüm sektör içindeki payı 2009, 2012, 2014, 2015, 2016 ve 2017 yıllarında düşüş göstermiş, diğer yıllar ise artış göstermiştir. Katılım bankalarının 2005 yılında sektör içindeki payı %1,74 iken, bu oran Eylül 2019 itibarıyla %4,36 seviyesine çıkmıştır. Aynı şekilde özkaynaklarının büyüme rakamları ise 14 yıllık süreçte 951 milyondan, 20 milyar 330 milyon seviyesine çıkarak 20 katın üzerinde bir artış göstermiştir. Bu sonuçlar katılım bankalarının bankacılık sektöründe payının arttığını göstermektedir.

3.3.8. Türkiye Ekonomisine Katkıları Açısından Değerlendirilme

Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankalarının ülke ekonomisine katkı sağlayan fonksiyonları bulunmaktadır. Bu fonksiyonlar kısaca şöyle açıklanabilir.

Ekonomik krizlerin olumsuz etkilerini hafifletmesi: Katılım bankaları, Türkiye’de finans sektörünün maruz kaldığı krizlerden en az zararlı çıkmıştır. Bu durum, finans sektöründe gösterilen başarının en büyük kanıtıdır. Katılım bankaları, durgunluk ve kriz dönemlerinde kamu kaynaklarına başvurmadan reel sektöre fon

sağlamaya devam etmiş ve krizlerin üstesinden gelmeyi başarabilmiştir (Lök 2018:146).

Atıl fonların ekonomiye kazandırılması: Katılım bankaları, dini hassasiyetlerden sebebiyle sistem dışında kalmış kaynakların ekonomiye kazandırılmasında büyük rol oynamaktadırlar. Sistem dışı kalan bu atıl fonların yatırıma dönüştürülmesi ülke ekonomisinin büyümesini doğrudan etkilemektedir. Katılım bankaları, topladığı atıl fonları sanayi ve ticaret kesimine doğrudan kredi vermek yerine, kendine has fon kullandırma yöntemleriyle değerlendirmektedir. Bu yüzden kullandırılan fonların spekülâtif alanlara kayma ve geri ödenmeme riski ortadan kalkmaktadır (Aras, Öztürk 2011:172).

Yabancı kaynak transferi sağlanması: Türkiye’de katılım bankalarının faaliyetlere başlamasıyla birlikte özellikle dış ülkelerden Türkiye’ye sermaye transferinde artışlar yaşanmıştır. Türkiye’de kâr payı oranları diğer ülkelere nazaran yüksek olduğu için dış ülkelerdeki sermayenin katılım bankaları aracılığıyla Türkiye’ye yönelmesi ülke ekonomisine önemli katkı sağlamaktadır (Erdoğan 2011:84).

Ekonominin kayıt altına alınması: Katılım bankalarının müşterilerine kullandığı fonlarda kesinlikle bir yatırım, mal ya da hizmetin satın alınması veya kiraya verilmesi kuralı bulunmaktadır. Zaten yasa gereği bu kurumlar, alım-satım konu olan mal ya da hizmete ait faturanın bir örneğini müşteri dosyasında bulundurmaları mecburiyetindedir. Bu kapsamda katılım bankalarınca finansman sağlanan faaliyetlerin muhasebe defterlerine geçirilmesi gerekmektedir. Bu yönüyle bu kurumlar, özellikle kayıt dışı ekonomi ile mücadelede ve yapmış olduğu işlemleri kayıtlara geçirme konusunda ekonomiye büyük katkı sağlamaktadırlar (Lök 2018:146).

İstihdamın artırılması: Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankalarının finans sektöründeki payının artmasıyla birlikte şube ve personel sayısında da artışlar yaşanmaktadır. Bu anlamda katılım bankaları, bünyesinde binlerce personel çalıştırmakta ve istihdama büyük katkı sağlamaktadır.

Rekabetin geliştirilmesi: Geleneksel bankalara alternatif olarak kurulan katılım bankaları, rekabetin geliştirilmesi konusunda da ülke ekonomisine büyük katkı sağlamaktadır. Bu anlamda fon talep eden kişi veya kuruluşlar, geleneksel bankaların

faiz oranlarını ve katılım bankalarının kâr payı oranlarını karşılaştırarak ikisi arasında tercih yapmaktadır. Bu durum fon tedarik eden kurumların müşteri kazanmak amacıyla faiz ve kâr payı oranlarını düşürmesine, yatırımların artmasına ve sonuç olarak da ülke ekonomisinin kazanmasına neden olmaktadır.

3.4. Katılım Bankacılığı Alanında Yaşanan Tartışmalar İle İlgili Bir Literatür Taraması

Katılım bankacılığı alanında yapılan tartışmalarla ilgili bir literatür taraması yapıldığında konunun çeşitli çalışmalarda ele alındığı görülmektedir. Zira bu alanda yaşanan tartışmalara açıklık getirilmesi, sektörün büyüüp gelişmesine ve insanların katılım bankalarına karşı bakış açısını değiştirmesine katkıda bulunacaktır. Çünkü birçok insan katılım bankalarının diğer geleneksel bankalardan farklı bir yanının olmadığını düşünmekte ve bu nedenle sistemden uzak kalmaktadır. Dolayısıyla bu tartışmalara bir açıklık getirilip şeffaf bir şekilde topluma anlatılması sistemin ve ülke ekonomisinin büyümesine büyük katkı sağlayacaktır.

Akten Çürük (2013), yapmış olduğu çalışmada düzenleyici ve denetleyici otoriteler, müşteriler, katılım bankaları ve akademik çevreler ile bir takım görüşmeler yapmış ve bu görüşmeler sonucunda sektörün gelişimini etkileyen sorunların en önemlilerinin sistemin geleneksel bankacılık yapısına benzerliği, otoritenin sektöre bakışı, sermaye kısıtı, şube ve personel sayılarının yetersizliği ve enstrüman yetersizliği olduğunu tespit etmiştir. Çalışmanın sonucunda katılım bankalarının işleyişini düzenleyen bağımsız bir kanun hazırlanması, danışma kurulları ve mali işler yüksek şurasının kurulması, üniversitelerde sektör ile ilgili eğitimler verilmesi gibi bir dizi önerilerde bulunulmuştur.

Terzi (2013), katılım bankacılığı sisteminin faizsiz olarak işleyip işlemediğine ilişkin tartışmalardan yola çıkarak yapmış olduğu çalışmada, katılım bankalarına yönelik eleştirileri ve bu eleştirilere katılım bankalarının verdiği yanıtları detaylı bir şekilde ele almıştır. Çalışmanın sonucunda katılım bankaları tarafından yapılan uygulamaların geleneksel bankalar tarafından yapılan uygulamalardan çok farklı olmadığı tespit edilmiştir.

Avcı ve Aktaş (2015), yapmış oldukları çalışmada Türkiye’de katılım bankalarının müşterilerine dağıttığı kâr payları ile geleneksel bankaların vadeli mevduata verdiği faiz oranlarının birbirine yakın olmalarının nedenlerini araştırmıştır. Araştırmanın sonucunda katılım bankaları yaklaşık %70-75 oranında murabaha yöntemiyle fon kullandığı ve kullanılan bu fonların kâr payı oranları mevduat faizine yakın olarak belirlendiği için, katılım bankalarının dağıttığı kâr paylarıyla mevduat bankalarının faizleri birbirlerine yakın olduğunu tespit etmişlerdir.

Çelik (2016), katılım bankalarının denetimiyle ilgili eksiklikleri ele aldığı çalışmada bu bankalarda İslami açıdan kredi kullandırılmayacak faaliyetlerin belirlenmemesi ve bu bankaların ülke bazında bir temsilciliğinin bulunmaması gibi eksikliklerin olduğunu belirtmiştir. Sonuç olarak kesin olarak belirlenmiş kuralları olmayan bir sistem içerisinde hem çalışanların hem de müşterilerin katılım bankalarınca tam olarak faizsiz işlem yapıldığına ilişkin şüphelerinin bulunduğunu belirtmiştir.

Dinç (2016), yapmış olduğu çalışmada katılım fonunun hukuki niteliği, katılım fonu kabulü, çekilmesi, rehni ve hapsi, iradi tasfiye ve fona devri gibi konularda tartışılmalı alanları ele almıştır. Çalışmanın sonucunda tartışmaların son bulması için katılım fonlarıyla ilgili (özel cari hesaplar ve katılma hesapları) içtihatların oluşturulması gerektiği, vadelerine göre katılım fonlarına ilişkin düzenlemelerin getirdiği dezavantajların ortadan kaldırılması gerektiği ve katılım fonlarına ilişkin düzenlemelerin mevduat fonlarına ilişkin düzenlemelerden ayrıştırılması gerektiği vurgulanmıştır.

Duramaz (2016), yapmış olduğu çalışmada Türkiye’de katılım bankacılığı sektörünün istenilen seviyeye ulaşamamasında farklı nedenlerin bulunduğunu belirterek bu alanda yaşanan sorun ve tartışmalara değinmiştir. Bu anlamda sistemin faizli bankacılık sistemine benzemesi ve işleyişinin topluma tam olarak anlatılamaması, bu alanda şube ve uzmanlaşmış personel sayısının eksikliği, katılım bankalarının geleneksel bankalar karşısındaki rekabetinin zayıflığı ve İslami denetim uygulamalarının olmaması gibi durumlar sistemin istenilen seviyede gelişmemesinin nedenleri arasında gösterilmiştir. Çalışmanın sonucunda bu sorun ve tartışmaları en aza indirmek adına katılım bankaları ve geleneksel bankalar arasındaki işleyiş farkının

topluma anlatılması ve katılım bankalarının şube ve nitelikli personel sayısını artırması gerektiği gibi bir takım önerilerde bulunulmuştur.

Atar (2017), yapmış olduğu çalışmada katılım bankacılığı sisteminin en çok tartışılan yönünün katılım bankaları tarafından çoğunlukla kullanılan murabaha yöntemi olduğunu belirtmektedir. Kamûs-ı Türkî’de murabaha faizli işlem, murabahacı ise faiz yiyen, halkı soyan insafsız sarraf şeklinde tanımlanmaktadır. Çalışmanın sonucunda murabahanın 1930’lu yıllarda taşıdığı anlam ile günümüzde taşıdığı anlam arasında farklılıkların olduğu belirtilerek, murabahanın günümüzdeki uygulamalarında alım-satım işleminin sadece şekli olarak yapılmadığı ayrıca gerçek bir ticari alım-satım işlemi gerçekleştirildiği için bu kavramın geçmişte kullanılan anlamından tamamen farklı olduğu vurgulanmıştır.

Kelleroğlu (2017), yapmış olduğu çalışmada Türkiye’de katılım bankacılığı sektörünün yeterince büyümemesinin, katılım bankacılığının tanıtımının yeterince yapılamamasından ve geleneksel bankaların uyguladığı faiz oranları ile katılım bankalarının dağıttığı kâr payı oranlarının birbirine yakın olmasından kaynaklandığını vurgulamıştır. Çalışmanın sonucunda, geleneksel bankaların ve katılım bankalarının aynı koşullar altında ve aynı piyasa ortamında rekabet etmelerinden kaynaklanan bu durumun halka doğru ve açık bir şekilde izah edilmesinin tartışmanın ortadan kaldırılmasında büyük rol oynayacağı belirtilmiştir.

Yıldız (2017), katılım bankacılığı alanındaki sorunların incelenmesi ile ilgili yapmış olduğu çalışmada sektör temsilcileri ile düşünce alışverişinde bulunarak sorunların saptanmasını sağlamıştır. Çalışmada kâr paylarının faiz oranlarına yakın olması, katılım bankalarının hizmet ürünlerinin sınırlı sayıda olması, tanıtım ve reklam faaliyetlerindeki sorunlar, kâr payı ile faizin aynı olduğu görüşü ve katılım bankalarının sadece kâr dağıtması gibi konuların önemli sorunlardan bazıları olduğu ifade edilmiştir. Çalışmanın sonucunda bu sorunların çözümüne yönelik bazı önerilerde bulunulmuştur.

Arslan (2018), yapmış olduğu çalışmada bazı eksiklik ve tartışmalardan dolayı Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankalarının istenilen pazar payına ulaşamadığını belirtmiştir. Çalışmada, bir fetva kurulunun olmaması, katılım bankacılığının topluma yeterince tanıtılmaması, bu alanda yasal düzenlemelerin eksik olması, katılım

bankalarının müşterilerine sundukları ürün ve hizmet yelpazesinin dar olması ve bu bankaların ülke genelinde yeterli şube ağının bulunmaması gibi nedenlerin Türkiye’de katılım bankalarının istenilen pazar payına ulaşamamasındaki en önemli etkenler olduğu vurgulanmıştır. Çalışmanın sonucunda katılım bankalarının şube ağlarını genişletmeleri gerektiği ve bu alanda bir fetva kurulunun kurulması gerektiği gibi bir takım önerilerde bulunulmuştur.

Bozkurt (2018), yapmış olduğu çalışmada katılım bankacılığı alanında yaşanan sorunlara değinerek bu sorunları yapısal problemler, teoride meydana çıkan sorunlar ve pratikte meydana çıkan sorunlar şeklinde üç ana başlıkta ele almış ve bu alanda yaşanan sorunların en aza indirilmesi adına önerilerde bulunmuştur.

3.5. Türkiye’de Katılım Bankacılığı Alanında Yaşanan Tartışmalar

Türkiye’de dini hassasiyetler ve ekonomik gerekçelerle geleneksel bankalara alternatif olarak kurulan katılım bankaları yapmış olduğu faaliyetler ve sistemin tam olarak oturmaması gibi nedenlerle bir takım eleştirilere maruz kalmaktadır. Bu eleştirilerin ortaya çıkmasındaki esas neden konuya dini açıdan bakan kesimlerin katılım bankalarının yapmış olduğu bazı faaliyetlerin İslam dinine uygun olmadığı ve bu bankaların geleneksel bankalardan bir farkının olmadığı yönündedir. Konuya ekonomik olarak bakan bazı kesimler ise ekonomide kullanılmayan atıl fonları ekonomiye kazandırmak adına katılım bankalarını ve yapmış olduğu faaliyetleri bir zorunluluk olarak görmektedir. Bu iki kesimin konuyla ilgili farklı bakış açıları bu alanda bir takım tartışmaların yaşanmasına neden olmaktadır. Aşağıda alt başlıklar halinde bu alanda yaşanan tartışmalara değinilecektir.

3.5.1. Kâr Payı Oranları ile Faiz Oranlarının Birbirlerine Yakın Ya da Eşit Olması Tartışması

Kredi arz eden taraf ile kredi talep eden tarafın bir araya geldiği kredi ve finans piyasasında, kredi talep eden taraf kredi maliyetini minimize etme çabasıdadır. Bu düşüncede olan kredi talepçisi en düşük faiz veya kâr oranını sunan finans kurumundan kredi veya finansman kullanmayı tercih eder. Geleneksel ve faizsiz finans kurumları da buna benzer bir şekilde daha fazla müşteriye daha fazla kredi veya finansman kullandırmayı amaçlamaktadırlar. Finans kurumları bunu sağlamak amacıyla vade,

maliyet ve buna benzer faktörleri dikkate alarak kredi faiz veya kâr oranlarını düşürme çabasındadırlar. Geleneksel bankalar faiz oranlarının belirlerken para talebi, para arzı, yatırımlar, vergi oranları, tasarruf miktarı ve kamu harcamaları gibi faktörleri dikkate alır. Aynı şekilde katılım bankaları da belirli seviyede kâr edebilmek amacıyla kâr oranlarını belirlerken geleneksel bankalar gibi bahsi geçen faktörleri dikkate almak zorundadır (Kolukısa 2018: 51). Bu sebepten dolayıdır ki katılım bankalarının fon kullandırırken ve kâr payı dağıtırken belirlemiş oldukları oranlar zaman zaman geleneksel bankaların belirlemiş olduğu faiz oranlarıyla yakınlık gösterebilmektedir.

Yukarıda da bahsedildiği gibi katılım bankalarının müşterilerine dağıtmış olduğu kâr payı ödemelerindeki oran ile geleneksel bankaların müşterilerine vermiş olduğu faiz ödemelerindeki oranın zaman zaman birbirine eşit ya da yakın olması toplumda katılım bankalarının diğer banklardan farklı olmadığı tartışmasını gündeme getirirse bile bu iki sistem arasında birbirinden farklıdır. Katılım bankaları ve geleneksel bankalar bankacılık piyasasında birbirinin rakibidir ve bu sebeptendir ki katılım bankası, peşin aldığı bir malı vadeli olarak müşteriye satarken bu malın üzerine koyacağı kâr oranını piyasadan uzak bir şekilde belirleyemez. Kısacası katılım bankaları piyasada tercih edilebilir durumda kalması için kâr oranlarını belirlerken o günün faiz oranlarını ve benzeri unsurları dikkate almak zorundadırlar (Türkiye Finans, 2019b).

Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankalarının kullandırmış oldukları fonların yaklaşık %70-80’ini murabaha yöntemi ile ilgilidir. Murabaha yöntemi ile kullanılan bu fonlara katılım bankalarının talep edeceği kâr oranları geleneksel bankaların faiz oranlarından düşük veya fazla olması durumunda katılım bankalarının rekabet edebilirliği ve devamlılığı olumsuz etkilenmektedir. Çünkü kâr payı oranları ve faiz oranları piyasadaki arz ve talebe göre belirlenir ve bu farkın açılması özellikle katılım bankalarının aleyhine sonuçlara sebep olabilir (Avcı, Aktaş 2015: 47).

Geleneksel bankaların belirlediği faiz oranı, katılım bankalarının belirlediği kâr payı oranından düşük ise kredi için bankaya başvuran müşteriler katılım bankası yerine geleneksel bankaları tercih edebilmekte ve bu durum da katılım bankalarının fonları atıl kalabilmektedir. Aynı şekilde mevduat sahiplerine verilen faiz oranlarının kâr payı oranlarından yüksek olması durumunda da katılım bankası, mevduat sahiplerine faiz

oranlarından daha düşük kâr payı vereceğinden mevduat kaçırları olabilmekte ve sonuç olarak bu durumda katılım bankalarının zarar etmesine sebep olmaktadır. Bu iki durum dikkate alındığında, katılım bankalarının belirlediği oranların neden faiz oranlarına yakın olduğu daha iyi anlaşılabilir (Küçükkoçaoğlu 2005: 24-25).

Malezya’da yapılan bir çalışmada ülkede 2006-2010 yılları arasındaki veriler kullanılarak geleneksel bankalar ile katılım bankalarının kârlılık ve risk oranları karşılaştırılmış ve bu araştırma sonucunda katılım bankalarının riskliliğinin geleneksel bankaların riskliliğinden daha az ve kârlılığının daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Yine aynı sonuca ulaşan birçok çalışmada katılım bankalarının kâr payı dağıtımında faiz oranlarının çok üzerine çıkmamaya gayret ettiğini göstermektedir (Terzi 2013: 55-76).

3.5.2. Katılım Bankalarının Sürekli Kâr Dağıtım, Hiç Zarar Dağıtmaması Tartışması

Katılım bankaları, kârlarının büyük bir bölümünü murabaha yönteminden yani mal alım satımı şeklinde gerçekleştirdiği fon kullandırma yönteminden elde ederler. Örneğin banka 100 TL’ye peşin bir mal aldıysa bunu vadeli olarak 115 TL’ye satar ve bu işlemde 15 TL kâr elde eder. Banka bu 100 TL’ye aldığı malı hiçbir zaman 90 TL’ye satmamaktadır. Bu nedenle bankanın bu şekilde yaptığı işlemlerden zarar etmesi söz konusu değildir. Bankanın zararı, yalnızca kullandığı fonun taksitlerini tahsil edememesi durumunda ortaya çıkabilir. Tahsil edilememesi oranı, toplam finansman hacminin en çok % 2-3’ünü geçmediği için katılım bankaları sonuçta müşterilerine zarar dağıtmamaktadır (Albaraka, 2019b).

Bankanın sürekli kâr dağıtımındaki önemli bir husus da şudur; katılım bankası, fon kullandırmanın öncesinde ve sonrasında müşteriyle ilgili gerekli analizleri yaparak ve müşteriden gerekli teminatları alarak zarar etme riskini en aza indirmektedir. Eğer tüm bu önlemlere rağmen banka müşteriden alacaklarını tahsil edemezse ya da eksik tahsil ederse banka o işlemde zarar edebilmektedir. Ortaya çıkan bu zarar toplam kârı bir miktar aşağıya çekse de banka sonuç itibarıyla kâr etmiştir. Örneğin bankanın zarar etmeden önce tüm işlemleri sonucu toplam kârı %10 ise zarar sonrası kârı %9,5’a düşebilir. Sonuç olarak banka bu durumda kârdan zarar eder ve tasarruf sahiplerine sürekli kâr payı dağıtır (TKBB, 2019a).

3.5.3. Katılım Bankacılığı Sistemine Farklı Açılardan Bakılması İle İlgili Tartışmalar

İslam dünyanın iktisat konusundaki temel problemlerinden belki de en önemlisi bilgi temelli altyapı sorunudur. Çoğunlukla geleneksel fıkıh bilenler iktisat bilmemekte, iktisat bilenler ise fıkıh bilmemektedir. Bu durum hem dini hem de ekonomik boyutu olan katılım bankacılığı sisteminde derin tartışmaların yaşanmasına neden olmaktadır. Katılım bankacılığı faaliyetlerine geleneksel fıkıh bakış açısıyla bakan kesim, yapılan bazı finansal işlemlere dini içerikli “haram” ifadeleri ile karşılık verirken, iktisat bilimine vakıf olan kesim neredeyse yapılan tüm finansal işlemlere “ihtiyaç” ve “zorunluluk” diyerek uygun olduğu yönünde cevap verebilmektedir. Nitekim katılım bankacılığı sisteminde yer alan tekâfül sigorta sistemi tartışmalarının üzerinden neredeyse 50 yıl geçmesine rağmen, hem Körfez ülkeleri hem de bu işte iddialı olan Malezya kendi kendine yeterliliğe ulaşırken, Türkiye değişik sebeplerle bu alternatif arayışlar karşısında kayda değer bir gelişim gösterememiştir (ASBÜ 2017:21-22).

Hangi bakış açısıyla bakılırsa bakılsın katılım bankacılığı faaliyetleri İslami prensiplere uygun olmalı ve sorunlu alanlara çözüm üretilerek faaliyetlerine devam etmesi gerekmektedir. Çünkü uygulamada geleneksel bankaların faizli uygulamalarına en ufak bir benzeyiş katılım bankalarının toplumda kabul edilebilirlik derecesini belirsizleştirecektir. Özellikle kuruluşunda faizsiz bankacılık uygulamalarının yapılacağı, ortaklık yapısının esas alındığı ve bunlar aracılığıyla mülkiyetin tabana yayılmasına hizmet edeceği felsefesinin zamanla “maksimum kâr” ve “amaç uğruna bütün yollara başvurulabilir” olarak reform edilmesi katılım bankalarını temel amaçlarından saptırabilecektir (Çelik 2015: 89-90).

Son yıllarda Türkiye’de olduğu gibi birçok ülkede yastık altı birikimi ya da atıl sermayeyi ekonomiye kazandırmak amacıyla özel sektör yanında devlet desteğiyle de alternatif finans kurumları oluşturulmaya başlanmıştır. Fakat bu konuda yeterli bilgi temelli altyapıya sahip olunmaması, dini açıdan var olan meşruiyet tartışmalarını tekrar açığa çıkarmaktadır. Bu konudaki tartışmaları en aza indirmek adına bir yandan İslami düşüncelere dayalı yeni sistem teorileri oluşturma çalışmaları yapmak istenirken, bir yandan da bu konuda hem akademisyen yetiştirmek hem de bu finansal

sistemlere danışman ve uzman yetiştirmek ön plana çıkmaktadır. Türkiye’de katılım bankacılığının gelişmesi ancak işin hem dini boyutunu hem de iktisadi boyutunu ele alan disiplinler arası bilimsel çalışmaların yapılması ve bu alanda nitelikli insan kaynağının geliştirilmesi ile mümkündür (ASBÜ 2017: 21-22).

3.5.4. Geleneksel Bankacılık Yapısına Benzerlik Tartışmaları

Finansman yöntemleri, felsefesi ve işleyişi bakımından diğer bankalardan ayrı bir statüde bulunması gereken katılım bankalarının kanunda geleneksel bankalara benzer biçimde tanımlanması ve işleyişinin, geleneksel bankaların işleyişine benzer terimlerle ifade edilmesi gibi nedenlerle bu bankalar tartışmaların odağında olmaktadır. Ayrıca mevduat bankalarında sıkça kullanılan kredi kartlarının katılım bankalarında da kullanılması ve katılım bankaları tarafından kullanılan murabaha yönteminin geleneksel emtia, konut ve taşıt kredilerine işleyiş açısından benzerliği de bu algıyı güçlendirmektedir (Akten Çürük 2013: 152-153).

Kanunda, katılım bankacılığına ilişkin düzenlemeler ile geleneksel bankacılığa ilişkin düzenlemeler birbirinden ayrıştırılmamaktadır. Bu durum katılım bankacılığı uygulamalarının İslam fihhına uygunluğunu tartışmalı hale getirmektedir. Hâlbuki katılım bankacılığı modeli İslami prensiplere uygun olarak faaliyetlerde bulunmak amacı ile ortaya çıkmıştır. Bu nedenle mevcut hukuk sistemi yaşanan tartışmaları katılım fonunu mevduat fonundan ve özel cari hesabı katılma hesabından ayırmadan sağlıklı şekilde sonlandıramaz. Katılım bankacılığında özel cari hesaplardaki hukuki mevzuatın geleneksel bankalardaki vadesiz mevduat hesaplarına daha uyumlu olduğu kolaylıkla tespit edilebilir. Fakat katılma hesaplarının vadeli mevduat hesaplarından ayrıştırılması, yaşanan tartışmaları sonlandırmak adına büyük öneme sahiptir (Dinç 2016: 346).

5411 sayılı Kanun ile birlikte katılım bankaları Türk bankacılık sektörü içinde buldukları statü karmaşıklığından kurtulmuş ve banka alt türü olarak kabul edilmiştir. Ayrıca yapılan düzenlemelerle bu bankalarının piyasadaki diğer bankalarla rekabet edebilmesi için hukuki altyapılarına da önemli ölçüde katkı sağlanmıştır. Nitekim Türkiye’de katılım bankacılığı faaliyetleri bu düzenlemelerle ciddi bir büyüme ve gelişim göstermiş, statüleriyle ilgili pek çok tartışma da sona ermiştir. Fakat katılım bankacılığında “Kredi İşlemlerine İlişkin Yönetmelik ile Katılım

Fonunun Kabulüne, Çekilmesine ve Zamanaşımına Uğrayan Katılım Fonu, Emanet ve Alacaklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik”in mevduat bankalarından ayrılamaması, geleneksel finans mevzuatı ile faizsiz finans mevzuatının mümkün olduğunca birbirinden ayrıştırılamaması, faizsiz finans alanında Türkiye standartlarının belirlenememesi ve faizsiz finans sistemine ilişkin kuramsal yönetim ilkeleri geliştirilememesi gibi bugüne kadar hep göz ardı edilen teorik altyapı sorunları nedeniyle bu alanda hâlâ birtakım tartışmalar yaşanmaya devam etmektedir (Halaçoğlu 2014: 8-9).

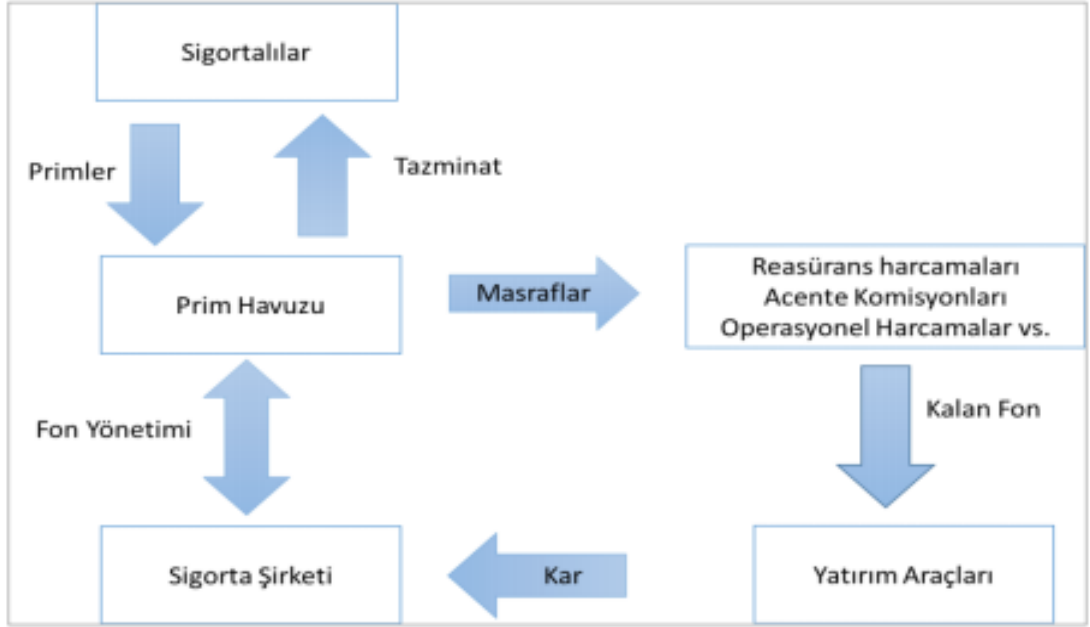
3.5.5. Katılım Bankacılığı Sistemi İçinde Katılım Sigortacılığına Olan İhtiyaç

İnsanlar varoluşlarından itibaren birtakım risklere maruz kalmışlardır. Maruz kalınan bu riskler, riski önleme veya riskin etkisini minimuma indirmeye yönelik önlemlerin alınmasını kaçınılmaz kılmıştır. Alınan bu önlemlerden birisi de sigorta olarak ifade edilmektedir. Modern anlamdaki sigortacılığın 14. ve 15. yüzyıllarda denizcilik (nakliyat) sigortalarıyla başladığı ve 17. yüzyıldan itibaren kara sigortalarıyla yaygınlık kazandığı kabul edilmektedir. Zaman içerisinde şekillenen risk koşullarına göre ortaya çıkan gereksinimleri karşılamak amacıyla birçok sigorta türü oluşmuştur (Aksoy 2018: 4).

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu’nda sigorta, “sigortacının bir prim karşılığında, kişinin para ile ölçülebilir bir menfaatini zarara uğratan tehlikenin, rizikonun meydana gelmesi hâlinde bunu tazmin etmeyi ya da bir veya birkaç kişinin hayat süreleri sebebiyle ya da hayatlarında gerçekleşen bazı olaylar dolayısıyla bir para ödemeyi veya diğer edimlerde bulunmayı yükümlendiği sözleşme” şeklinde tanımlanmıştır.

Sigortacılık, kişilerin veya kurumların can ve mal gibi sahip oldukları değerleri olası tehlikelere karşı teminat altına almak amacıyla kullandıkları güvence sistemidir. Sigorta sistemine dâhil olan herkes, birbirinin zararını öder. Böylece kimse tek seferde büyük meblağlar ödemek zorunda kalmaz (Sigortam Net, 2019). sigortası, trafik sigortası, özel sağlık sigortası, bireysel emeklilik sistemi, konut sigortası, zorunlu deprem sigortası, hayat sigortası ve seyahat sigortası başlıca sigorta çeşitlerindedir. Sigortacılık sistemi dünyada çok yaygın bir biçimde kullanılmaktadır.

Katılım sigortası dışındaki sigorta türlerini ifade etmek için “konvansiyonel sigorta” kavramı kullanılmaktadır. Konvansiyonel sigortacılık sisteminin işleyiş şeması aşağıda şekil yardımıyla gösterilmiştir. Konvansiyonel sigortacılık sisteminde sigortacılar, prim bedeli karşılığında sigorta ürünlerini (poliçe) satmaktadırlar. Sigortalılardan toplanan bu primlerin sahipliği sigorta şirketine aittir. Bu primlerden hasar durumunda ödenen tazminatlar ve gerekli masraflar (hasar tazminat karşılıkları, rezerv ayırma, reasürans harcamaları, operasyonel harcamalar vs.) düşüldükten sonra kalan kısım yatırıma yönlendirilmektedir. Bu yatırımdan gelen kârların tamamı sigorta şirketine aittir. Toplanan bu fonların yönetimi sigorta şirkince yapılmaktadır. Toplanan primlerden bir açık oluşması durumunda ise sigorta şirketi bu açığı kendi sermayesinden karşılamaktadır (Aslan 2015:95).

Şekil 7: Konvansiyonel Sigorta Sisteminin Çalışma Şeması

Kaynak: Aslan (2015: 96).

Konvansiyonel sigorta sisteminin toplumun tüm kesimlerince anlaşılıp kabullenilmesi ve kullanılması zaman içinde bazı ikilemlere yol açmıştır. Bu ikilemler arasında sistemin İslami açıdan meşru olup olmadığına dair bazı tartışmalar toplumun bazı kesimlerinin sistemden uzak kalmasına neden olmuştur (Üstün 2014: 3-4).

Sigorta konusu, İslam dininde ayetlerde ve hadislerde düzenlenmediğinden sigortanın İslam dinine uygunluğu konusunda İslam bilginleri tarafından ortaya farklı

görüşler atılmaktadır. Bu görüşler arasında sigortanın hiçbir çeşidinin caiz olmadığı, trafik sigortası gibi zorunlu sigortaların caiz bunun dışında kalanların ise caiz olmadığı ve dine ve ahlaka aykırı olmadığı müddetçe bütün sigortaların caiz olabileceği görüşleri genel kabul gören görüşler arasındadır (Paçacı 2017: 317-319).

Her ne kadar bu alanda farklı görüşler olsa da Türkiye’de birçok İslam bilgini tarafından kabul edilen ortak görüş, trafik sigortası gibi zorunlu sigorta türlerinin zaruret nedeniyle dine uygun olduğu yönündedir. Zorunlu sigortaların dışında kalan sigorta türleri ise yine farklı açılardan ele alınmakta ve farklı şekillerde yorumlanmaktadır. Bu alanda yaşanan tartışmaları en aza indirmek adına ve dini hassasiyetleri gereği konvansiyonel sigortacılık sisteminden uzak duran kesimin taleplerinin karşılanması adına bu sisteme alternatif bir sistemin oluşturulması gereklilik arz etmiştir. Çünkü Türkiye’de her ne kadar konvansiyonel sigortacılık faaliyetlerinin dine uygun olduğunu kabul edenler olsa da aynı şekilde bu sistemin belirsizlik ve faiz içermesi gibi nedenlerle İslam hukuku açısından uygun olmayacağı görüşü de genel kabul gören görüşler arasındadır. Zaten katılım sigortacılığı gibi katılım bankacılığının da ortaya çıkmasındaki esas neden geleneksel bankacılık faaliyetlerinin İslam dinine uygun olmadığı yönündeki görüşler olup buna alternatif bir bankacılık modelinin hayata geçirilmesi gereğidir.

Çağımızın geldiği nokta itibariyle, günlük hayatımızın hemen hemen her alanında kendisini gösteren sigortacılık sisteminin helâl/haram kaygısıyla ve İslami bakış açısıyla tekrardan gözden geçirilmesinde kuşkusuz fayda vardır. Bununla beraber hem dini hem de iktisadi boyutu olan ve konvansiyonel sigortacılığa alternatif olarak geliştirilen ve dünyada birçok ülkede uygulanan tekâfül sigortacılığının Türkiye’de göreceği kabul ve bunun ekonomik sonuçları göz ardı edilemeyecek büyüklüktedir (Üstün 2014: 7). Bu anlamda dünyada uzun yıllardan beri kullanılan tekâfül sisteminin, Türkiye’de katılım bankacılığı sistemini tamamlayıcı bir model olarak faaliyet göstermesi gerektiği vurgulanabilir.

Türkiye’de “katılım sigortacılığı” adıyla anılan “tekâfül” sözlükte dayanışma, bir arada hareket etme anlamına gelir ve yardımlaşma yöntemiyle yapılan karşılıklı sigorta şeklinde tanımlanır. Sigortacılık terminolojisinde ise bu kavram “İslami Sigorta” olarak tanımlanmaktadır (Üstün 2014: 7). Katılım sigortacılığı, aynı riske

maruz kalan bireylerin bir araya gelmeleri suretiyle ve ödeyecekleri primler ile riski ortaklaşa üstlendikleri ve riski gerçekleştirenin uğramış olduğu zararı bir arada telafi etme esasına dayanan sigorta şeklidir (Aksoy 2018:5). Bu kavram Türkiye’de 20 Aralık 2017 tarihinde 30186 sayılı Resmi Kararla yürürlüğe giren “Katılım Sigortacılığı Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik” in “Tanımlar” başlıklı 3. maddesinin (f) bendinde “katılımcıların kendileri ile diğer katılımcıların tazminat ve/veya birikim ödemelerine ilişkin taleplerinin karşılanmasını teminen oluşturulan risk fonuna katkıda buldukları, söz konusu fonun sigortacılık faaliyeti yapmasına izin verilmiş bir sigorta şirketi tarafından katılım finans ilkelerine uygun olarak yönetildiği ve ortak risk paylaşımı ile dayanışma esaslarına dayanan sigorta türünü ifade eder.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Katılım sigortası kapsamında katılımcılar bir araya gelerek belirli bir miktar fonun toplanması sağlanmakta, toplanan bu fonlar yardımlaşma sandığı ya da risk fonu olarak adlandırılan prim havuzunda biriktirilmekte ve katılımcılar arasından herhangi biri zarara uğradığı zaman bu havuz üzerinden katılımcının zararı karşılanmaktadır (www.neova.com.tr). Katılım sigortacılığının temelinde ortak garanti, kâr/zarar ortaklığı ve bağış (teberru) gibi bazı prensipler yer almaktadır. Bu sistemde katılımcılardan birtakım ödemeler ve yasal yükümlülükler için fon toplanmakta ve katılımcıların primlerinden oluşan bu fon ile sermayedarlardan tahsil edilen fon, katılım sigortacısı tarafından İslami kurallara uygun yatırımlarda değerlendirilmektedir. Bir çeşit mudarebe sözleşmesi kapsamında, söz konusu fonlardan elde edilen kâr veya zarar katılımcılar ile şirket arasında yapılan sözleşmeye göre önceden belirlenen oranlar dikkate alınarak pay edilmektedir (Demirci 2019: 29).

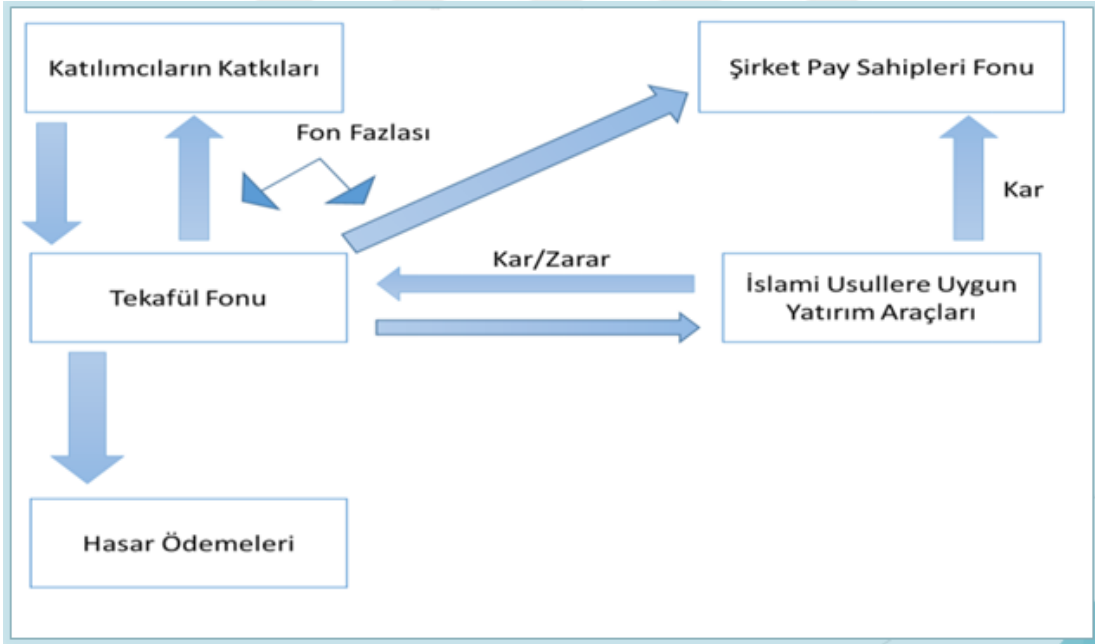
Katılım sigortacılığı ile geleneksel sigortacılık arasındaki temel fark katılım sigortacılığının İslami prensiplere uygun şekilde risk paylaşımı yapması ve katılım bankacılığı yatırım esasları ile fonların yönetilmesine önem vermesidir. Bu farkın dışında karşılıklı sorumluluk, üyeler arası dayanışma, karşılıklı koruma gibi temel ilkeler katılım sigortacılığını geleneksel sigortacılıktan ayıran temel faktörler arasındadır (Üstün 2014: 7).

3.5.5.1. Katılım Sigortacılığı Modelleri

Katılım sigortası şirketlerinin yapmış olduğu faaliyetler mudarebe, vekâlet ve karma olarak üç farklı model üzerinde değerlendirilmektedir. Bu modeller aşağıdaki başlıklarda açıklanmıştır.

3.5.5.1.1. Mudarebe (Kâr Paylaşımı) Modeli

Katılım sigortacılığı modellerinden mudarebe modeli aşağıdaki şekilde gösterilmiştir. Bu modelde taraflar arasında mudarebe sözleşmesi yapılır. Bu sözleşmeye göre katılımcılardan teberru (sigorta primi) adı altında toplanan fonlar ortak fona aktarılır. Toplanan bu fondan gerekli masraflar çıkarıldıktan sonra kalan kısım faizsiz yatırım araçlarına yönlendirilir. Yatırım araçlarından elde edilen kâr veya zarar ise katılımcılar ve şirket arasında oranı önceden belirlenen rakamlara göre dağıtılır. Mudarebe modelinin uygulanmasına en çok Malezya’da rastlanmaktadır (Doğa Sigorta, 2019).

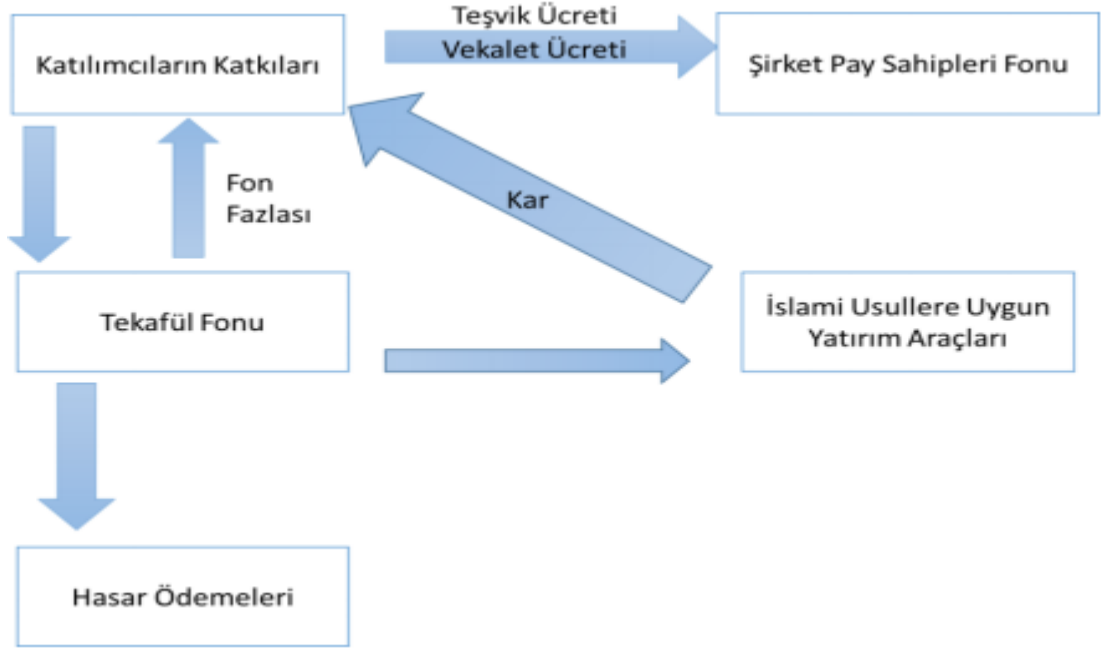

Şekil 8 : Mudarebe Tekafül Yapısının İşleyişi

Kaynak: Aslan (2015: 104).

3.5.5.1.2. Vekâlet (Wakalah) Modeli

Ücretli İslami sözleşme olarak tanımlanan bu modelin mudarabe modelinden farkı, katılımcılar ile tekafül şirketi arasında bir vekâlet sözleşmesi imzalanması ve tekafül şirketinin ücretini bu vekâlet ücreti karşılığında almasıdır. Bu modelde katılımcıların ödedikleri sigorta primlerinin yönetiminden vekil olarak görevlendirilen tekafül şirketi sorumludur. Ayrıca tekafül şirketinin ücreti gibi yönetim giderleri, fon yatırımları ve masraflar ise katılımcılara aittir. Bu giderler sonrasında eğer fonun fazlalık kısmı varsa bu kısım yatırıma yönlendirilmektedir. Yatırıma yönlendirilen fonlardan elde edilen kâr ya da zarardan ise; bir mudarabe sözleşmesi yapılmadığı için tekâfül şirketine herhangi bir yansıma gerçekleşmemektedir (Aslan 2015:104). Genel olarak bu modelin işleyişi aşağıdaki şekilde gösterilmiştir.

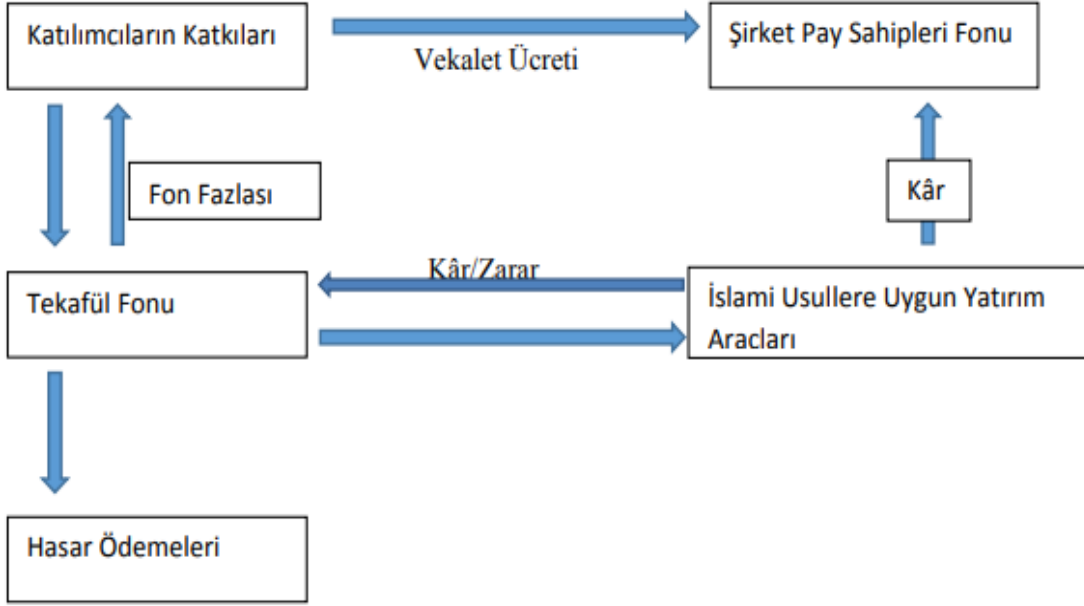
Şekil 9 : Vekâlet Modelinin İşleyişi

Kaynak: Aslan (2015: 105).

3.5.5.1.3. Hibrid (Karma) Modeli

Hibrid tekafül modeli; mudaraba modeli ile vekâlet modelinin birlikte kullanılmasıyla ortaya çıkan bir modeldir. Bu modelde, şirketin üstlendiği faaliyetler için vekâlet anlaşması, yatırım faaliyetleri için de mudaraba anlaşması imzalanmaktadır. Katılım sigortacılığında en çok tercih edilen bu modelde, şirket fon

yönetimi karşılığında fon havuzundan belirli bir ücret alırken, aynı zamanda yatırıma dönüştürülen bu yatırımdan elde edilen kârdan da belli bir oranda şirkete pay alabilmektedir. Şirketin vekil olarak fon yönetmesi ve yaptığı iş karşılığında belli bir ücret alması vekâlet modelinin, yatırıma yönlendirilen kısımdan elde edilen kâr ya da zarardan pay alması ise mudaraba modelinin yapıldığını göstermektedir (Altıntaş 2016:128). Aşağıdaki şekilde bu modelin işleyişi görülmektedir.

Şekil 10: Hibrid Modelinin İşleyişi

Kaynak: Aslan (2015: 106)

SONUÇ

Dünyanın birçok ülkesinde faaliyet gösteren katılım bankaları; dini, ekonomik ve sosyal sebeplerden dolayı ortaya çıkan ve ekonomiye kazandırılmayan veya verimsiz alanlara aktarılan fonları faizsiz mekanizmalarla toplatıp, bu fonları çeşitli yatırım alanlarında kullandıran faizsiz finans kurumlarıdır. Faizden uzak duran kesimin finansal ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla ortaya çıkan katılım bankaları, son yıllarda ülke ekonomilerine sağladıkları katkılar sebebiyle dikkatleri üzerlerine çekmeyi başaramışlardır. Bu anlamda İran, Sudan, Bahreyn, Katar, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri gibi birçok Müslüman ülkede katılım bankacılığı faaliyetleri gün geçtikçe gelişmeye devam etmektedir. Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere ve Hong Kong gibi Müslüman olmayan ülkelerde katılım bankalarının faaliyetlerde bulunmasının esas nedeni ise faiz hassasiyeti olan kesimin tasarrufu altında bulunan kaynakları ülkelere çekebilmektedir. Bu kapsamda ülkeler dışardan yabancı sermaye çekmek ve ülke içi kaynakları ekonomiye kazandırmak amacıyla birbirleriyle kıyasıya rekabete girişmişlerdir.

Türkiye de katılım bankacılığı sisteminin ekonomiye sağladığı katkıları görmezden gelmemiş, geçte olsa bu alanda faaliyetlere başlamıştır. Bu alandaki ilk resmi girişim 1983 yılında Özel Finans Kurumları'nın kurulması kararıdır. 1983 yılında kurulan ve bankacılık sistemine dâhil edilmeyen bu kurumlar, 1999 yılında yapılan hukuki düzenlemelerle bankacılık sistemine dâhil edilmiştir. 2005 yılına gelindiğinde ise 5411 sayılı Bankacılık Kanunu yayımlanmış ve bu kanunla söz konusu kurumların adı "Katılım Bankaları" şeklinde değiştirilmiştir.

Çalışmada ilk olarak katılım bankalarının toplam aktiflerinin, bankacılık sektörü toplam aktifleriyle mukayesesi yapılmış, yapılan inceleme sonrası katılım bankalarının toplam aktiflerinin bankacılık sektöründeki payı 2005 yılında %2,44 iken, bu rakamın 2018 yılında %5,35'e çıktığı tespit edilmiştir. İkinci olarak, katılım bankalarının ve bankacılık sektörünün topladığı fonların gelişimi açısından inceleme yapılmış, yapılan inceleme sonucu katılım bankalarının sektördeki payının 2005 yılında %2,44 iken, bu oranın 2018 yılında %6,71'e yükseldiği görülmüştür. Üçüncü olarak, katılım bankalarının ve bankacılık sektörünün kullandığı fonların gelişimi açısından inceleme yapılmış, yapılan inceleme sonucu katılım bankalarının sektördeki

payının 2005 yılında %4,63 iken, bu oranın 2018 yılında %5,32'ye yükseldiği görülmüştür. Dördüncü olarak, katılım bankalarının ve bankacılık sektörünün şube ve personel sayılarındaki gelişimi açısından inceleme yapılmış, yapılan inceleme sonucu katılım bankalarının sektördeki payının 2005 yılında %4,1 iken, bu oranın 2018 yılında %7,5'e yükseldiği görülmüştür. Beşinci olarak, katılım bankalarının ve bankacılık sektörünün kârlılık oranları açısından gelişimi incelenmiş, yapılan inceleme sonucu katılım bankalarının sektördeki payının 2005 yılında %3,56 iken, bu oranın 2018 yılında %3,91'e yükseldiği görülmüştür. Altıncı olarak, katılım bankalarının ve bankacılık sektörünün öz kaynak büyüklüğü açısından gelişimi incelenmiş, yapılan inceleme sonucu katılım bankalarının sektördeki payının 2005 yılında %1,74 iken, bu oranın 2018 yılında %3,97'ye yükseldiği görülmüştür. Bütün bu rakamlar, katılım bankalarının bankacılık sektörü içerisindeki payının ve tercih edilebilirliğinin arttığını göstermektedir. Katılım bankaları her ne kadar bankacılık sektöründe geleneksel bankaların rakibi gibi görülse de, bu bankaların ortaya çıkardığı kaynak ve ekonomiye kazandırdığı katma değer, ülke ekonomisine ve bankacılık sektörüne büyük katkı sağlamaktadır.

Katılım bankalarının ülke ekonomisine yine dolaylı veya doğrudan birçok katkısı bulunmaktadır. Katılım bankalarının katkıları; yaptığı faaliyetler nedeniyle devlete vergi vermesi, ekonomik krizlerin olumsuz etkilerini hafifletmesi, atıl fonları ekonomiye kazandırması, ülkeye yabancı kaynak transferi sağlaması, ekonominin kayıt altına alınmasını sağlaması, rekabetin geliştirilmesi ve finansal sisteme çeşitlilik kazandırması şeklinde sıralanabilir.

Katılım bankaları, dünyada ve Türkiye'de ekonomiye katkıları bakımından kendini ispatlamayı başarmıştır. Fakat bu alanda yaşanan bazı tartışmalar, yanlış anlamalara sebebiyet vermekte ve sonuç olarak da katılım bankalarının gelişimini yavaşlatmaktadır. Bu kapsamda yapılan çalışmada katılım bankacılığı alanında en çok tartışılan bazı konular tespit edilerek, bu tartışmalar hakkında değerlendirmeler yapılmıştır.

Tartışılan konuların başında katılım bankalarının belirlediği kâr payı oranlarının, ticari bankaların belirlediği faiz oranlarına zaman zaman yakınlık gösterdiği, dolayısıyla da bu bankaların ticari bankalara bakarak onlar gibi hareket

ettiği toplumda sıkça dile getirilmektedir. Konu biraz araştırılınca durumun görüldüğü gibi olmadığı ortaya çıkmaktadır. Nitekim katılım bankaları ve ticari bankalar aynı piyasada ve aynı şartlar altında faaliyetlerde bulunmaktadır. Bu yüzden her iki bankacılık sisteminin de fon toplarken ve fon kullandırırken belirlediği oranlar zaman zaman birbirine yakınlık gösterebilmektedir. Eğer katılım bankaları fon toplarken, ticari bankaların belirlediği ve piyasada olması gerekenin üzerinde kâr payı oranları belirlerse, bu durum katılım bankalarının fon sahiplerine olması gerekenden fazla ödeme yapmasına ve dolayısıyla da katılım bankalarının zarar etmesine sebebiyet vermektedir. Aynı şekilde katılım bankaları, fon toplarken piyasanın altında kâr payı oranları belirlerlerse bu kez de mevduat kaçışları yaşanabilmekte ve sonuç olarak bu durum da katılım bankalarının zarar etmesine sebebiyet verebilmektedir.

Yukarıda zikredilen durum fon kullandırırken de aynıdır. Zira katılım bankaları fon kullandırırken belirlediği kâr oranı, piyasanın ve ticari bankaların belirlediği oranın üzerindeyse fonların atıl kalmasına, tersi durumda ise normal kazancından daha az kazanç elde etmesine sebep olmaktadır. Tüm bu unsurlar göz önüne alındığında katılım bankalarının ve ticari bankaların belirlediği oranların zaman zaman birbirine neden yakın olduğu daha iyi anlaşılacaktır.

Katılım bankacılığı alanında yaşanan başka bir tartışma konusu ise katılım bankalarının sürekli kâr dağıtıp, hiç zarar dağıtmaması tartışmasıdır. Katılım bankaları Türkiye’de fon kullandırırken %80-90 oranında murabaha yöntemini kullanmaktadırlar. Murabaha yöntemi, kısaca bir malın peşin alınıp vadeli olarak müşteriye satılmasıdır. Dolayısıyla katılım bankaları peşin aldığı bir ürünü müşterisine satarken, aldığı fiyatın altında satması mümkün değildir. Bu şekilde işleyen bir mekanizmada katılım bankalarının zarar etmesi ve müşterilerine zarar dağıtması söz konusu değildir. Ayrıca katılım bankaları fon kullandırırken müşterisinin ödeme gücünü araştırmakta ve ona göre fon kullandırmaktadır. Yine de katılım bankaları kullandırdığı fonu tahsil edemezse bu durumda da katılım bankalarının zarar dağıtması pek rastlanan bir durum değildir. Çünkü katılım bankalarının bu şekilde elde ettiği zarar, toplam kârının ancak %2-3’ünü oluşturmakta ve dolayısıyla da kârdan zarar elde etme söz konusu olmaktadır.

Diğer bir tartışma konusu ise hem dini hem de ekonomik boyutu olan katılım bankacılığı sistemine farklı açılardan bakılması ile ilgili tartışmalardır. Nitekim konuya iktisadi açıdan bakanlar katılım bankacılığı uygulamalarına zorunluluk diyerek yapılan bütün faaliyetlere dine uygundur demektedir. Sisteme dini açıdan bakanlar ise bu alanda yapılan bazı faaliyetlere dine uygun değildir diyebilmektedir. Bu konuda yaşanan tartışmalar esas itibarıyla disiplinler arası çalışmaların yetersiz oluşundan kaynaklanmaktadır. Elbette dini hassasiyetler sonucu kurulan katılım bankaları, belirlediği prensiplerden şaşmamalıdır. Fakat günümüzde artık zorunluluk gereği faaliyetlerde bulunan katılım bankalarının iktisadi boyutu da göz ardı edilmemelidir. Bu kapsamda işin hem dini boyutunu ele alan hem de ekonomik boyutunu ele alan disiplinler arası ortak çalışmaların yapılması, belirlenen yanlış uygulamaların düzeltilmesine ve açıklık getirilmesi gereken konuların açıklığa kavuşturulmasına katkı sağlayacak ve sistemin büyümesine ivme kazandıracaktır.

Başka bir tartışma konusu da katılım bankalarının ticari bankalarla birlikte aynı yasaya tâbi olmaları ve kanunda geleneksel bankaların işleyişine benzer terimlerle tanımlanmasıdır. Bu durum katılım bankalarının geleneksel bankalardan farklı bir yanının olmadığını ve katılım bankacılığı uygulamalarının İslam dinine uygunluğunu tartışmalı hale getirmektedir. Bu nedenle mevcut hukuk sisteminin yaşanan tartışmaları sonlandırması adına katılım bankacılığı sistemini İslami terimlerle tanımlaması ve ayrı bir kanun adı altında düzenlemesi gerekmektedir.

Yine geleneksel bankaların uzantısı olan konvansiyonel sigortacılık modelinin İslam dinine uygunluğu çeşitli açılardan eleştirilmektedir. Nitekim bu modelde gerekli masraflar düşüldükten sonra geriye kalan kısmın faizli yatırım alanlarına yönlendirilmesi ve yatırımlardan elde edilen kârın tamamının sigorta şirketine ait olması, katılımcıların ödediği fonlardan gerekli masraflar düşüldükten sonra arta kalan kısmın (katılımcının bir riskle karşılaşmadığı durumda) hiçbir şekilde katılımcılara iade edilmemesi, bu alanda bazı belirsizliklerin olması gibi hususlar tartışma konularını oluşturmaktadır. Bu anlamda dini hassasiyetleri gereği konvansiyonel sigortacılık sisteminden uzak duran insanların ihtiyaçlarının karşılanması için alternatif bir sistemin oluşturulması gereklilik arz etmiştir. Bu gelişmeler doğrultusunda ortaya çıkan katılım sigortacılığı sistemi, işleyişi yönünden konvansiyonel sigortacılık modelinden ayrılır. Bu sistemde fonlar katılımcılardan teberru adı altında gönüllülük

esasına göre toplanmaktadır. Ortaya çıkan bu fondan gerekli masraflar düşüldükten sonra geriye kalan kısım İslam dinine uygun yatırım alanlarında değerlendirilir. Bu yatırımlardan elde edilen kâr ya da zarar ise önceden belirlenen oranlar doğrultusunda katılımcılarla sigorta şirketi arasında pay edilir. Bu yönüyle dini hassasiyetleri olan insanlar için diğer sigortacılık sistemine alternatif olan ve farklı modelleri bulunan katılım sigortacılığının payı Türkiye’de ve tüm dünyada her geçen gün artmaktadır.

Yukarıda bahsi geçen tüm tartışmaların açıklığa kavuşturulması ve Türkiye’nin katılım bankacılığı alanında söz sahibi olması için atması gereken bazı önemli adımlar vardır. Bunlardan ilki danışma kurulları kurulması veya mevcut danışma kurullarının daha iyi hizmet vermesidir. Nitekim katılım bankacılığı alanında yaşanan en önemli tartışmalardan biri yapılan işlemlerle verilen fetvalar arasındaki uyumsuzluklardır. Bu uyumsuzluklardan ötürü sistemin meşruiyeti zaman zaman sorgulanmaktadır. Dolayısıyla bu tartışmaları ortadan kaldırmak adına danışma kurulları isabetli kararlar almalı, bu danışma kurullarından yapılan her işlemin onaylandığına dair yazılı belge katılım bankalarınca alınmalı ve alınan bu belgeler kurumların sitelerinde yayımlanmalıdır. Bu sayede sistemin şeffaflığı ve yapılan işlerin meşruiyeti sağlanacaktır.

Türkiye’de katılım bankacılığının geliştirilmesi için atılması gereken diğer bir adım ise üniversitelerde katılım bankacılığı ile ilgili dersler verilmesi hatta bu alanda bölümler açılmasıdır. Çünkü Türkiye’de katılım bankacılığının yeterince anlaşılabilmesinde ve gelişmemesindeki en büyük nedenlerden birisi nitelikli insan kaynağının az olmasıdır.

Yine bu alanda atılması gereken bir adım da disiplinler arası ortak çalışmaların yapılmasıdır. Bugün sisteme yapılan eleştirilerden birisi de, ilahiyatçıların yeterince iktisat bilmeden, diğer yandan iktisat bilenlerin de yeterli dini bilgiye sahip olmadan bu konu üzerine çalışmasıdır. Bu durum Türkiye’de katılım bankacılığının gelişimini olumsuz etkilemektedir. Bu engeli aşmak için ilahiyatçılardan ve iktisatçılardan oluşan bir grubun disiplinler arası ortak akıl çalışmaları yapması gerekmektedir. Bu sayede mevcut tartışmalar son bulacak sektör daha hızlı gelişecektir.

Katılım bankacılığı alanında şeffaf bir yapı ve güven temini oluşturulması da sektörün gelişmesine hiç şüphesiz ivme kazandıracaktır. Nitekim katılım bankalarını

kullanan müşterilerin meşruiyetle ilgili en fazla gündeme getirdikleri husus sistemin nasıl işlediğinin bilinmemesidir. Bu hususta şeffaf bir yapı oluşturulması ve müşterilerin güveninin sağlanması sektörün gelişmesine olumlu katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- AAOIFI (2019). Erişim Adresi: <http://www.aoifi.com/>, Erişim Tarihi: 26.07.2019
- Ağkan, Faruk (2018). “AAOIFI Standartları ve Türkiye Katılım Bankalarında Uygulanabilirliği”. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. C.6 S.2: s.235-245.
- Akgüç, Öztin (1987). 100 Soruda Türkiye’de Bankacılık. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Akgüç, Öztin (1992). 100 Soruda Türkiye’de Bankacılık. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Aksoy, Mehmet Ali (2018). “Türkiye’de Katılım Sigortacılığı”. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. C.22, S.2: s.3-36.
- Akten Çürük, Suna (2013). “İslami Finansın Türkiye’deki Gelişimi, Mevcut Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Konya.
- Aktepe, İshak Emin (2010). İslam Hukuku Çerçevesinde Finansman ve Bankacılık. İstanbul: TKBB Yayınları.
- Albaraka (2019a). Erişim Adresi: <https://www.albaraka.com.tr/dunden-bugune-albaraka.aspx>, Erişim Tarihi: 01.10.2019.
- Albaraka (2019b). Katılım Bankacılığı Sistemi, Çalışma Esasları ve Uygulaması. Erişim Adresi: https://www.albaraka.com.tr/pdf/Katilim_Bankaciligi_Sistemi_Nedir_.pdf, Erişim Tarihi: 23.10.2019
- Albayrak, Seyyit Ali (2018). Dünden Bugüne Türkiye’de İslam Bankacılığı, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Alkış, Alpaslan (2018). “İslam Hukukunda Katılım Bankacılığı Fon Toplama ve Kullandırma Yöntemleri”. *Al Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*. C.22, S.3: s.120-133.
- Alpun, Mevlüde Elif (2017). Bankacılık Sistemi İçerisinde Katılım Bankacılığının Yeri ve Katılım Bankacılığının Güçlü ve Zayıf Yönleri, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

- Altıntaş, Kadir Murat (2016). “Katılım Bankacılığı Çerçevesinde Alternatif Bir Sigorta Sistemi: Tekafül Sigorta Sisteminin Türkiye’de Uygulanabilirliği”. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. C.16, S.2: s. 115-142.
- Arabacı, Havva (2018). “Türkiye’de Bankacılık Sektörünün Gelişimi (2000-2016)”. *Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*. C.2, S.3: s.25-42.
- Aras Osman Nuri ve Öztürk Mustafa (2011). “Reel Ekonomiye Katkıları Bakımından Katılım Bankalarının Kullandığı Fonların Analizi”. *Fatih Üniversitesi Ekonomi Bilimleri Dergisi*. C.3, S.2: s.167-179.
- Arslan, Ferhat (2018). Kamunun Katılım Bankacılığına Girmesinin Katılım Bankacılığına Olan Muhtemel Etkileri, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- ASBÜ (2017). Uluslararası İslami Finans ve Katılım Bankacılığı. Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Stratejik Değeri ve ASBÜ Girişimi. Erişim Adresi: www.asbu.edu.tr/sites/anasayfa/.asbu.edu.tr/files/inlinefiles/asb%C3%BC_kitap_ic.pdf, Erişim Tarihi: 08.08.2019
- Aslan, Hakan (2015). “Türkiye’de Tekâfül (İslami Sigorta) Uygulamaları: Problemler ve Çözüm Önerileri”. *Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finansı Araştırmaları Dergisi*. C.1, S.1: s.93-117.
- Atar, Abdülkadir (2017). “Başlangıcından Günümüze Dünya’da ve Türkiye’de İslami Bankacılığın Genel Durumu”. *Tarih Kültür Ve Sanat Araştırmaları Dergisi*. C.6, S.4: s.1029-1062.
- Avcı Tunahan ve Aktaş Metin (2015). “Katılım Bankalarının Kâr Payı Ödemeleri İle Mevduat Bankalarının Faiz Ödemelerinin Birbirlerine Yakın Olmasının Nedenlerinin Araştırılması”. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. C.8, S.4: s.41-51.

- Avcı, Tunahan(2017). İslam Ülkelerinde Faaliyet Gösteren Katılım Bankalarının Performanslarının Karşılaştırılması ve Performansları Üzerinde Etkili Olan Finansal Oranların Belirlenmesi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Niğde.
- Aydın, Nurhan (2006). “Bankacılık Uygulamaları”. *Anadolu Üniversitesi Yayınları Dergisi*. s.13-30
- Battal, Ahmet (2004). Sorularla Banka Hukuku. Ankara: Gazi Kitabevi Yayını
- Bayındır, Abdülaziz (2007). Ticaret ve Faiz. İstanbul: Süleymaniye Vakfı Yayınları
- Bozkurt, Aslan (2018). Müşterilerin Katılım Bankalarını Tercih Etme Sebeplerinin İncelenmesi: Sivas İli Örneği, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Sivas.
- Büyükakın, Figen ve Önyılmaz, Onur(2012). “Faizsiz Finansman Bonosu Sukuk ve Türkiye Uygulamaları”. *Marmara Üniversitesi Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*. C.4, S.7: s.1-16.
- Coşkun, Alper (2008). Katılım Bankalarının Bankacılık Sektöründeki Yeri ve Önemi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Coşkun M. Necat ve Ardor Hakan Naim (2012). Türkiye’de Bankacılık Sektörü Piyasa Yapısı, Firma Davranışları ve Rekabet Analizi. İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği Yayınevi
- Çelik, İsmail (2015). “Din ve Kapitalizm Kıskaçındaki Katılım Bankalarının Geleceği”. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. C.1, S.2: s.80-97.
- Çelik, İsmail (2016). “Katılım Bankaları ve Denetleme Sorunsalı”. *ANKA Dergisi*. S.1, C.1 s:29-43.
- Dağlı Hüseyin ve Demir Mustafa (1994). Kalkınma Bankacılığının Fonksiyonel Gelişimi: TSKB Örneği. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, C.49, S.1-2: s.41-46.
- Demirci, Serdar (2019). Sigortacılıkta Yeni Bir Yaklaşım: Katılım Sigortacılığı. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. C.10, S.1: s. 25-39.

- Dinç, Yusuf (2016). “Katılım Fonunun Hukuki Niteliği Üzerine; Fıkhi Sorunlar”. *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*. C.8, S.15: s.337-357.
- Doğa Sigorta (2019). Erişim Adresi: <https://www.dogasigorta.com/urunler/katilim-sigortaciligi>, Erişim Tarihi: 26.11.2019
- Duramaz, Selim (2016). Katılım Bankalarının Pazar Hâkimiyeti, Sorunları ve Talep Yapısının Analizi: Ege Bölgesi Örneği, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Manisa.
- Ece, Nalan (2011). “Dünyada ve Türk Bankacılık Sektöründe İslam Bankalarının Gelişimi”. *Akademik Bakış Dergisi*. S.25: s.1-17.
- Emlak Bank (2019). Erişim Adresi: <https://www.emlakbank.com.tr/tr/yatirimci-iliskileri/-hakkimizda/tarihce>, Erişim Tarihi: 06.10.2019
- Emlak Katılım Bankası 2018 Yılı Faaliyet Raporu.
- Eroğlu, Ömer (2004). Para Teorisi ve Politikası Ders Notları. Yayın No:50 Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Ersoy, Arif ve diğerleri. (2019). Yaşayan ve Gelişen Katılım Bankacılığı. Yayın No:12, İstanbul TKBB Yayınları.
- Ertuğrul Murat ve Altundal Vahdet (2018). “Startup Finansmanında Katılım Bankalarının Potansiyel Rolü Üzerine Bir Değerlendirme”. *AKÜ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. C.20, S.1: s.27-40.
- Eskici, Mustafa Mürsel (2007). Türkiye’de Katılım Bankacılığı Uygulaması ve Katılım Bankalarının Müşteri Özellikleri, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Isparta.
- Faizsiz Bankacılık (2013). Faizsiz Bankacılık İlkeleri ve Katılım Bankacılığı Erişim Adresi: <https://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler>, Erişim Tarihi: 20.07.2019
- Gökalp Mehmet Faysal ve Güngör Turan (1993). İslam Toplumunun Ekonomik Yapısı. İstanbul: Fey Vakfı Yayınları.
- Güney, Alptekin (2012). Bankacılık İşlemleri. İstanbul: Beta Yayınları.

- Halaçoğlu, Bekir (2014). Hukuki Açıdan Katılım Bankacılığı Türkiye Uygulaması: Süreçler-Öneriler, Erişim Adresi: <https://www.mutlu.av.tr/Dosyalar/file/Hukuki%20Acidan%20Katilim%20Bankaciligi%20Türkiye%Uygulaması.docx>, Erişim Tarihi: 30.10.2019
- IFSB (2019a). Erişim Adresi: <https://www.ifsb.org/background.php>, Erişim Tarihi:26.07.2019
- IFSB (2019b). Islamic Financial Services Board Data by Country. Erişim Adresi: https://www.ifsb.org/psifi_03.php, Erişim Tarihi: 10.11.2019
- IIFM (2019). Erişim Adresi: http://www.iifm.net/about_iifm/corporate-profile, Erişim Tarihi:27.07.2019
- IIRA (2019). Erişim Adresi: <http://www.iirating.com/corprofile.aspx>, Erişim Tarihi:28.07.2019
- IRTI (2019). Erişim Adresi: <https://www.irti.org/English/AboutIRTI/Pages/default.aspx>, Erişim Tarihi:28.07.2019
- ISDG (2019). Erişim Adresi: <https://www.isdg.org/isdg-member-countries>, Erişim Tarihi:26.07.2019
- Islamic Financial Services Board (IFSB) “Islamic Financial Services Industry” Stability Report (2018).
- İslam Ansiklopedisi (2019). Erişim Adresi: <https://www.islamansiklopedisi.org.tr/islam-kalkınma-bankasi>, Erişim Tarihi:26.07.2019
- Karahanooğlu, İlhami (2015). “Türkiye’deki Kalkınma Bankalarının Sermaye Yeterlilik Rasyolarının Markov Zincirleri Yöntemi İle Tahmin Edilmesi”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. C.8, S.41: s.1236-1246.
- Katılım Finans (2019a). Erişim Adresi: <https://www.katilimfinansdergisi.com.tr/katilim-finans-sisteminde-oncu-ulke-suudi-arabistan>, Erişim Tarihi:05.07.2019
- Katılım Finans (2019b). Erişim Adresi: <https://www.katilimfinansdergisi.com.tr/dunyada-ve-turkiyede-faizsiz-finans>, Erişim Tarihi: 18.07.2019
- Kaya, Ferudun (2012). Bankacılık Giriş ve İlkeleri. İstanbul: Beta Yayınları.

- Kaya, Zekayi (2009). “Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının Bağımsızlığı ve Para Politikası”. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. s.333-344.
- Kelleroğlu, Fatma (2017). Katılım Bankacılığı Sistemi ve Türkiye’de Katılım Bankacılığı, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş.
- KESKİN, Ekrem ve diğerleri (2008). 50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye Bankacılık Sistemi “1958-2007”. Erişim Adresi: <https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/808/2tbb50yil.pdf>, Erişim Tarihi: 29.08.2019
- Kolukısa, Harun (2018). “Türkiye’de Katılım Bankaları ve Mevduat Bankalarının Faiz ve Kâr Oranları İle Takipteki Kredi Oranları Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi”. *Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. C.2, S.2: s.47-70.
- Kutval, Yunus (2014). Katılım Bankacılığının Gelişimi ve Türkiye Örneği, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale.
- Kuveyt Türk (2019). Erişim Adresi: <https://www.kuveytturk.com.tr/hakkimizda>, Erişim Tarihi:01.10.2019
- Küçükkoçaoğlu, Giray(2005). İslami Bankalar ve İslami Finans Kurumları Çalışma Notları.
Erişim Adresi: <http://www.baskent.edu.tr/~gurayk/finpazcuma17.doc>, Erişim Tarihi: 22.10.2019
- Lök, Hasan (2018). Türkiye’de Katılım Bankacılığının Finans Sektöründeki Yeri ve Ekonomiye Katkıları. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.6, S.76: s. 132-150.
- Muhasebe News (2019). Erişim Adresi: [https://www.muhasebenews.com/islami-finansal-hizmetler-kurulu-nedir](https://www.muhasubenews.com/islami-finansal-hizmetler-kurulu-nedir), Erişim Tarihi: 25.07.2019
- Neova (2019). Erişim Adresi: <https://www.neova.com.tr/hakkimizda/katilim-sigortaciligi>, Erişim Tarihi: 23.11.2019

- Özatay, Fatih (2015). "2000'li Yıllarda Türkiye Ekonomisi". *İktisat İşletme ve Finans Dergisi*. C.30: s.9-24.
- Özaydın, E (1998). Türkiye’de Faaliyet Gösteren Ulusal ve Yabancı Ticari Bankaların Karşılaştırmalı Analizi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.
- Özdemir, Mücahit (2014). Yardım Kredisi’ne (Karzı- Hasen) Peşin Ödemeli “Mesbah Noktası” Kullanarak Yeni Bir Bakış. *Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finansı Araştırmaları Dergisi*. C.1, S1: s.199-218.
- Özkan, Hamza (2012). Katılım Bankacılığının Klasik Bankalarla Karşılaştırılması ve Muhasebe Uygulamaları, Ömer Halis Demir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Niğde.
- Özsoy, M. Şerafettin (2012). Sağlam Bankacılık Modeli ile Katılım Bankacılığına Giriş, İstanbul: Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş. Yayınevi
- Özulucan Abitter ve Özdemir Fevzi Serkan (2010). Katılım bankacılığı Muhasebe Organizasyonu, Uygulamalar, Finansal Tablolar ve Bağımsız Denetim, İstanbul: Türkmen Kitapevi.
- Paçacı, İbrahim (2017). “Hayat Sigortaları ve Bireysel Emeklilik Sistemi”. *Aksaray Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi*, C.4, S.8: s.313-338.
- Parasız, İlker (1998). Türkiye’de Bankacılığın Tarihsel Gelişimi: 75. Yılda Paranın Serüveni, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Parasız, İlker (2000). Para Banka ve Finansal Piyasalar, Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları, 7. Baskı.
- Pehlivan, Pınar (2016). “Türkiye’de Katılım Bankacılığı ve Bankacılık Sektöründeki Önemi”. *Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*. S.31, s:296-324.
- Polat, Ali (2009). Finansal Yenilik ve Açılımları ile Katılım Bankacılığı, İstanbul: Türkiye Katılım Bankaları Birliği Yayınları.
- Sami, Şemseddin (2010). Kamus-i Türki, İstanbul: Çağrı Yayınları.

- Selmi, Jalal (2018). “Katılım Bankacılığı Sistemi ve Faizin Yeri: Türkiye Örneği”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Serpam (Sermaye Piyasaları Araştırma ve Uygulama Merkezi) (2013). Araştırma Notları-1, “İslami Finans Kavramı, Ürünler, Dünyada ve Türkiye’de Gelişimi ve Geleceği”.
- Shamekhi, Elnaz (2018). “Faizsiz Bankacılık Sistemi ve İran Uygulamasının Değerlendirilmesi”. *Yönetim, Ekonomi ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi*, C.2, S.1: s.40-54.
- Sigortam Net (2019). Erişim Adresi: <https://www.sigortam.net/kasko-sigortasi/sigorta>, Erişim Tarihi: 13.12.2019
- Sürücü, Şükrü (2018). İslami Finans: Malezya ve Türkiye Karşılaştırması, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- Şekeroğlu Sinan ve Özer Kadir (2017). “Bankacılık Sektöründe Yükselen Değer: Katılım Bankacılığı”. *Bankacılık ve Finansal Araştırmalar Dergisi (BAFAD)* C.4, S.2: s.15-25.
- Takan, Mehmet (2001). Bankacılık Teori Uygulama ve Yönetim, İstanbul: Nobel Yayınları.
- TBB (2008). 50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye’de Bankacılık Kesimi“1957-2007”.
- Erişim Adresi: <https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/808/2tbb50yil.pdf>, Erişim Tarihi: 07.08.2019
- TBB (2019a). Erişim Adresi: https://www.tbb.org.tr/modules/banka-bilgileri/banka_sube_bilgileri.asp, Erişim Tarihi:30.07.2019
- TBB (2019b). Erişim Adresi: <https://www.tbb.org.tr>, Erişim Tarihi:22.11.2019
- Terzi, Ahmet (2013). “Katılım Bankacılığı: Kitaba Uymak mı, Kitabına Uydurmak mı?”. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*. C.5, S.9: s:55-76.
- Ticaret (2019). Erişim Adresi: <https://www.ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/orta-dogu-ve-korfez/bahreyn/sectorler/genel-sektorel-bilgiler>, Erişim Tarihi:17.07.2019

- TKBB (2019a). Erişim Adresi: <http://www.tkbb.org.tr/sss-yeni#1657>, Erişim Tarihi: 23.10.2019
- TKBB (2019b). Erişim Adresi: <https://www.tkbb.org.tr>, Erişim Tarihi 15.12.2018
- TKBB (2019c). Türk Finans Sisteminde Katılım Bankacılığı. Erişim Adresi: <https://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/Turk%20Finans%20Sisteminde%20Katilim%20Bankaciligi%20EYLÜL%202019.pdf>, Erişim Tarihi: 01.12.2019
- Tolon, Metehan (2004). “Ticari Bankalarda Pazarlama Stratejilerinin Uygulanması ve Türkiye’deki Ticari Bankalar Üzerine Bir Alan Çalışması”. *Verimlilik Dergisi* S:4: s.63-89.
- Türkiye Finans (2019a). Erişim Adresi:<https://www.turkiyefinans.com.tr/tr-tr/hakkimizda/turkiye-finansi-taniyin/Sayfalar/turkiye-finans-hakkinda.aspx>, Erişim Tarihi: 02.10.2019
- Türkiye Finans (2019b). Erişim Adresi: <https://www.turkiyefinans.com.tr/tr-tr/hakkimizda/katilim-bankaciligi-sistemi/sayfalar/katilim-bankaciligi-sistemi-ile-ilgili-akliniza-takilanlar.aspx>, Erişim Tarihi: 20.10.2019
- Türkiye Finans 2018 Yılı Faaliyet Raporu.
- Üstün, Yusuf (2014). “Sigorta, Tekâfül ve Kooperatif Sigortacılığı”. *Karınca Dergisi*, Yıl:80, S.927: s.2-12.
- Vakıf Katılım (2019). Erişim Adresi: <https://www.vakifkatilim.com.tr/tr/hakkimizda/vakif-katilimi-taniyin>, Erişim Tarihi: 05.10.2019
- Vakıf Katılım Bankası 2018 Yılı Faaliyet Raporu.
- Yardımcıoğlu, Mahmut ve Koçarlan, Hüseyin ve Annaç Göv, Sabiha (2015). İslam Kalkınma Bankası. Erişim Adresi: <https://www.researchgate.net/publication/312528903>, Erişim Tarihi: 21.11.2019
- Yazıcı, Mehmet (2015). Bankacılığa Giriş, İstanbul: Beta Yayınları, 3. Baskı.
- Yazıcı, Mehmet (2017). Bankacılığa Giriş, İstanbul: Beta Yayınları, 5. Baskı.
- Yetiz, Filiz (2016). “Bankacılığın Doğuşu ve Türk Bankacılık Sistemi”. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. C.1, S.6: s.107-117.

Yıldırım Durmuş Çağrı ve Yıldırım Seda (2018). İslami Bankacılık Sistemine Genel Bir Bakış, Ekin yayın

Yıldız, İshak (2017). Faizsiz Finans Araçlarının Türkiye'deki Uygulamaları ve Mevcut Sorunlara Çözüm Önerileri, İstanbul Gelişim Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Yılmaz, Erdal (2014). "Yeni Bir Finansal Araç Olarak Sukuk: Çeşitleri, Türkiye Uygulaması ve Vergilendirilmesi". *Muhasebe ve Finansman Dergisi Yayınları*. S:61: s.81-100.

Yurtsever, Barlas (1998). Cumhuriyetin 75. Yılına girerken Türk Bankacılığı, 75 Yılda Paranın Serüveni, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Ziraat Katılım (2019). Erişim Adresi: <https://www.ziraatkatilim.com.tr/bankamiz/Sayfalar/hakkimizda.aspx>, Erişim Tarihi: 02.10.2019

Ziraat Katılım Bankası 2018 Yılı Faaliyet Raporu.

ÖZ GEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: Turan ÇİDEM

Uyruğu: Türkiye Cumhuriyeti

Doğum Tarihi ve Yeri: 01.06.1995 Şarkışla/SİVAS

e-posta: turan_cidem@hotmail.com

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Yılı
Lise	Ahmet Turgay İmamgiller Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	2013
Lisans	Cumhuriyet Üniversitesi	2017

İŞ TECRÜBESİ

Tarih	Kurum	Görev
-------	-------	-------

YABANCI DİL BİLGİSİ

Yabancı Dilin Adı	YÖK-DİL (78,75)
-------------------	-----------------